Национална и универзитетска библиотека
"Св. Климент Охридски" - Скопје

РС II 116/1947

12009001336,5/6

COBISS.O

Rp. II - 116/1947/5-6

Народна и универзитетска
библиотека — Скопје
Rp.II-116/1947/5-6

МАКЕДОНСКА МИСЪЛ

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ

ОРГАН НА МАКЕДОНСКИЯ НАУЧЕН ИНСТИТУТ

НАР. И УНИВ. БИБЛИОТЕКА
„КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
СКОПЈЕ

КН. 5-6

Год. II. януари — февруари 1947 г.

СОФИЯ

НАР. И УНИВ. БИБЛИОТЕКА
„КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
СКОПЈЕ

КН. 5—6 СЪДЪРЖА:

	стр.
Едвард Кардел. — Историческото място на нова Югославия	161
Юрдан Анастасов. — Конституцията на народната република Македония	166
Хр. Калайджиев. — Българо-югославското сближение и македонския въпрос	175
Јов. Ф. Трифуноски. — Скопска котлина	181
Анг. Томов. — Македонските партии след младотурския преврат. III. Социалистическата федерация	188
Димитър Добрев. — Македонецът в народните песни . .	196
Д-р Ал. Б. Поповски. — Интимни мотиви в лириката на Венко Марковски	203
Г. Колманов — Армения днес	210
Иван Велков. — Пеония	214
Хр. С. — Из живота на Народна Република Македония	219
Антон Великов. — За родината (разказ)	225
Васил Ивановски. — На нивата (разказ)	229
Ангел Жаров. — Звезда	232
Д. С. Бодрин. — Роден край	235
Книжовен преглед.	
1. Населените места в Тракия и Македония	236
2. Македонската книга и нар. република Македония	237

Ар. 3-116
РЕП 116/1947

МАКЕДОНСКА МИСЪЛ

ОРГАН НА МАКЕДОНСКИЯ НАУЧЕН ИНСТИТУТ

УРЕЖДА РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Главен и отговорен редактор: ЮРДАН АНАСТАСОВ

Год. II. | януари—февруари 1947 | Кн. 5—6

НАР. И УНИВ. БИБЛИОТЕКА „КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ" СКОПИЕ

Едвард Кардел

1336/09

Историческото място на нова Югославия

Повече от когато и да било по-рано, днес е ясно, че морално-политическата подкрепа на свободолюбивите сили на другите страни беше един от най-важните фактори за победата на народно-освободителното движение, за победата на народите в Югославия. В сегашните дни, когато някои реакционни сили в света се опитват да пречупят волята на малките народи за истинска независимост, тоя фактор придобива още по-голямо значение. Въпрос на ръководството на нашите народи е да направи всичко, за да намери тая подкрепа най-пълен израз. Затова именно линията на нашата вътрешна политика е така тясно свързана с основната насока на нашата външна политика.

Няма съмнение, че съществуват всички условия, щото помощта на международната свободолюбива общественост да остане и занапред мощен подпорен стълб в борбата на нашите народи за свобода и истинска независимост. Въпросът за нова Югославия и за обезпечаване на нейните демократически придобивки е отдавна нещо повече, отколкото само наш въпрос. Той от една страна мобилизира свободолюбивите маси на другите страни за защита на демократическите права, националното самоопределение и независимост, а от друга страна връзва ръцете на конспираторите против принципите на демокрацията и националната свобода. Без да надценяваме значението на тоя факт, можем да кажем, че въпросът за съществуването и свободното развитие на нова Югославия стана въпрос на цялото прогресивно и свободолюбиво човечество, въпрос на всички ония които мразят тиранията и варварството.

В това се състои особеността на международното положение на нашата нова Югославия. Тая особеност ни донесе морално-политическата подкрепа от страна на международната свободолюбива общественост, която толкова ни помогна в нашата борба.

Пет фактори преди всичко определят тая особеност.

На първо място е, без съмнение, самият факт, че народите на Югославия се показаха упорит и верен съюзник в борбата против най-голямата опасност за свободолюбивото човечество, в борбата против фашизма. Нито един истински противник на фашизма не ще забрави 27 март 1941 год. в Югославия. Чърчил тогава каза, че Югославия намери своята душа. Но 27 март е много повече от това. Разбира се, 27 март във висока степен определи пътя на по-сетнешната борба на нашите народи против чуждите завоеватели, той насърдчаваше антифашистките и свободолюбиви сили на нашата страна, даде им ясна перспектива. Същевременно 27 март предизвика симпатии у цялото свободолюбиво човечество за на-

шите народи. След редица срамни капитулации на европейски правителства пред диктатурата на нацистка Германия, които следваха една подир друга, 27 март беше първият жест на една страна с национална гордост и любов към свободата, която предпочете войната и безгранични страдания пред неславната капитулация. Тоя жест откри на свободолюбивите маси в цял свят, над които висеше кървавият меч на фашистката опасност, че в противовес на предателската реакция, която в много европейски страни доведе до капитулация пред Хитлер, в народните маси на Югославия се надигнаха мощни съзнателни сили, които не желаят никакъв компромис с фашизма и които са така близки на техните свободолюбиви демократически стремежи. Народно-освободителната война през четирите години пробуди такива морални сили у нашите народи, щото те станаха пример за борбата на угнетените народи против окупатора. Тоя пример насърдчи останалите народи, посочи им възможностите на тяхната борба, доказа, че и малките народи могат да запазят независимостта и свободата си.

В Европа имаше много адвокати на капитулацията и предателството, които твърдяха, че при такава констелация на международните отношения, каквато беше през периода 1941—1943 година, нямало възможност за открита политическа и въоръжена борба на малките народи против угнетителите и че всяка съпротива срещу надмощния неприятел би означавала авантюра, която би струвала на малките народи много кръв. Далеч сме, разбира се, от твърдението, че въоръжената съпротива е подходяща форма за всички положения. Югославия, обаче, потвърди един факт: народите, които капитулираха без отпор, и по-късно не намериха сили да се вдигнат против угнетителите, ония, които се поведоха подир лозунга „да чакаме знак, не преждевременно!“, *никога* не дочакаха това време. Условия за въстание в най-удобния момент, разбира се, настъпиха, знакът беше даден, но липсваше субективният фактор, нямаше ги вече съзнателните сили, които биха могли да вдигнат и водят въстание или никой не ги слушаше. Напротив, оказа се, че народът, който се вдигна за съпротива, можеше и след временни поражения да обединява все повече своите сили, да си създава единно, здраво ръководство и да използува всеки момент от слабостта на неприятеля за своите победи и за увеличение на силите си. Потвърди се отново, че във войната на първо място човекът е решаващият фактор. Неговата морална сила често надхвърля силата на оръжието. Моралната сила се появява и расте само в борбата.

Друг фактор, който спечели симпатиите на свободолюбивия свят за нашата страна, е нашата народно-освободителна войска. Пътят на развитието на нашата народна войска сам по себе си доста ясно говори за нейния характер.

Старата югославска войска в своите върхове беше формирана и възпитана по-скоро за борба против собствения си народ, отколкото против външния неприятел. Затова така бързо се провали през априлските дни на 1941 г. Широките маси на нашите народи, обаче, противно на това, чувствуваха че битката още не е изгубена, чувствувахме, че ще дойде време, когато ще бъде възможно пак да се мине във въоръжено нападение против окупатора. Затова нашите народни маси скриха грижливо пушки, картечници, муниции — оръжие, което захвърли старата редовна югославска войска.

Въоръженият народ беше първият носител на нашата въоръжена борба против окупатора след априлската катастрофа. Тоя факт сам по себе си говори за демократическия, народния характер на нашата народно-освободителна войска. Нашата нова редовна народна войска произлезе от многобройните отряди на въоръжения народ, изковаваше се в борбата, учеше се в борбата и през цялото време беше отглеждана с най-голяма любов от страна на собствения ѝ народ. Нейните външни форми, естествено, се менеха според изискванията на интересите на войната против неприятеля, но нейната *демократическа, народна* същност си остана непроменена. Нашата народно-освободителна войска е истинско чудо на своя народ, негово пряко дело. В нея напълно се сливат интересът на националната независимост и интересът на демократическите права на основните народни маси.

Понятно е, че такава истинска народна войска не може да не намери симпатии и обич у всички ония в света, на които са мили свободата и демокрацията.

Третият фактор, който спечели симпатиите на свободолюбивата общественост в цял свят за борбата на нашите народи, е *разрешението на националния въпрос* в нашата страна. За да можем да разберем грамадната морално-политическа обединяваща сила на народно-освободителното движение, трябва да си спомним за факта, че стара Югославия беше истинска тъмница на народите, в която се насаждаше взаимна национална омраза и че фашисткият окупатор по-късно използува тая омраза за разпалване на ужасните взаимни кланета, при които загинаха стотици хиляди хора. Народно-освободителното движение успя и при такова минало да постигне единство на нашите народи благодарение на туй, че още от самото начало написа на своето знаме лозунга: право на самоопределение включително право на отцепване или доброволно обединение с други народи. Тоя принцип можеше да бъде и си остава единствената възможна основа на истинското братство и равноправие между народите. Върху тая основа се създаде нова, здрава държавна общност на народите в Югославия.

Историята ни говори, че такива примери на разрешение националния въпрос са редки. След Великата октомврийска социалистическа революция в Русия нямаме нито един пример на такова демократическо разрешение на националния въпрос. Но в СССР разрешението на националния въпрос е резултат от социалистическата революция, докато в Югославия е резултат от Народно-освободителната война и от една народна демократическа революция. Очевидно е, че само една основна промяна в ръководството на народите можеше да даде такива резултати. Очевидно е, че старите ръководства на нашите народи и на държавата ни, които доведоха нашите народи до върха на взаимна омраза и до взаимно клане, станаха неприятел на народите и на съществуването на Югославия въобще. Само чрез отстранението и изолирането на противодържавните сили и чрез установяването на истинско демократическо ръководство можеше да настъпи промяна в взаимните отношения на нашите народи.

Процесът на разрешението на националния въпрос в Югославия не можеше, разбира се, да не повлияе като пример върху останалите народи, особено върху угнетените народи. Югославия посочи един спе-

циален път — не толкова по съдържание, колкото по форма — за разрешение на националния въпрос.

Четвъртият фактор, който извика симпатии у свободолюбивата общественост за нашите народи, е *приложението на демокрацията на практика* от страна на нашето народно-освободително движение. В нашето движение думите не бяха в разрез с делата. В Народно-освободителните отбори начело с националните съвети и общодържавното Антифашистко вече за народното освобождение на Югославия, което обединява законодателната и изпълнителната власт, е осъществено едно отдавнашно желание на широките народни маси, на които винаги се е пречило да участвуват във власта. Никой предварително не определи нито съдържанието, нито формата, нито пък по-подробно задачите на народно-освободителните отбори. Напротив, народно-освободителните отбори са оригинално творение на желанията и съзнанието на нашите народни маси. Те ги създадоха така, както най-добре отговаря на техните нужди и воля. Затова народът е така тясно свързан с отборите, затова и показва и има толкова инициатива и творческа мощ. Нито един по-друг орган на властта не би могъл до такава степен да мобилизира народните маси в борбата против неприятеля, както това направиха народно-освободителните отбори.

Без съмнение, народно-освободителните отбори са оригинална форма на демократическата власт, която не може да изчезне. Могат да се променят името и някои задачи, но ще останат съдържанието и формата, тъй като в това съдържание и в тая форма най-последователно е осъществен демократическият принцип така, както го схващат нашите народни маси.

Естествено е, че в дните, когато в много страни разни реакционни клики премахваха демократическите права под претекст на войната, такова създаване на един демократически строй имаше силно влияние върху демократическите и свободолюбивите хора в много други страни.

Важен фактор за влиянието на нова Югославия върху международната свободолюбива общественост е *демократическата структура на народно-освободителното движение и неговото ръководство*. Винаги сме били на мнение, че сама по себе си демократическата фраза не прави една партия или едно движение демократически. Не е нуждно много да се доказват тия факти. За съжаление, в тези дни имаме твърде много примери, дето демократическата фраза е в разрез с противдемократическите постъпки. Демократическата фраза, например, не може да покрие антидемократическия и профашиския характер на гръцкото правителство. Едно движение може да бъде истински демократическо само тогава, когато в него намира израз волята на демократическите маси, т. е. волята на *основните* народни маси, когато неговата ядка творят демократическите народни маси. Само едно такова движение може да превърне демократическите лозунги в демократическа действителност. Между това, в днешно време и при условията, каквито владеят в нашата страна, волята на *основните* народни маси може да намери израз само в формата на един твърд блок на работниците, средните слоеве и ония патриоти, които поставят националните интереси над стопанските и политически интереси на разни привилегировани експлоататорски клики. Такъв блок е достатъчно широк, за да изключва избързването с някои преждевременни революционни социални мерки и

достатъчно твърд — за да може да обезпечи свободно изразяване на народната воля относно бъдащето вътрешно политическо и социално развитие. Всяка друга структура на народно-освободителното движение при сегашните обстоятелства в нашата страна би довела до ново поробване и обезправяне на широките народни маси (в случай, че главния фактор на народното движение биха били недемократически социални елементи) или — до съдбоносни преждевременни социални изостряния (в случай, че работническата класа или нейният авангард с някои ултра-леви грешки би се изолирала от основните народни маси), които също така биха довели до поражение на демократическите сили.

Югославия избегна и едното, и другото. В това се състои един от главните фактори на нейното влияние върху демократическите маси на другите народи.

Всички тия факти създадоха в Югославия един особен тип народно-освободително движение. В някои страни на утрешна Европа процесът на обединението на народа в борбата против окупатора се извършваше в формата на временни партийни коалиции. Тия коалиции изработиха хубави програми, но често се разпадаха при първите мъчнотии, затрудняваха формирането на единно военно ръководство, имаха остри вътрешни сблъсквания и пречеха за воденето на решителна борба против окупатора. Принципът на народно-освободителния фронт у нас беше по-друг: не е достатъчно да се съгласим само с народно-освободителната платформа, но и да приемем *безпощадна борба с оръжие и с всички други средства против окупатора. Въпросът за акция* стана пробен камък за искрeността на народно-освободителните лозунги. Пасивността стана открит съюзник на окупатора. Тоя принцип създаде единно ръководство на Народно-освободителното движение, даде възможности Народно-освободителният фронт да стане нещо повече от партийна коалиция, да стане *общонародно движение.* Тоя принцип му даде огромна, несломима мощ.

Следователно, народите на Югославия в течението на своята борба против окупатора внесоха мощен принос в определянето на бъдещето демократическо развитие в света. Дадоха една форма на демократическо развитие в света. Дадоха една форма на демократическото развитие, която може да насърдчи приятелите на свободата и на демократическите права на човека и всички прогресивни сили в света. Нашата страна издигна високо знамето на човечността и човешкия напредък и посочи пътя към него в едно тъмно кърваво време, когато изглеждаше, че неприятелите на свободата и демокрацията са взели кормилото на историята в своите ръце. Това е във всеки случай почетно място на нашите народи в историята на човечеството. В това се състои голямото международно значение на нашата борба, от тук и симпатиите и морално-политическата подкрепа на свободолюбивото човечество към нашите народи[1]).

---

[1]) Тази статия на идеолога на Титова Югославия Едвард Кардел, подпредседател на правителството, взимаме от неговата книга „Пътят на нова Югославия", излязла през 1946 г. в Белград и Загреб като издание на „Култура".

Редакцията

Юрдан Анастасов

Конституцията на народна република Македония

На 31 декември 1946 година Уставотворното събрание на Народна Република Македония прие конституцията (Уставот) на Н. Р. Македония.

Ако приемането на конституция за всяка държава съставлява крупен факт в нейната политическа история, за Македония той е най-крупният, защото се отнася за една нова държава, която за пръв път създава своя конституция.

Приетата Конституция на Н. Р. Македония съставлява венеца на борбите, които македонският народ води в продължение на половин столетие. От преди Илинденското въстание и до събранието на АСНОМ в Пчинския монастир нашият народ проля потоци от кръв в борбата срещу македонските поробители. Тази борба доведе до националното, политическо и икономическо освобождение на народа ни във Вардарска Македония. Конституцията идва да даде правни форми на тези завоевания.

Конституцията на Н. Р. Македония интересува не само населението на последнята. Тази конституция интересува македонския народ и от другите две части на нашето Отечество, интересува също така и македонската емиграция, където и да се намира тя. Защото, в качеството си на основен закон, днес тя дава политическото, стопанско и социално устройство на нашата държава, съставена само от Вардарска Македония, а утре ще служи като основа за устройството на целокупната македонска народна република. Така поставен въпроса, ясно е, защо през време на разглеждането проекта на конституцията в македонското Народно събрание, погледите на всички македонци бяха обърнати към Скопие и всеки патриот македонец с трепет следеше разискванията по него.

Подчертавайки факта, че Конституцията на Н. Р. Македония е дело на борческия македонски народ, необходимо е веднага да се добави, че голям дел в това дело имат и другите братски народи на Ф. Н. Р. Югославия. Всички те, особено сръбският трудов народ, в задружната борба срещу окупаторите, начело на която застана великият син на нова Югославия, Маршал Йосип Броз Тито, подпомогнаха активно усилията на македонския народ да извоюва своята свобода, да се подреди като напълно равноправен член в югославското семейство и да даде народнодемократично устройство на страната си.

* * *

След този кратък предговор, нека видим какви основни положения съдържа Конституцията на Н. Р. Македония.

На първо място Конституцията определя характера на македонската държава и отношението ѝ към народите на нова Югославия. Народна република Македония е народна държава, с републикински облик. Тя е съединена с останалите народи на Югославия и тяхните народни републики: Н. Р. Черна Гора, Н. Р. Босна и Херцеговина и Н. Р. Словенско в обща съюзна държава Ф. Н. Р. Югославия на началото на равноправието. Сочейки на това съюзяване, Конституцията подчертава, че то е извършено при свободно изразена воля и въз основа на правото на всеки народ на самоопределение, включително правото на отцепване и

на съединяване с други народи. Този основен принцип, легнал в македонската Конституция, съставлява блестящ отговор срещу интригите на реакцията, какво Н. Р. Македония представлявала само административна област от Югославия и че била заставена да влезе в последната. Тя не само че доброволно е влезла в този съюз, но, по силата на Конституцията ѝ, си е запазила правото на отцепване и на съединяване с други народи.

След като определя характера на държавата, Конституцията определя и характера на властта. Въпросът за властта, която преди освобождението винаги е била в ръцете на чужди владетели, е разрешен най-демократично. В Н. Р. Македония цялата власт произхожда от народа и принадлежи на народа. Своята власт народът осъществява чрез свободно избрани представителни органи на държавната власт — народните отбори, които от местните народни отбори до Народното Събрание на Н. Р. Македония, се появиха и развиха в народо-освободителната борба против фашизма и реакцията и които са основната придобивка на тази борба.

Всички представителни органи на държавната власт се избират от гражданите въз основа на общо, еднакво и пряко право, с тайно гласоподаване. Народните представители във всички органи на държавната власт са отговорни пред своите избиратели, като с закон ще се определи, в кои случаи и по кой начин избирателите ще могат да отзовават своите народни представители преди изтичане на срока, за който са избрани. Органите на държавната власт упражняват своята власт въз основа на Конституцията и законите на Ф. Н. Р. Югославия, Конституцията и законите на Н. Р. Македония, и общите предписания на по-висшите органи на държавната власт. Всички действия на държавното управление и на органите на правосъдието трябва да бъдат основани на закона.

Суверенитетът на Н. Р. Македония е пълен. Той е ограничен само в онези права, които са отредени на Ф. Н. Р. Югославия. Последната брани суверенните права, сигурността, както и общественото и политическо устройство на Н. Р. Македония. Това отношение засяга всички народни републики в Югославия. Счита се за противен на Конституцията всеки акт, на територията на Н. Р. Македония, насочен както срещу суверенитета, равноправието и националната свобода на македонския народ и на Н. Р. Македония, така също и срещу останалите народи и народни републики на Ф. Н. Р. Югославия.

Националните малцинства в Н. Р. Македония се ползуват с всички права в защита на своето културно развитие и свободна употреба на своя език. С каква свобода се ползуват националните малцинства в Македония, може да се види от речите на представителите на турското и албанско малцинство, произнесени в Народното Събрание при разискванията по проектоконституцията. Така, Мехмед Абдурахман, представител на турското малцинство, между другото казва: „Всички малцинства, без разлика на вяра, раса и националност в нашата държава, са равноправни. Националните малцинства са застъпени във селските, градските, околийските и окръжните одбори. Те са застъпени в народното правителство, в Президиума и в Народното Събрание. Днес в това Събрание има 51 народни представители от националните малцинства. В продължение на един период от 34 години ние нямахме нито едно училище на майчин език. Днес в срок от 18 месеци ние се сдобихме с учителски ка-

дър, а друг сега се подготвя чрез курсове. Днес ние имаме 82 турски училища, в които предават 150 турски учители и се учат около 5600 турски деца. През тази година в Скопие се изгради една модерна гимназия, а за идващата година се проектира да се отворят още 20 училища. Ние имаме свой седмичник „Бирлик" на турски език. Турското малцинство в Македония има същите политически, икономически и културно-просветни права, както всички народности в Югославия. . ." Тази реч бе произнесена в Народното Събрание на турски език. Положението на албанското малцинство в Н. Р. Македония го рисува Д-р Неджат Аголи, албанец, втори подпредседател в македонското правителство. Той казва: „Приемането на Конституцията на Н. Р. Македония има голяма историческа важност не само за македонския народ, който за пръв път в своята история създаде своя държава, но и за албанското малцинство. Албанското малцинство в Македония, което в своето мнозинство е съставено от бедни селяни и работници, бе в бивша Югославия угнетено повече от всички други малцинства. На него не се признаваха никакви права. Аграрната реформа бе проведена против интересите на широките албански маси, които обработваха земята в полза на беговете и феодалите. Вместо училища, в бивша Югославия по албанските села бяха отваряни жандармерийски станции. Албанското малцинство в Н. Р. Македония има всички права: пропорционално участие в одборите на народната власт, училища на свой майчин език по селата и градовете, свой седмичен лист, с една дума в Н. Р. Македония, респективно в Ф. Н. Р. Югославия са създадени всички условия за културно-просветното развитие на албанското малцинство."

Конституцията говори за границите на Н. Р. Македония в смисъл, че те не могат да бъдат изменявани без съгласието на последната. В проектоконституцията, към ал. I на чл. 11 съществуваше ал. II, която гласеше, че разграничаването на територията на Н. Р. Македония със територията на другите народни републики във състава на Ф. Н. Р. Югославия извършва Народната Скупщина на Ф. Н. Р. Ю. Този текст при приемането на Конституцията е изоставен.

В проекто-конституцията (чл. 2) се определяха и границите на Н. Р. Македония, но впоследствие и този текст бе изоставен. Този текст гласеше: Народна Република Македония обхваща територията на околиите: Беровска, Битолска, Бродска, Велешка, Гевгелийска, Гостиварска, Гйорчепетровска, Демирхисарска, Дебърска, Драчевска, Кавадарска, Кичевска, Кочанска, Кратовска, Кривопаланечка, Кумановска, Маджарска, Мориовска, Охридска, Прилепска, Радовишка, Ресенска, Светиниколска, Струмишка, Стружка, Тетовска, Царевоселска, Щипска и градовете Скопие, Битоля, Велес, Крушово, Куманово, Охрид, Прилеп, Струмица, Тетово и Щип.

Специална глава в Конституцията е отделена за обществено-икономическото устройство на страната. Говорейки по този въпрос в народното събрание, министър-председателят г. Лазар Колишевски е подчертал следната многозначителна мисъл: . . . „На икономическото поле ние се изпречваме пред най-големи задачи, водиме борба за заличване следите от миналите робски режими, за заличване бедата и създаване благосъстоянието на нашия народ. На това поле ние водим и голям дел от борбата за закрепване независимостта на нашата страна. С една дума

ние сме се нагърбили с задачата да строим нов обществено-икономически строй в нашата земя, да изградим в близко време социализъм . . ."

Съгласно Конституцията, средствата за производство са или общонароден имот, т. е. имот в ръцете на държавата, или имот на народните кооперативни организации, или имот на частни физически и юридически лица. Всички мини и други богатства под земята, водите, включително минералните и лековити, източниците на природните сили, средствата на железопътните и въздушни съобщения, пощата, телеграфа, телефона и радиото, са народно имущество. Външната търговия е под контрола на държавата.

С цел да защити жизнените интереси на народа, да повдигне народното благосъстояние и правилно да използува всички стопански възможности и сили, държавата дава насока на стопанския живот и развитие чрез общ стопански план, осланяйки се на държавния и кооперативния стопански сектори и осъществявайки обща контрола на частния стопански сектор. За реализиране на общия стопански план и стопанската контрола, държавата се осланя на сътрудничеството на синдикалните организации на работниците и служащите и другите организации на работния народ. Държавата посвещава особено внимание и дава помощ на народното кооперативно движение. Що се отнася до общонародния имот, Конституцията го определя като главна опора на държавата в развитието на народното стопанство и затова той е поставен под специална защита на държавата.

Частната собственост в Н. Р. Македония е гарантирана. Тя може да се ограничава или експроприира, само ако това изисква общият интерес и то само въз основа на закона. Гарантира се и наследяването на частната собственост, като правото на наследство се урежда с закон.

Гарантирайки частната собственост, обаче, Конституцията забранява съществуването на частни монополистични организации, каквито са: картелите, тръстовете и други подобни оргзнизации, създадени с цел да диктуват цените, да монополизират пазарите и да ощетяват интересите на народното стопанство.

Земята принадлежи на тези, които я обработват. Държавата подпомага и защищава особено дребния и средния селянин, със своята обща стопанска политика, с ефтин кредит и с данъчната система. Със стопански и други мерки държавата помага работния народ да се обединява и организири за защита срещу стопанската експлоатация.

Държавата взема под своя защита лицата в наемните трудови отношения, особен чрез обезпечаване правото на сдружаване, чрез ограничаване на работния ден, чрез обезпечаване правото на платен годишен отпуск, чрез контрола на трудовите условия, чрез грижи за хигиенични жилища и чрез обществено осигуряване.

Всички граждани в Н. Р. Македония са равни пред закона, без оглед на народност, раса и вероизповедание. Забранява се всякакво проповедване, което създава национална, расова и верска омраза и раздор.

Всички граждани, без разлика на пол, народност, раса, вероизповедание, степен на образование и место на живеене, навършили 18 годишна възраст, имат право да избират и да бъдат избирани в всички органи на държавната власт. Същите права имат и намиращите се в редовете на войската. Избирателното право е общо, еднакво, пряко и тайно.

Жените са равноправни във всяко отношение. Държавата поставя под особена закрила интересите на жената и детето.

На гражданите е гарантирана свободата на съвестта и свободата на вероизповеданието. Църквата е отделена от държавата, но последната може да подпомага материално религиозните общества. За отношението на държавата към църквата е говорил в Народното Събрание свещеник Борис Станковски. Между другото той казал: „Конституцията дава на църквата пълна свобода. Тя може да се развива така, че да бъде полезна на народа, а не на отделни единици, както до сега. През време на бившите режими имаше една или две привилегировани конфесии, докато другите бяха оставени сами на себе си. Днес се дава еднакво право на всички религиозни общества в държавата. Отделянето на църквата от държавата не трябва да се схваща като акт за угнетяване и прогонване на църквата от страна на държавата, а напротив — то значи пълна свобода във всяко отношение, с изключение на противонародната, противодържавната дейност от страна на духовенството и църквата".

На гражданите е гарантирана свободата на печата, на словото, на събрания, на манифестации и на митинги.

Бракът и семейството са под закрилата на държавата. Законен е бракът сключен пред надлежните държавни органи (гражданският брак), но след неговото сключване гражданите могат да извършват и венчавка по верските обряди. Брачните спорове са подсъдни пред народните съдилища. Извънбрачните деца имат същите права, както и брачните.

На гражданите са гарантирани и всички други права и свободи, като неприкосновеността на личността, на жилището, тайната на писмата и др., които отразяват народно-демократичният характер на републиката. Между задълженията на гражданите, в особен член (31) е подчертано следният основен социален принцип — който не работи, няма право и да яде.

Особен интерес представлява главата за държавното устройство, в която са определени и отношенията на Н. Р. Македония с Ф. Н. Р. Югославия.

Всички права, утвърдени с разгледжаната конституция, Н. Р. Македония упражнява самостойно. Тя прехвърля на Ф. Н. Р. Югославия само онези права, които са посочени в чл. 44 от Конституцията на ФНРЮ[1]).

---

[1]) Чл. 44 от коституцията на Ф. Н. Р. Ю. гласи:

Федеративна Народна Република Югославия изпълнява всички свои функции, които й са възложени от Конституцията.

В надлежност на Федеративна Народна Република Югославия, в лицето на най-висшите съюзни органи на държавната власт и органите на държавното управление спадат:

1) изменение и допълнение на Конституцията на ФНРЮ, грижи за нейното изпълнение и осигуряване и съгласуваност на конституциите на републиките с Конституцията на ФНРЮ;

2) приемане нови републики, както и одобряване основаването на нови автономни области;

3) определяне границите между републиките;

4) представляване Федеративна Народна Република Югославия в международните отношения; международните договори;

Това се прави с цел да се осъществи икономическа и политическа взаимна помощ и сътрудничество, както и обща отбрана на националната свобода и независимост.

В компетенцията на Н. Р. Македония влиза: изменение и допълнение на Конституцията на Н. Р. Македония; изменение границите ѝ; административно-териториалното ѝ разделение; защита на държавното устройство и правата на гражданите, на обществения ред и сигурността; изработване на стопанския план на Н. Р. Македоня; приемане на държавния бюджет на Н. Р. М. и контрола по изпълнението му; ръководство при упражняване бюджета на народните одбори; ръководене съдилищата на НРМ и даване амнистия и помилвания, според разпорежданията на закона; поданството в НРМ; финансовите, индустриялни, минни, строителни, търговски, горски и земеделски предприятия от републиканско значение; транспортът и съобщенията от републиканско значение; сключване заеми на НРМ и одобряване на сключените от народните одбори; законодателство и ръководене, въз основа на общите и основни предписания на ФНРЮ, в областта на: индустрията, минното дело, търговията, земеделието, горите, лова и водните сили, строежите, политиката на цените, защитата на народното здраве, социалните грижи и физическата култура, образованието, организацията на държавната власт: допълнителното законодателство в рамките на основните закони на ФНРЮ.

Съюзните закони са задължителни на територията на Н. Р. Македония, а в случай на несъгласие между тях и законите на Н. Р. Македония, се прилагат съюзните закони. Гражданите на народните републики на ФНРЮ се ползуват на територията на Н. Р. Македония с еднакви права, както и нейните граждани. Всеки поданик на НРМ е същевременно и поданик на ФНРЮ.

Най-висшите органи на държавната власт на НРМ са Народното Събрание и Президиумът на Народното Събрание.

Народното събрание представлява суверинтета на НРМ и е върховният орган на държавната власт. То се избира от гражданите на НРМ за четири години. Неговите заседания се свикват от Президиума.

---

5) въпросите за война и мир;

6) общото ръководство и контрол на търговските отношения с чужбина;

7) народната отбрана и държавната сигурност;

8) железопътното, въздушно, речно и морско съобщение и работите от морско общодържавно значение;

9) пощата, телеграфа, телефона и радното;

10) съюзното поданство;

11) работите по изселването и заселването; правното положение на чужденците;

12) общодържавния стопански план; статистиката;

13) съюзният бюджет; одобрение общодържавния бюджет и окончателния баланс; върховен контрол върху упражнение на общодържавния бюджет;

14) паричният и кредитен систем; съюзните заеми; девизното и валутно обръщение; застраховането; митата; държавните монополи;

15) патентите печатите, моделите; мерките; теглилките, скъпоценните метали;

16) грижите за военно-инвалидите;

17) амнистията и помилванията по деянията за нарушения на съюзните закони;

18) финансовите, индустриалните, минните, строителните, горските и земеделските предприятия от общодържавно значение;

Право за внасяне на законодателни предложения имат Правителството на НРМ, членовете на същото правителство и народните представители на Н. Р. Македония.

Ще цитираме на македонски език клетвата, която полагат народните представители: „Се колнам со својата чест и со честа на својот народ, дека како народен пратеник секој пат ке ги застапуам и бранам демократските права и слободата на народот на Народна Република Македония; дека верно ке го чувам братството, единството и слободата на народите на нашата едничка татковина Федеративна Народна Република Југославија и дека неуморно ке ги бранам и зајакнуам придобивките от Народно ослободителната борба; дека ке го вложам сиот труд и знание за изградбата на народната наша држава и за подиганйе на благосостојбата на работниот народ и дека својата пратеничка должнос ке ја исполнуам совесно и неуморно."

Народните представители се ползуват с имунитет. Те не могат да бъдат лишавани от свобода, нито против тях може да се заведе следствие без одобрението на Народното Събрание на НРМ, или ако то не заседава, без одобрението на Президиума, освен ако бъдат заловени на местопрестъпление, при който случай трябва да бъде известен Президиума. Народните представители на другите народни република в ФНРЮ се ползуват с имунитет според предписанията на конституцията на тяхната народна република.

Народното Събрание на НРМ избира Президиум на Народното Събрание на НРМ. Той се състои от председател, трима подпредседатели, един секретар и най-много 15 членове.

Президиумът извършва следните работи: свиква заседанията на Народното Събрание; насрочва избори за Народно Събрание; дава задължителни тълкувания на републиканските закони; обнародва приетите закони и издава укази; упражнява правото на помилване според разпорежданията на закона; дава почетни звания; назначава, по предложение на Председателя на правителството, отделните членове на Правител-

---

19) пътищата, реките, каналите и пристанищата от общодържавно значение;

20) контрол за провеждане на съюзните закони;

21) законодателството за разпределение приходите на съюзния бюджет, бюджетите на републиките и бюджетите на автономните и административно-териториалните единици; за обществените заеми и таксите;

22) законодателството за устройството на съдилищата, за прокуроръството, за адвокатурата; наказателният законник; търговското; менителничното и чековото право; морското право; законодателство за гражданския процесуонален и вънпроцесуонален, изпълнителен, ликвидационен, наказателен и общоправен процес; за личното състояние на гражданите;

23) основното законодателство за труда, магазините и социалната застраховка; за задругата; за частното право;

24) вземане решения за общите принципи за законодателството и за ръководството на републиката в областта на земеделието, минното дело, горското дело, лова и водната сила; строителството; стопанската дейност; ценовата политика; здравето и физическата култура; просветата; социалните грижи и организацията на държавната власт. — Републиките могат сами в тези действия да издават свои предписания до вземането на общите принципни предписания от страна на Федеративна Народна Република Югославия.

Вън от тези функции народните републики упражняват своята власт самостоятелно,

ството през време между две заседания на Народното събрание, при допълнително утвръждение на Народното Събрание; по предложение на Председателя на Правителството, изменя, съединява и закрива съществуващите министерства и комисии през време между заседанията на Народното Събрание и при негово допълнително утвърждаване; решава, по пълномощие на Народното Събрание, въпросите, които не са от компетентност на Правителството.

Призидиумът на Народното Събрание има право да отмени онези наредби и решения на Правителството на НРМ, които не са в съгласие с Конституцията на ФНРЮ, с Конституцията на НРМ, с съюзните закони на НРМ. Той има право да отмени незаконните или неправилно издадените актове на народните одбори.

В случай на разпущане на Народното Събрание, Президиумът изпълнява своите длъжности до избор на нов Президиум. Президиумът отговаря за своите работи пред Народното Събрание на НРМ. Последното може да отзове Президиума и да освободи от длъжност отделните членове и да избере нови и преди изтичане на времето, за което са избрани.

Най-висшият изпълнителен и управителен орган на държавната власт е правителството на НРМ, което се избира и назначава от Народното събрание на НРМ. То работи въз основа на конституциите и законите на ФНРЮ и НРМ.

Правителството се състой от: председателя, един или повече подпредседатели, министрите, председателя на републиканската планска комисия и председател на републиканската контролна комисия. В Правителството може да влизат и министри без портфейли. Общосъюзните министерства могат, за извършване работите от тяхната компетентност, да поставят при правителството на НРМ свои пълномошници, които се назначават от правителството на ФНРЮ, в съгласие с НРМ. Те могат да участвуват в заседанията на правителството на НРМ със съвещателен глас и то само по въпроси, за които са опълномощени.

Министерствата на НРМ са: съюзно-републикански или републикански.

Съюзно-републикански министерства са: министерството на финансите, министерството на вътрешните работи, министерството на правосъдието, министерството на индустрията и мините, министерството на търговията и снабдяването, министерството на земеделието и горите, министерството на труда и министерството на строежите. Тези министерства ръководят определен клон от държавното управление и извършват освен работите от тяхната компетенция, още и работите на съответните съюзно-републикански министерства на правителството на ФНРЮ., въз основа на тяхните правилници, напътствия, наредби и решения.

Републиканските министерства са: министерството на просветата, министерството на социалните грижи, министерство на народното здраве и министерството на комуналните работи. Тези министерства ръководят самостойно определен клон на държавното управление от компетенцията на НРМ и отговарят само пред правителството на НРМ.

Най-висшите органи на държавната власт по места са народните отбори. Чрез тях народът упражнява своята власт в административно-териториалните единици, в местата (селата и по-малките градове), градовете и градските райони и околиите. Народните отбори са представи-

телни органи, избирани въз основа на общо, еднакво и пряко изборно право, с тайно гласуване. Те ръководят работата на подчинените органи на управлението и се грижат за стопанското и културно изграждане в своя обсег: обезпечават защитата на публичния ред; приложението на законите и запазване правата на гражданите; утвърждават своя бюджет и стопански план; управляват общонародните имоти, предприятията и учрежденията от локално значение.

Народните отбори изпълняват държавната власт самостойно, в рамките на своята компетентност в локалните работи.

Местният народен отбор в селата и по-малките градове свиква в сроковете предвидени в закона местни събори на избирателите, пред които дава отчет за своята работа. На тези събори се разглеждат въпросите, които засягат живота на селото или градчето и дейността на местния отбор.

Изпълнителни и управителни органи на народните отбори са изпълнителните отбори, които се състоят от: председател, при нужда и подпредседател, секретар и други членове. В по-малките села изпълнителният отбор се състои от председател и секретар.

Градските и по-големите околийски изпълнителни отбори имат отдели и отделения за непосредствено ръководене на отделни клонове от управлението на отбора. Начело на отдела или отделението стои член от изпълнителния отбор. Такива отдели и отделения, обаче, могат да се създават само с закон на Републиката и те са отговорни пред министерствата на НРМ.

Органи на правосъдието на НРМ са: Върховният съд на НРМ, окръжните и околийските съдилища. С закон могат да се създават специални съдилища за определени видове спорове.

Съдилищата са независими, съдят по закон и издават присъди в името на народа. На подсъдимите е обезпечено правото на защита.

Всички съдилища съдят в съвет, освен в случаите, когато законът допуща да съди един съдия. Съветите на околийския и окръжния съд, когато съдят в първа степен, се състоят от съдии и съдебни заседатели, които в съденето са равноправни. Председателят и съдиите на Върховния съд ги избира и назначава Народното Събрание на НРМ. Съдиите и съдебните заседатели на окръжния съд в окръга или града ги избира и назначава народният отбор на околията или града. Съдиите и съдебните заседатели на околийския съд в околията или града ги избира и назначава народният отбор на околията или града.

Върховният съд на НРМ е най-високият орган на правосъдието на НРМ. Със съюзен закон се определя в кои случаи Върховният съд на НРМ съди в първа и в кои във втора степен. Върховният съд на НРМ преценява законността на решенията на всички съдилища на НРМ, доколкото това, според съюзните закони, не извършва Върховният съд на ФНРЮ.

Разследването в съдилищата на НРМ се извършва на македонски език, но гражданите, които не знаят македонски, могат да си служат със своя език, в който случай им се обезпечава правото да следят работата на съда чрез преводач.

Надзорът за правилното изпълнение на законите от страна на всички министерства на НРМ и на подчинените им органи, както и на отделни служебни лица и на всички граждани в територията на НРМ

се извършва от прокурора (йавниот обвинител) на ФНРЮ непосредствено или чрез прокурора на НРМ. Прокурора на НРМ и неговите заместници се назначават от прокурора на ФНРЮ. Окръжните и околийски прокурори се назначават от прокурора на НРМ, със съгласието на прокурора на ФНРЮ.

* * *

Изложихме основните начала, легнали в Конституцията на Н. Р. Македония. Те дават верно отражение на демократическия и прогресивен дух на македонският народ и на придобивките, които той извоюва за свобода, за народна власт, за истинска демокрация и за икономическа и социална правда. Но македонската Конституция не туря тежък печат върху досегашните завоевания. Тя открива широко вратите за по-нататъшното демократическо развитие на страната. Същевременно тя дава възможност на Н. Р. Македония да се стреми към своята историческа мисия — да служи като обединително звено между всички югославянски и балкански народни републики за тяхното по-скорошно събиране в една мощна Балканска Народна федерация, в която целокупният македонски народ в границите на днешната своя република, ще намери своето пълно обединение.

Хр. Калайджиев

Българо-югославянското сближение и македонския въпрос

Една голяма, симпатична, дълбоко смислена идея в нашия живот е идеята за българо-югославското сближение. Тя е една от тия идеи днес, които са обладали масите и стимулира техното творчество към прогреса; тя е една от основните идеи на господствующите вече в тия страни демократически фактори; тя е основния камък на балканската демокрация, кормилото, което отдалечава Балканите от шовинистическите дрязги и ежби, от войните и завоевателната политика, от социалното и националното робство и ги отправя към лазурното и тихо пристанище на мира, братството, благоденствието на народните маси, националното равноправие и правда. Един от многото въпроси, които днес съставляват водораздела между мрачното минало и слънчевото бъдаще, между реакцията и демокрацията, между робството и свободата, е въпроса за българо-югославянското сближение.

Въпроса за българо-югославянско сближение е стар, носен в недрата на народните маси отдавна. Това се дължи не само на общото правило, че народите не са се мразели и нема обективни причини да се мразят. В случая освен това обшо правило има нещо друго, което дава на тая идея повече живот и я прави по-реална. Това е близостта на езика, на културата и въобще на бита. Аз съм пропътувал пеша един път от Ниш до София и друг път от Белград до София. Навсекъде съм

се разбирал и не можах да разбера, де свършва единият език и где почва другият. Дойдох до убеждението, че ако развитието на живота на народните маси си е вървел по своя естествен път, без вмешателството и ръководството на империалистите, развоя на националното оформяване би дало в резултат една нация от южно славянските народи. Но империалистическата подкладка даде друг ход на развитието и днес ние неминуемо трябва да вървим чрез разединението към обединението. Конкретно какво значи то, геният на маршал Тито, поучен от гения на Ленина и Сталина, на практика ни даде много ясно указание. Това значи създаване на едно братско семейство на равноправни и свободни народи, признавайки това право на всички, които се чувствуват като отделна единица.

Но да се спрем по-конкретно на отношенията между сърби и българи под ръководството на империалистическите клики. Тоя анализ е необходим за да направим правилни заключения с оглед интересите на демократическото развитие.

Известни са братските чувства между двата народа и техните водачи през време на революционните борби за национално освобождение. Знае се братския прием от сръбския народ на българските революционери, знае се отношението на Левски и Каравелов, на Ботев и Светозар Маркович и пр. по тоя въпрос. Те са хранили братски чувства и плътно се долепвали до идеята за братски отношения. Нещо повече, те са търсили и конкретни форми, чрез които да се изразят последните. Пътя, по който се е вървело към единение, се измества все повече с пътя, който води към все по-дълбоко разединение, паралелно с нарастване влиянието на империалистическия фактор, начело с монархическия институт, над народните движения за национално обособяване.

Както навсякъде, така и тук империалистическият фактор свърза националната идея с завоевателната политика, като, прикрито от народните маси, се домогваше до една основна цел: хегемония на Балканите. Но осъществяването на последната от един балкански фактор можеше да стане само с цената на смазването на другите конкурентни фактори. За осъществяването на тази цел почна систематическата политическа и психологическа подготовка на народните маси, за да бъдат те впрегнати да теглят империалистическата кола и с цената на техната кръв и пот да поднесат на тепсия на своите господари велика България или велика Сърбия. Почнаха те да рисуват и да възпитават масите, че сърбина е изчадие на самия дявол, без унищожението на който сме обречени на гибел и обратно. Спомням си главният проводник на тая политика, тартора на върховистите, Д. Крапчев, каква животинска умраза хранеше към сърбите. Спомням си целата михайловистка тайфа — червата им се обръщаха само при произнасяне на името сърбин. Най-ярко изражение тая тенденция намери в формулата издигната от фашистите в България: „нема место на Балканите за сръбска и българска държава, за сръбска и българска монархия. Една от двете трябва да изчезне".

Основният въпрос, около който се завърти тая политика на взаимно отричане, на взаимно унищожение, на див, животински шовинизъм в името на господството на една от тех, бе македонският въпрос. И то не от национални съображения, а от икономически и стратегически съображения. Пред масите, обаче, те си даваха сражението на национална база. Тури се в ход пропагандата, впрегнаха се политически и научни сили, напоследък прибегна се до въоръжени действия чрез чети за об-

служване на българската или сръбска кауза в Македония, за впрегане на Македония и македонския народ в техната империалистическа кола.

За чест на македонския народ трябва да подчертаем, че той се бори героично и самоотвержено против тая политика и застана на една демократическа позиция, която париpаше, миниpаше империалистическата политика и сочеше съвсем друг ход на развитието. Тая позиция бе: Македония да принадлежи на македонците. С тая своя позиция и борба македонският народ се явява действително един от най-ранните и мощни фактори за демократическото развитие на Балканите.

Очертаха се така две балкански тенденции на македонска почва: Македония извор на шовинизъм, на войни и робство или както се казва, ябълка за раздори, и Македония като обединително звено за братско съжителство на балканските народи.

Взимането връх на империалистическия фактор причини страшни страдания и разорения за балканските народи, а най-много за македонския. Но най-печалното последствие бе разделянето на Македония. С туй националната проблема на Балканите и специално македонската, се изостри и задълбочи.

Тия престъпления на империалистическите сили и страданията на народите изиграха грамадна роля, за да имаме днес една издъно променена, съвършенно нова картина в Югославия и България. Тя се състои в провалата на империалистическия фактор и тържеството на демократическия. Народните маси са на власт и това дава ход за проява на всички идеи и постановки, таени дълбоко в душата на народните маси.

Наново е в изблик народното чувство за разбирателство между Югославия и България. То залива и двете страни, окриля надеждите, подпомагано и насърдчавано от народните правителства в двете страни. Всеки вижда ентусиазъма, с който се посреща тая идея от масите в публичните събрания; всеки вижда възторга, който буди в масата името на маршал Тито. Не случайно стана тъй популярна, тъй любима песента: Да живеят, да живеят Сталин, Тито, Димитров.

Но тая идея не е вече една абстрактна, пропагандистка идея. Тя е вече една жива, делова идея, която очаква своето реализиране, която трябва да престане да е идея и да се обърне в дело. А това значи ясно, конкретно отношение, демократично до край отношение и разрешение на всички въпроси, които поставя живота и иска техното разрешение във връзка с тая проблема.

Казано кратко, ясно, разбрано, това значи: един от мостовете и то главния, за българо-югославянското сближение е разрешението на Македонския въпрос. Мостът между София и Белград минава през Македония.

Мисля, че ентусиазма, който ще възбуди в масите, конкретното реализиране на българо-югославянското сближение, няма да е по-малък от тоя на 9. IX. 1944 г. За туй дълг на всички нас е: да бъдем на ясно и на чисто за демократическите форми, чрез които ще се разреши македонския въпрос и той от ябълка на раздора да се обърне в обединително звено между югославянските народи и българския народ.

Ще се помъчим да дадем ясен отговор на така ясно поставения въпрос, който е все още смътен в главите на мнозина и чрез него мнозина отлични демократи несъзнателно са в услуга на реакцията и минират българо-югославянското сближение.

Първия въпрос, който се поставя в тоя ред на мисли, струва ми се, е въпросът: нуждно ли е, в интереса на българския и югославянските народи ли е да бъде разрешен македонския въпрос не като български и сръбски, а като македонски въпрос. Отговора е единодушен и в положителна смисъл. Даже и опозицията, зад която се крие великобългарската идея и политика, нема куража да отговори на тоя въпрос с не. Тя, обаче, такъво македонско разрешение търси, че много ясно се съзира зад македонската ѝ дреха българската същност, стремежа да бъде изкористена югославянската демокрация за българската реакция.

Но да оставим българската опозиция, която си прилича като две капки вода със сръбската. Да минем по-нататък към друг съществен въпрос, който се налага за всеки честен човек, който искрено иска да види македонския въпрос разрешен и българо-югославянското сближение осъществено.

Балканската реакция, както казахме, направи най-големото зло, като въпреки волята и интересите на македонския народ, раздели изкуствено Македония на три части. Демократическите сили, които са на власт, могат ли да утвърдят това сторено зло, да утвърдят тая дележническа политика, която води към изчезването на Македония от географската, етническа и политическа карта? Отговора на тоя въпрос, мисля, е ясен: демократическите сили трябва да обърнат колелото на 180 градуса и да тръгнат по линията на териториалното обединение на Македония. Как може да се иска разрешението на македонския въпрос и същевременно да се подържа позицията, оная част от Македония, която да речем, че днес се владее от България, си е българска и трябва да си остане българска. Очевидно е, че или тотално ще се разреши македонския въпрос или той ще падне от сцената. Но как да стане обединението? Ясно е, че то не може да стане под сръбски или български байрак. Това би значело да признае една от страните, че Македония е сръбска или българска. Преди всичко е една безсмислица самото поставяне на тоя въпрос при наличността днес на македонска държава. Който не признава това, значи отрича македонската държава. Остатъците на велико-българизма това и правят. Други хитреци пък прибягват до една диверсия, за да отклонят развитието от правилната му линия или най-малко за да печелят време, очаквайки по-благоприятни условия за себе си. Те казват: нека първен Егейска Македония се присъедини, че тогава и нашата. Стара практика на реакцията е да хвърля кабахата на другиго. Ако са искрени тия, които подържат тая теза, най-малко страдат от безверие в демокрацията и съдят за нея по себе си. В демократическите си дела демократическите сили проявяват съревнование, а не се изчакват и не се надлъгват. Не е никаква наивност и дон-кихотщина, а пълна реалност, нашата вяра основана не на базата на желанията и фантазиите, а на обективната действителност, че демокрацията окончателно ще победи и ще се утвърди. Гръцкият въпрос е един сложен и деликатен въпрос, но разрешението на македонския въпрос от О. Ф. България и Титова Югославия, безспорно ще е един плюс в борбата против гръцката реакция, защото ще увеличи политическото тегло и роля на македонската държава в по-нататъшното разрешение на македонския въпрос.

Следва другия въпрос: македонската държава е федерална част от Ф. Н. Р. Ю. и с известна болезненост и тревога задават въпроса: защо под знака на Ф. Н. Р. Ю. да се развива македонската проблема. И почват

умувания и подозрения, които сриват из основа стремежа за българо-югославянско сближение. Мисля, че отговора е прост и ясен и отстранява всяко подозрение в един искрен демократ относно дълбоко демократичния характер на Ф. Н. Р. Ю. То е, защото Ф. Н. Р. Ю. начело с легендарния си водач, първи практически правилно разрешиха македонския въпрос при разрешението на общата национална проблема в Югославия. В това отношение няма що да се сърдим на Тито, а трябва да благодарим и да си направим самокритика за много наши грешки в миналото, които сега до известна степен затрудняват нашата задача за демократическото разрешение на тоя въпрос.

Ний македонците в България дълго сме били авангарда в македонската борба. В тая борба ние сме дали грамадни жертви. Но слабостта е, че ние сме водили тая борба на много абстрактна идейна база, никога не търсейки и не налучквайки ония практически форми, чрез които да се води борбата, които неминуемо, с железна логика, водят към разграничение на македонския обществен живот от българския такъв и неминуемо биха завършили с македонската обособеност и държава. Напротив, нашият живот ни е водил все повече към сливане с българския обществен живот. Тази грешка в тактическия подход е колкото на нас македонците, толкова и на българската демокрация. За да стане мисълта ми по-ясна, ще посоча един пример: при раждането на новия порядък на Балканите в борбата против немщината и фашизма маршал Тито насърчи македонците да водят тая борба като отделна въоръжена единица със свой щаб и правителство, признавайки дългите и упорити борби на македонците да се обособят и да се проявят като македонци. Така, в процеса на тая кървава борба се роди македонската държава, а Тито спечели преданността на македонския народ за своето демократично и народно дело. За жалост, в България във всички борби македонското дело се е сливало и обезличавало в общата борба против реакцията и фашизма. Да не бъда зле разбран. Не че тая борба е била излишна или вредна, а македонците е трябвало да я водят като отделна единица в съюз с българските демократични сили. Точно по тоя начин днес водят борбата македонците в Гърция.

Днешната постановка на македонският въпрос със създадената македонска държава не е изкуствено създание на маршал Тито, а обратно, той най-добре съзре македонската действителност, я разбра, я подпомогна и я впрегна в общата демократическа вълна на Югославия.

Самото поставяне на въпроса, защо македонската проблема да се развива под знака на Югославия, съдържа в себе си реакционни и велико-български остатъци, съдържа отрицание на югославянската демокрация и логиката на тая позиция неминуемо води към опозицията.

Верно е, че в Югославия днес се развива един мощен югославянски патриотизъм, както в Съветския съюз се развива един мощен съветски патриотизъм. Днес македонците във Вардарска Македония, обичат и са преданни, колкото на Югославия, толкова и на Македония. И това е, което страшно дразни и безпокои съзнателните и несъзнателни великобългари. Защо? — Защото едните не могат, а другите не искат да видят тясната връзка и взаимното допълнение между македонския патриотизъм и югославянският патриотизъм. А за македонците там живота изковава едно ясно и правилно съзнание, именно: че Македония

без Ф. Н. Р. Ю. е загинала и Ф. Н. Р. Ю. без свободата на народите, които я населяват, е загинала. Без това би се наливало вода във воденицата на сръбската реакция, която има един девиз, подчертан от миналото: да обърне Македония в южна Сърбия.

Разбити в тая позиция велико-българите, най-злостните врагове на българо-югославянското сближение, тия, които искат да видят българи и сърби хванати за гушата до одушване, прибягват до друга позиция. Те казват, па и много минаващи за демократи, па и комунисти, казват: македонците са били българи, техните големи водачи: Гоце, Даме, Пере, Яне, Хаджията са били и се чувствували като българи. Защо сега хубавото и правилно название македонски българин се изхвърля и се заменя само с македонец?

Първото нещо, което трябва да се каже по тоя въпрос е: емиграцията да престане да се чувствува настойник на македонския народ. Резултатът от такова домогване ще е, че тя все повече ще се отдалечава от него. Македонските въпроси ще се решават от самия македонски народ, живущ на македонска земя. За емиграцията има един въпрос: да се признае част от народа, от който е произлезла или част от народа, към който се е приобщила, т. е. ще расте на родна почва или на присадената почва. Да помага на своя народ, или да се дезинтересира, но престъпление ще е да му пречи. Казано картинно: ние ли ще ходим при планината, или ще си поставим задачата—планината да докараме при нас.

Бидейки на ясно по тоя въпрос, ние казваме: македонският народ в грамадната си част в Македония се чувствува македонски. Ония, които в миналото са се чувствували българи или сърби, сега не само че се чувствуват, но и се гордеят, като македонци. Казвам и сърби, защото велико-българите скриват истината, като премълчават, че някога имаше в Македония не само хора, които се чувствуват българи, но и сърби.

Вярно е, че в македонският живот има един скок, който издълба една бразда между миналото и сегашното. Кое на кое ще подчиним — миналото на сегашното или обратно. Безспорно, живата действителност е по-важна от мъртвото минало. Реакцията, обаче постъпва обратно, защото ѝ е необходимо да дойде до заключението, че днешното положение е изкуствено построение и че Титовия режим е прикритие на сърбизацията. А кой може да твърди това, освен един ръждясал и непоправим реакционер. И може ли дума да става за българо-югославянско сближенае с такива постановки.

Македонската нация е един факт и един прогресивен факт. В миналото влиянието на империалистите най-вече е нахлувало по линията на българските и сръбски национални чувства. Длъжност на демократическите сили е да подпомогнат тоя процес, а не да го спъват. Във връзка с това ние имаме една конкретна задача в Пиринска Македония, без поставянето и разрешението на която ще си приказваме като протестантски проповедници без никакви реални резултати. Тя е: да подпомагаме и насърдчаваме македонизацията на населението в Пиринска Македония, на онова население, което начело с Яне води най-смела и последователна борба за отделното съществуване на Македония.

Македонизацията на Пиринското население и съединението на тоя край с Вардарска Македония върви и ще върви неразделно и в тесна връзка с българо-югославянското сближение, с развитието и установяването на приятелски и съюзнически отношения между демократична

Югославия и демократична България. Ускоряването на тоя процес и неговия завършек не носи изолации на Македония и България, а значи единна Македония в съзвездието на южнославянските народи, като равноправни единици.

Правилното отношение към македонския въпрос е предпоставка за българо-югославянското сближение, както последното е предпоставка за сближение, а не за отдалечаване между българския народ и македонския народ, както и с другите югославянски народи.

Јов. Ф. Трифуноски

Скопска котлина*)

Црна Гора

Чучер. — Прво црногорско село од западна страна. Лежи на нерамна планинска страна. Тука кук'ите се скоро сите амфитеатрално поредени. Селото е доста големо. Има вкупно 118 православни домои. Кук'ите се, заради експозицията на теренот, сите завртени кон југ и се делат на четири маали. Тие се: Горна, Долна, Средна и Крајна Маала.

Селаните прикажуат дека Чучер било доста старо село. Него го основале некои родои кои се одамна доселиле.

Население. Ливрини (33), се сметаат како најнапрежни доселеници. Овде дошле од место Јуручка Планина на сртот од Скопска Црна Гора. — Кајови (21), род се со истовиканите фамилии во Бањане. Овде се одамнешни доселеници Се доселиле од местото викано Горне Баште. Тоа се наоѓа на планинската страна неколку саата далеку над Чучер. На местото Горне Баште селаните прикажуат, да некогаш имало село, кое било со растурени кук'и. Во него еднаш завладеал зулум и това се раселило. — Џепови (9), во Чучер се дојдени, али незнаат точно одека. — Урдареви (12), во селово дошле кога и прејните родои. Со потекло се од Штрпце во Сириник'. — Качаниклиеви (8), се од Пустеник во Качаничка Клисура. Пустеник е сега муслиманско село. — Којчинови (4), овде се рано доселени од Гњиланско (село Могила). Тамо биле една делба со денешни Велои што живеат во Глуво. — Миљанкови (6), имаат потекло како и Ливрини. Велат со Ливрини понапред биле род. — Ацкови (5), се доселени, али местото дека им е правата старина не го знаат. Род се со истовиканите фамилии во Бањане. — Стамболијеви (2), се дојдени од Сириник'. — Челикови (5), се од Качаничко. Старите овде избегале „од зулум". — Алтапарчеви (1), се една оделена грана од Ливрини. Потеклото им е како и кај нив. Љуљеви (3) и Г'уровци (3) имаат исто потекло како и Ливрини. По нивното кажување, старото село на Јуручка Планина, одека се доселени, често трпело муслимански зулуми. Затоа населението, да би се спасило, било присилено да слезе во Чучер. Чучер

*) Настоящата статия е продължение от миналия брой.

тогај било големо и јако село. — Путови (2), род се со истовиканите фамилии во Бањане и Кучевиште. Тие однекаде се доселени, али точно старината не е знаат. — Трипунови (3) и Јанкови (1) имаат потекло неиспитано.

Во Сарај живеат Бојковик'и; они се после 1918 година доселени од Чучер.

Глуво. — Се наог'а во долината од Бањанска Река. По типот селото е збрано и кук'ите во него се поредени во родовски маали. Се кажуе да е Глуво доста старо село. По традиција се веруе, оти „во старо време" од некаде овде дошле два брата. Едниот бил глув и тој се населил во денешново село. Пред тоа тука село немало. По основателот околното население ова село го завикало Глуво. Другиот брат отишол попотаке од Глуво и основал село Бразда. Глуво сега има 77 православни домои.

Население. Терзијеви (4), Пижеви (4), Поповци I (2), Радичеви (5), Живкови (7), Поповци II (11), Радови (8), Станик'еви (4) се сметаат како најстари фамилии. Стари се уште Марикеви (1) и Бундеви (1). Овие два рода не могле да се намножат, оти имаат доста изумрени фамилии. Нивите од сите напред спомнати фамилии на селскиот синор се збрани и ги зафак'аат најарните места. Селаните кажуат, дека това станало, што нивните стари, кога правеле ниви, могле на секоа страна да одберуат земја коа к'е им се бендисала. Това не е случај со нивите от доселениците. — Томашеви (13), се доселени од Горно Блаце, Качаничка Клисура. Ова село по населението е муслиманско. — Русови (5), се од Качаничко (село Каменоглава). — Живанкикеви (6), дојдени се од Паливоденица (Качаничка Клисура). Паливоденица е сега муслиманско село. — Велои (2), се от Могила (Гњиланско). Род се со Којчинови во Чучер. — Кошчицови (4) се доселени, али место на потеклото не го знаат. Во Глуво се сметаат како последни доселеници. Нивните ниви се на терени, кои се доста неарни.

Бразда. — Селото се наог'а под Глуво, во долината на Бањанска Река. Заради положајот, оно е по типот долгаесто. Сите селски кук'и се близу поредени. Бразда се дели на три маали. Тие се Горно, Средно и Долно Маало. Вкупно селото има 76 православни домои.

По традиција Бразда се смета како доста старо село. „Во старо време" тоа било осноано кога и Глуво. При описот на село Глуво кажуањето е пообширно запишано.

Население. Касовци (3) се сметаат како стар род. — Данчови (14), и тие се во селово доста стари. Живеат во Долно Маало. Пршовци (7), и за нив се кажуе да се доста стари. Живеат во Срејно Маало. — Живковци (9), се доселени од Долно Блаце во Качаничка Клисура. Сега е това муслиманско насеље[1]). — Јовчеви (9), со потекло се од Паливоденица. Денеска е това муслиманско село во Качаничка Клисура. Овде живеат во Горно Маало. — Пејковци (8), се од соседното село Никиштане. Оно е сега муслиманско село. — Доклеви (2), се дојдени од кумановска околија. Еден стар овде дошол како домазет. — Јаневи (2), се од Којнаре (Кумановско). — Којкеви (6), се доселени, али точно место на потеклото не го знаат. Живеат во Горно Маало. — Славковци (5), место на потеклото не знаат. Род се со истовиканите фамилии во Кучевиште. За нив С. Томич е навел да се дојдени од Горна Морава (село

Славковац?)[2]). — Поповчеви (11), живеат во Горно Маало. Овде се дојдени, али место на потеклото не знаат.

Во Булачане живее род Црногорчеви (5); тој е тамо доселен од Бразда. По литература се спомнуат и некои изселеници од ова село, кои се исселиле во Вучитрн (Косово)[3]).

Горњане. — Се наог'а на нерамно земјиште близу Чучер и Бањане. Селските кук'и се во маали поредени и мег'у себе се доста збрани. Сите кук'и се завртени кон југ, дека се ниските крајои построени. Секој род во селото има своа оделна маала. Вкупно во селото има осум маали. Селото сега броји 45 православни домои.

Население. Вујови (3), се темејлии. Од нив има доста изумрени. — Пустичеви (1), се темејлии. За нив се веруе, оти од секогаш биле една кук'а. — Алексови (2), се доселени од Г'ург'ев Дол. Тоа е сега муслиманско село во Качаничка Клисура. — Пешови (6), доселени се од место викано Јуручка Планина. Сега на синорот горњански има место со таквоа име. Овдешните селани имаат планински ниви на кои сеат кромпир. — Маринкови (14), се од Г'ург'ев Дол (Качаничка Клисура). Овде добегале заради тоа, што во селото завладеал зулум од доселените муслимани. Од Г'ург'ев Дол се иселени во средината на 19 век. Мрчкови (5) и Љотови (14), по потекло се од место викано Бањица, кое се наог'а на синорот од село Горно Блаце (или Блаце) во Качаничка Клисура. Туе, се прикажуе, понапред било село, ама населението, поради несигурност, било присилено да се иселуе.

Населението од Горњане, до првата световна војна, многу се бавело со горење на „к'умур". Тоа сега не чинат, оти државата 1918 година им е зела шумата.

Бањане. — Това е долинско село. Тргнато е во добро закриен положај, на местото дека Бањанската Река слага од Скопска Црна Гора. Во селото се сите селски кук'и збрани.

Селаните прикажуат, да понапред селово било нешто по источно од денешново место. Али тамо не била „толку арна" водата (постои термален извор) и земјата и затоа нивните стари отуе се преместиле.

Над селото по гребенот од Скопска Црна Гора, има едно место кое се вика Селиште. Во Бањане се прикажуе дека тамо има траги од некое старо село. Што станало со тоа село и дека са селаните раселени, народот не знае.

На селскиот синор има и едно место, кое се вика Букоо Рамно. И оно се наог'а високо на страните од планината Скопска Црна Гора. Селаните прикажуат, да тамо има траги од расипани кук'и и близу нив е едно место кое се вика Гумништа. Кога било тамо село, во него имало и црква посветена на св. Спас. За ова село се веруе дека било од зулум раселено. Иселени фамилии отамо сега има во Бањане.

Село Бањане е доста големо: вкупно има 121 православни домои.

Население. Во селото се овие родои: Цареви (3), Цигови (2), Шопкини (5), Вујови (6), Васиљеви (2), Јазацини (5), Ковачеви (4), Васиљкови (3), Рајковчеви (7), Миличини (4), Бошкови (7), Крагујеви (3), Шагови (3), Љубовчеви (4), сите се сметаат како доста старо население. Да ли се од некаде доселени, не се знае — Павчеви (3), доселени се од место Букоо Рамно (на планина Скопска Црна Гора). — Горановчани (5) се доселени од Горанце (Качаничка Клисура). — Чакалови (5), се род со истовиканите фамилии во Кучевиште. Потекло имаат во едно соседно сега

запустено село Бошњани. — Коларои (8), овде се доселени од запустено село Букоо Рамно. — Путови (5), во Бањане се доселени, али точно место не знаат. Род се со истовиканите фамилии во Чучер и во Кучевиште. — Кајови (11), овде се дојдени од Чучер. Тамо денес живеат фамилии со кои се овие во род. Пред тоа Кајови живеале во место викано Горне Баште. Тоа е, како кажуат, планинско место над Чучер. На него понапред имало село со раштркани кук'и. Селото подоцна било од зулум растурено. — Жежеви (4), се од Драчево. Попови (12), се доселени од Букоо Рамно на планина Скопска Црна Гора. — Кирови (8), се дојдени од исто место одека дошле и Попови. — Ацкови (3), се род со истовиканите фамилии во Чучер. Овде се доселени, али точно место на потеклото не знаат.

Од Бањане се знаат иселени Поповци (1), кои сега живеат во Бизбегово и Апостоловичи (1) во Качаник[3]).

Кучевиште. — Кучевиште е најголемо црногорско село. Се наоѓа на земјиште, кое е со долини многу разделено. Затоа селските кук'и се со различни положаи: се во долини, на страните и на врвоите од возвишенијата. По типот селото е збрано. Има три главни маали, кои се викаат: Горно, Срејно и Долно Маало. Имињата ги добиле по положајот. Селото вкупно има 258 православни домои.

Население. Во Кучевиште има доста родои за кои се не знае да се од некаде доселени. Тие се: Чивлачки (4), Пупуновци (2), Г'акови (5), Чанговци (4), Трајановци (11), Бојчови (6), Пешови (5), Марковци (5) и Кирајнджиови (11). Останалите фамилии овие ги сметаат како темејлии. — Усови (7), име добиле по селото Усје (во долината од Маркова Река) одека се овде доселиле Во Кучевиште дошле, кажуат, старите да би могле слободно да живеат. — Рајчини (13) се доселени од место Стајнова Река близу Танушевце (Гњиланско Карадаг). Денес, на местото дека им живеале старите, се прикажуе, да се познавале водениците. С. Томич за Рајчини погрешно е навел да се доселени од Брест[4]). — Видини (8), се доселени „од Видин" во Бугарија. — Качанички (3), дојдени се од некое село во Качаничка Клисура. — Црничани (9), дошле од место Црниче, дека е сега село Радишане. С. Томич за нив неточно запишал да се темејлии[5]), а Ј. Х. Васиљевич да се со потекло од Брест[6]). — Никикеви (8), се од Моравско (Гњиланско — село Никовце). — Пиркови (12), овде се дојдени од деберска страна. За нив Ј. Х. Васиљевич погрешно навел да се од Пирот[7]). — Шегмонови (2), дојдени се од Брест (денес муслимнвнско село на Скопска Црна Гора)[8]). — Гурмешови (8), нивното потекло е неиспитано. Една нивна фамилија сега живее во Јурумлери. — Стајковици (8), се од Гњиланско. Велат тамо живеале во село Стајово? — Белинци (7), понапред живеале на планинско место викано Белински Камен. Тоа сега е во синорот од муслиманското село Брест. — Шејкови (4), имаат исто потекло како и Белинци. Со нив тие понапред чинеле еден род. Кога се иселиле од матицата, старите прво им отишле на некое место викано Белинска Река (во Гњиланскн Карадаг), по после отуе дошле овде. — Кметовци или Башк'икеви (13), овде се доселени, али место на потеклото не знаат. Во турско време тие сите живеале наедно со 97 члена. — Славкови (10), се доста рано доселени. Од дека дошле не знаат. Род се со истовиканите фамилии во Бразда. С. Томич за нив тамо навел да се со потекло од Гњиланско (село Славковац?)[9]), а Ј. Х. Васиљевич да се од место Славковица (?) кај Приштина[10]). — Неделчини

(5), дојдени се од Пожаране (Гњилански Карадаг)[11]). — Чакалови (7), род се со истовикани фамилии во Бањане. Овде се доселени од Бошњане. Тоа било село на еден саат далеко под Кучевиште. По традиција Бошњане е запустено во време на аустро-турската војна. На тоа место сега се виг'аат ниви и трагои од стари кук'и. — Кољеви (6), имаат исто потекло како и Чакалови. За нив Ј. Х. Васиљевич погрешно навел да се дојдени од Призрен[12]). — Каровчеви (5), име добиле по некој Карче, кој бил циганин. Имаат исто потекло како и Чакалови. Од нив, се прикажуе, да имало иселени „дур во Аустрија". — Пигулои (5), се доселени од место Рупа. Тоа, како се веруе, било село на Водњанска Планина, негде над село Нерезе. С. Томич запишал да се овиа доселени од Блатиа[13]). — Комненци (11), со потекло се од Танушевце (Гњилански Карадаг). За нив се прикажуе, дека тие во Танушевце биле доста богати: чувале околу 10.000 брави овци. Продуктите од стоката ги носиле во Скопје на продавање. Да би имале по лесно патуање на пазар во Скопје, тие во Кучевиште направиле кук'а во коа нок'евале ко оделе во еден или во друг правец. Али еднаш нивните стири во Танушевце „утепале Турчин" и поради тоа од страф се преселиле во Кучевиште. Уште во традиција се прикажуе, како по нивното иселуање танушевските муслимани се грабеле кои повеке ке зафати од нивното оставено земјиште и од големата градина со црешни. Неслагајки се во пљачката, тие се околу тоа испотепале. Денес Комненци, кога одат на пат за Гњилане, ги покажуат местата дека била нивната кук'а и бавчата со црешни. — Џајкови (3), се од соседно село Љубанце[14]). — Чекови (4), Салчои (2), Маркачеви (1), Зенговци (4), Јошови (2), Јанковци (3), Огњанови (2), Мазневци (3), Дриндаревци (3), Мисердовци (7), Шук'урови (2), Горниовци (8), Зок'оровци (4) и Говедаровци (5), за ниеден од овие родои точно потекло не се знае. Во селото се мисли да се одамна доселени. — Путови (2), се доселени. Точно потекло не знаат. Род се со истовиканите фамилии во Бањане и во Чучер.

Од Кучевште се знаат 4 фамилии, кои се во последно време иселени во Асанбегово.

Љубанце. — Се наог'а во подножието од Скопска Црна Гора. Топографски селото е врзано за една долина. Долинските страни селото сгодно го закрива од ветрои. По типот Љубанце е збрано село. Кук'ите селски се тесно една до друга породени. Љубанце има неколку маали. Во нив фамилиите се крвно измешани. Вкупно Љубанце има 186 православни домои.

Над Љубанце има место кое се вика Загуровци. Населението прикажуе дека туе се познават траги од насеље.

Население. Во ова село се вели дека се сите родои темејлии. Тие се: Терзии (14), Сурлови (12), Гргои (6), Кекерои (12), Оджовци или Црпцои (6), Трајанови (17), Рајкови (18), Чангулови (4), Попадини (3), Тарчугои (6), Патрои (2), Копрликеви или Кекеновци (5), Цоповци (2), Бачвареви (1), Андасарои (4), Мачкини (3), Рајови (20), Киркои (7), Бадарои (18), Пичкои (3), Ристовчеви (3), Петкинче (1), Пендови (3), Козарои (5), Коченчови (4) и Прчои (7).

Од Љубанце понапред имало иселуње. Селаните кажуат да има доста фамилии кои се одваде иселени во Бугарија: тамо тие до 1912 година работеле како печалбари и таке се населиле. Во последно време одавде една фамилија се иселила во Асанбегово и пет (Бибановци) во Визбегово. Од Љубанце водат потекло и Џајкови (3) во Кучевиште[15]).

Бродец. — Селото по положајот е планинско. Се наоѓа на Скопска Црна Гора неколку километра над Побужје. По народна традиција Бродец е релативно младо населье. Постанало од население кое е доселено од Побужје. Туе селаните од Побужје понапред имале трла. Се кажуе да првиот доселеник во Бродец бил говедар. Он се оженил со една нема девојка која му родила 7 синои. Денес Бродец има 35 православни домои.

Заради недоволни средства за живот, селаните од Бродец сега доста се иселуат. Од пред неколку години нивни иселеници нарочито има појдено во Блатиа (село Билимбегово). Само едни од нив уште не се наполно иселени: помладите домашни во Билимбегово живеат лете кога работат на земјата, а есенум опет идат во Бродец и туе остануат цела зима. Тие велат да им е во Бродец арно, оти можат да чуват стока.

Над Бродец, по сртот од Скопска Црна Гора, е место викано Рамно. На него селаните имаат планински ниви на кои сеат кромпир.

Љуботен. — Селото е завлечено во долината од Луботенска Река. Туе оно има троугласт облик со кук'ите доста една до друга поредени. Вкупно Љуботен има 129 православни и муслимански домои.

Се кажуе да е Љуботен многу старо село. Понапред оно е било по населението само православно и тога во него имало три цркви. Али кога била аустро-турската војна (1689—1890), војската селово го изрушила и селаните сите се иселиле. После тие собитиа, некој бег во Ниш пронашол двојца брак'а од род Г'оревци, кои ги повратил во Љуботен. Тие ко дошле се ожениле со девојки од Црешево и така селово го подновиле. Од Г'оревци денес во Луботен има 13 кук'и. Сите живеат во едно оделно маало. Во последно време од нив една фамилија се иселила во Мралино село и две во Скопје. Понапрешни стари иселеници од Љуботен се кажуе да има појдено дур во Грција, Србија и „во преко" (Војводина). По литература се знае за еден иселен род (3) во Призрен[16]).

Според православното население, во Љуботен има и доселени муслимански фамилии. Тие се доцна дојдени, по време кога се селото подновило. Муслимански родои се: Дурмиш (7), Метовци (14), Весељови (7), Салаковци (11), Ељезовци I (14), Дураковци (6), Незовци (13), Ризвани (9), Ељезовци II (15). Сите се со потекло од Албанија. Нивните стари прво дошле во некои села од Скопско Поље, па после отамо овде се преместиле. Во поле, велат, старите не останале, оти тоа било давено од вода. Дибран (11), овде дошле од дебарска околија. По неа име добиле. Од нивна крв има фамилии населени во Моране и Студеничане. — Чајан (9), се доселени од место Чаја во Албанија. Сали К'аја од нивна фамилија до 1912 година имал околу 10.000 овци, 80 коња и толку говеда. Стока, да би е пасол, тој лете одел на планина Јакупица, а зиме во Солунско Поле и во Мала Азија[17]).

Од Љуботен има иселено 10 муслимански кук'и во Асанбегово.

Над Љуботен, по сртот од Скопска Црна Гора, е „планина" Башинец. Туе овдешните селани секое лето идат со стаока и тамо прават по околу 40 бачила.

ЛИТЕРАТУРА И НАПОМЕНИ

[1]) Ова село сега често пати е познато под име Бардови Трла (по името на еден муслимански доселник).

[2]) Скопска Црна Гора, стр. 451, Београд 1905.

[3]) Гласник Скопског научног друштва, 19, стр. 222.

[3а]) А. Урошевич: Качаник, Гласник Скопског научног друштва, кнь. XI, стр. 193, Скопље 1932.

[4]) Спомнато дело, стр. 451.

[5]) Спомнато дело, стр. 451.

[6]) Спомнато дело, стр. 282.

[7]) Спомнато дело, стр. 282.

[8]) С. Томич: Спомнато дело, стр. 451.

[9]) Спомнато дело, стр. 451.

[10]) Спомнато дело, стр. 282.

[11]) С. Томич: Спомнато дело, стр. 451.

[12]) Спомнато дело, стр. 282.

[13]) Спомнато дело, стр. 452.

[14]) С. Томич: Спомнато дело, стр. 452.

[15]) Ibid: Спомнато дело, стр. 452.

[16]) Ј. Цвијич: Основе за географију и геологију, кнь. III, стр. 1262, Београд 1910.

[17]) 1901 година овој сточар е имал околу 1.200 овци на зимовник во Мала Азија. Тамо овците му ометилавиле и затоа сите ги продал на цариградските касапи (Гласник Географског друштва, св. 7 и 8, стр. 241, 242).

Анг. Томов

Македонските партии след младотурския преврат

III. Социалистическата федерация

Ред неблагоприятни условия бяха на лице по отношение на формирането на социалистическа партия в Македония след младотурския преврат.

На първо място трябва да се отбележи неблагоприятното влияние на изостреното националистически борби, благодарение на които самите трудови маси се чувствуваха разделени на враждебни помежду им националистически лагери, направлявани от вътрешни и външни буржуазни пропаганди. Така, гръцките работници в Солун след младотурския преврат, се намираха под влиянието и ръководството на гръцката митрополия и от нея те дираха съвети при всички по-важни колективни действия от професионален и политически характер. Мюсюлманските работници не бяха се освободили от характерното за турския народ стадно чувство и силна привързаност към духовната и гражданска власт. Това работничество, крайно малочислено и занаятчийско, се намираше още при много ниско стъпало в просветно и културно отношение. Еврейското работничество съставляваше голямата работническа маса в едрите индустриални и търговски предприятия и особено в тютюневите складове, каквито имаше в Солун, Кавала, Сер, Драма, Ксанти, Гевгели. В Солун само тия складове даваха препитание на десетхилядно работничество, в подавляющата си маса еврейско. Характерното у това работничество бе неразвития още у него борчески дух, липсата на истинска революционна пролетарска психика.

Социалистическата мисъл в Македония идваше от съседните нейдържави и на първо място от България, където социалистическото движение бе намерило благоприятна почва сред близките до народа интилегентски среди и сред оформяващата се вече работническа класа. Проводници на социалистическата мисъл се явяваха главно ония дейци в революционното движение в Македония, които бяха добили социалистически разбирания и социалистическо възпитание сред българския обществен и политически живот. Много малко бяха обаче ония македонски революционери, които идеха в Македония със специална задача да работят за организирането на работничеството в класови организации. Те идваха да вземат най-активно участие в борбата, която водеше ВМРО и която те смятаха като първа необходима стъпка за подготвяне условията за по-нататъшно самостойно пролетарско движение. Така мислеха и постъпваха хора като *Димо х. Димов*, *Александър Радославов*, *Чудомир Кантарджиев*, *Атанас Карев*, *Александър Антонов*, *Дим. Влахов*, *Павел Делирадев* и др. Посочих в статията си „Какво допринесе социалистическата мисъл в македонското революционно движение" (год. I, кн. 5—6 на „М. м."), какво решающе влияние указаха социалистическите идеи върху формирането на революционната левица във ВМРО. Това социалистическо влияние обаче не благоприятствуваше непосредствено оформяването на самостойно работническо движение в Македония; то даже донякъде го спъваше. Самата ВМРО не търпеше никакви конкурентни нейполитически организации, които можеха да внесат разединение

сред борческото македонско население и се противопоставяше най-енергично против създаването на социалистически партийни групи и организации. Позволено бе обаче и даже бе насърчавано от левичарите в ВМРО внасянето на социалистическа книжнина в Македония, още повече поради това, че специалната народническо-революционна литература, с която можеше да си служи ВМРО, бе крайно оскъдна. Най-големите разпространители на социалистическата книжнина бяха естествено убедените социалисти от ВМРО, идващи от България.

Тъй като социалистическите идеи и социалистическата книжнина, идващи от България, можеха да намират добра почва преди всичко сред славяномакедонското работничество, от решающе значение в случая бе, какво място заемаше в стопанския и обществено-политически живот това работничество. Истината е, че то бе твърде слабо застъпено именно в най-голямите търговско-индустриални центрове като Солун, Кавала, Сер. В подавляющето си болшинство това работничество бе занаятчийско. Неговите борчески сили изцяло бяха отдадени в служба на ВМРО; то именно даваше най-революционните градски кадри на тая организация. Особено това бе проличало в Солун, където в предвечерието на младотурския преврат организацията е в ръцете на *Дим. Влахов* и *Хр. Янков*, а нейните крепители бяха почти изключително занаятчиите и работниците. В процесът на революционната борба у това работничество бе развит върху почвата на дребнобуржуазната психика един остро подчертан анархистичен индивидуализъм, неподхождащ за класовите пролетарски борби и организации.

* * *

Все пак, и преди младотурския преврат не липсваха разни опити за оформяване на самостойни работнически организации — просветни, политически и професионални. Пръв направи опит в тая насока тесният социалист *Васил Главинов*. Роден в гр. Велес през 1869 г., по професия дърводелец, той е един от най-преданните последователи и почитатели на тогавашните социалистически водачи в България *Д. Благоев* и *Г. Кирков* и един от първите активни членове на Р. П. (тесни соц.) в София. Главинов бе от ония първи социалистически деятели, които бяха проникнати от истински борчески идеализъм; зад неговата спокойна, но внушителна външност се криеше една благородна пролетарска душа, възпламенена от голямия пролетарски идеал и фанатично преданна на пролетарското дело. Липсваше му солидно образувание и по-висока култура, за да бъде един от голямите деятели в социалистическото движение. Неговите разбирания отразяваха както добрите, така и отрицателните страни на тогавашния тесняшки марксизъм, добре оформен теоритически, но още слабо пригоден към масовите пролетарски и народни движения. Васил Главинов пръв основава в Македония, гр. Велес, просветен социалистически кръжок още през 1894 година. Тоя кръжок обаче не е могъл дълго време да просъществува. След младотурския преврат от 1908 г. Главинов разви изново широка агитаторска и организационна дейност в Солун, Велес, Скопие, Битоля и допринесе значително за възникване на първите социалистически политически групи и смесени синдикати в тия градове.

През 1905 година, със знанието и съдействието на Дим. Благоев и Георги Кирков, се отзовават в Скопие, с цел за самостойна социалисти-

ческа дейност, *Константин Антонов*, по-рано активен организатор на ВМРО в Смолянско, и жена му *Тота Константинова*, снабдени с една плетачна машина. Те успяват да образуват просветен социалистически кръжок, който правил своите събрания в къщата на *Лазар Главинов*, брат на Васил Главинов. Тоя кръжок достигнал до 15 души, в него влизали и ученици, като Н. Томалевски и Методи Гьошев. Някои от членовете на кръжока влизали в местната организация на ВМРО. Главната обществена работа на кръжока се изразявала в пласиране на социалистическа книжнина. Поради разкриване конспиративната дейност на участниците в ВМРО, кръжокът престанал да съществува, Антонов и жена му подирили спасение в България.

Подобен опит, пак по нареждане на ръководството на РП (тесни соц. в София), прави и известният български писател *Тихомир Павлов*, който по-после се прояви за малко време и като главатар на чета в Одринско. Тихомир Павлов се установява в Битоля. Неговата дейност обаче в скоро време бива подушена от властите. Той бива арестуван като подозрителен и опасен човек и екстерниран след това в България.

Благоприятни условия за самостойно работническо движение се създава едва след младотурския преврат от 1908 г.; новата политическа ера в Турция се ознаменува и с едно широко стачно движение, говорещо за наличността на борчески работнически маси.

* * *

Социалистическа федерация възникна в гр. Солун. Важно е да се знае, какъв индустриален напредък бе осъществен тук, както и в останалите по-важни търговско-индустриални центрове на Македония и какви перспективи се разкриваха за тая федерация.

Режимът на капитуалците препятствуваше на турската власт да насърдчава развитието на индустрията чрез покровителствени вносни и износни мита. Чуждестранната индустрия заливаше страната с ефтини стоки. Все пак някои производствени браншове можеха да се развиват на местна почва. На първо място бе в това отношение тютюневата индустрия. Както упоменах, в Солун тютюновите складове даваха работа на около десет хиляди работници; в по-значително количество бяха тия складове в Кавала. Имаше такива в Сер, Ксанти и Гевгели. В Солун имаше фабрика за цигари и за цигарена хартия.

Развито бе и мелничарството. Голямата мелница на Алатини бе изработила през 1907 год. 32,900,000 кгр. жито. Освен нея имаше още 8 по-малки парни мелници. Съществуваха и две малки фабрики за макарони с дневно производство 1500 кгр.

Обработката на памука и пашкулите бе направила също значителен напредък. Памучната фабрика Сидес и Сие съществуваше вече отдавна; тя изработваше годишно около 350—400 хиляди килограма прежда; освен тая предачница, съществуваше и друга една — тая на Модияно, с най-модерна машинерия и с производство, достигащо производството на първата; съществуваше и трета, по-малка предачница. Други предачници в Солунско имаше: в Негуш четири, с повече от 40,000 вретена, в Воден и в Караферия по две.

Имаше тъкачници за конопни платове, както и една фабрика за вата.

Пивоварството бе застъпено от една фабрика за бира с годишно производство 24,000 хектолитри; дърводелската индустрия — с три

фабрики за мебели. Съществуваха освен това една фабрика за куфари, 8 малки фабрики за сапун, една модерна и добре уредена фабрика за гьонове, седем малки фабрики за фланели, една фабрика за четки, една голяма фабрика за тухли и керамика, две голями железолеярници, много фабрики за сода и лимоната, една за изкуствен лед, пет работилници за бомбони, една фабрика за светилен газ и за електрическа енергия; арсенални и железопътни работилници; 17 печатници, от които две български; съществуваха още цел ред работилници — бояджийски, за изкуствени цветя, за чадъри, за мукави, за тефтери и пр.

Имаше и голями търговски къщи, като Орозди & Бак и Ерера, с по 150 души персонал, Англо-Еленик, с 50 души, Щайн, Тиринг, Капанджи. Тия голями фирми бяха еврейски, с изключение на Англо-Елиник, която бе гръцка.

Тия данни показват, че възникването на социалистическата партия в Македония имаше вече като естествена своя предпоставка наличността на едно масово работническо движение. Нейното появяване бе една възпиюща необходимост. Неиното бързо разрастване бе повече от сигурно при едно нормално развитие на живота.

* * *

Подквасата за възникване на социалистическата федерация в Солун дадоха дошлите от България работници, предимно печатари, но здравата организационна сила даде местното работничество и то предимно еврейското.

Както споменах, в Солун имаше две добре обзаведени български печатници, в които се печатеха вестниците „Народна воля", „Отечество", списанието „Културно единство", в-ка на учителското сдружение, учебници и др. книги. Разширената печатарска работа бе наложила да се подирят подготвени печатарски работници в България. Между тях преобладаваха „тесняците", но имаше и от другите социалистически фракции — „широки" и „либерали" — сравнително по-пригодни за социалистическа работа при условията в Солун, отколкото първите. Всички тия работници бяха донели, заедно с своя български социализъм и острите фракционни спорове, които изтощаваха силите на българското работничество; за щастие, местното работничество в Солун твърде малко се интересуваше от тия спорове.

Както вече споменах, в началото на новия режим имаме голямо стачно движение. Раздвижването на работническите маси се почувствува особено силно в Солун, където най-мощно пулсираше сърцето на нова Турция. Железничари, търговски служители, тютюноработници смело поведоха танеца. Дошло бе най-после времето, когато хората на труда свободно и организирано можеха да отстояват своите права и интереси. Новата власт не желаеше да взима страната на големите собственици. Стачното движение се шириле под знака на хуриета. За това особено много допринасяше обстоятелството, че търговско-индустриалната класа в Турция и специално в големите македонски центрове и в самия Солун бе в национално отношение не турска, а предимно еврейска, гръцка, българска, арменска. Турската власт, ревниво бранеща интересите и привилегиите на турското чокойство, гледаше с нескривано злорадство разгъването на работническата „екмек кавгаса" (борба за хляб), намирайки я естествена и законна.

Но работничеството не се оказа подготвено да води успешно своята класова борба; липсваха му здрави професионални организации, подготвени теоритици и водачи, липсваше му съзнание и дисциплина, липсваше му борчески опит. В Солун имаше значителна пролетарска еврейска интелигенция, минала през еврейските френски училища, поддържани от Алианс израелит универсел, и други еврейски училища, намираща приложение на своя труд главно в по-големите търговски фирми. Тая интелигенция се чувствуваше духовно свързана с френския културен и духовен живот. Парижките вестници, между които и социалистическият „Юманите", намираха всред нея доста много читатели. Но между тая интелигенция все пак липсваха подготвени хора, за да застанат като ръководители на синдикалното движение, а още по-малко да бъдат организатори на социалистическо движение.

Тъкмо за подготвяне на такива работници изигра много важна роля основаната и ръководена от *Аврам Бенароя* просветна работническа организация. С Аврам Бенароя ме свързват от онова време тесни приятелски отношения; той бе също пришелец от България, родом от Видин, социалист „либерал", човек колкото малък по ръст, толкова голям по дух и преданост на социалистическото дело. Неговият живот бе истинско труженичество в името на великия пролетарски идеал. Отначало той бе принуден да изкарва поминъка си като словослагател и допринесе много за създаването и укрепването на синдикалната организация на печатарите работници, предимно придошли от България. Бенароя имаше средно гимназиално образование. Той бе природно даровита натура с подчертани организаторски и журналистически способности. Притежаваше и доста солидни знания по социализма и работническите движения. Той имаше още и много ценното качество да буди симпатии, да заразява със своя борчески идеализъм и своя личен пример и да възпламенява близките си към преданна работа за пролетарското дело. Бенароя бе един от доброволците, които последваха войводата Чернопеев в похода срещу надигналата се хамидовщина в Цариград.

Просветният кръжок на Бенароя бе марксически кръжок, с оглед на големите нужди на работническото движение. Основната му задача бе да даде теоритически подготвен кадър за пролетарското движение. Привличани бяха в кръжока по-събудените работници, проявили се в стачните борби. Преобладаваха търговските служащи и тютюноработниците.

В скоро време просветната организация наброяваше вече 50—60 души. Почувствувала се достатъчно укрепнала, тя реши да се обяви за партийна социалистическа организация, възприемайки в общи черти програмата на тогавашните социалистически партии.

От самото си възникване като просветна група, поменатата организация бе в най-тесни връзки с местните синдикални организации, защото както посочих, тя прибираше в своите редове тъкмо най-събудените и най-активни работници на синдикатите. Така постепенно се създаде една персонална и идейна връзка между политическата организация и синдикалните ръководства, изразена в това, че в синдикалните комитети организацията бе представена от самите техни най-активни и най съзнателни деятели. По тоя начин политическата организация застана в скоро време като естествен ръководител и челен отряд на голямото масово работническо движение. Това пролича в провеждането на масови акции, общоработнически митинги, в организирането и провеждането на импозантни

майски манифестации през 1909 и 1910 год. Влиянието на тая организация се разпростре и по-далеч от Солун и солунския вилает и то главно посредством голямото тютюноработническо синдикално движение, което бе силно застъпено в Кавала, Сер, Драма. Ксанти. Това влияние бе провеждано чрез инструктори, писмени връзки и особено чрез печатния орган на социалистическата организация „*Лаворадор*“ („Работник“), излизащ на еврейски език, но поместващ статии и на други местни езици, особено на български.

* * *

Националната пъстрота в Македония и в цяла Турция, особено в големите производствени и търговски центрове, налагаше и особена, по-сложна организационна форма на партията; както местните организации, така и цялата партия трябваше да бъдат изграждани върху базата на федеративността, трябваше да бъде възприета системата на национални секции, още повече, че единната социалистическа партия трябваше по необходимост да отстоява както общите класови интереси на работничеството, така и много важните културно-национални интереси на отделните националности в Македония и в цяла Турция.

В Анадола и в Цариград съществуваха арменски социалистически партии. Но актюелната задача бе да се изгради предварително единна социалистическа партия в Македония. Тук съществуваха вече наред с еврейската социалистическа организация, още и други такива организации — в Солун, Скопие, Битоля, Велес. С тях именно и преди всичко с тая в Солун, трябваше да влезе в организационни връзки еврейската социалистическа организация.

Едновременно с оформяването на еврейската социалистическа организация, в Солун бе възникнала — както вече споменах — и българска социалистическа организация. Подавляющият елемент на тая последната бяха дошлите от България печатарски работници, от всички социалистически фракции, между които имаше и неколцина евреи. Най-силното и организирано ядро представляваха обаче „тесняците“, начело с печатаря-машинист *Дим. Тошев*, доверен човек на Васил Главинов и цербера на тесняшката ортодоксия от онова време. Но и другите течения бяха представени добре. От „широките“ трябва да спомена работниците *Дионис Лалов* и *Тодор Паньорски*, от „либералите“ *Соломон Исаков*. Предварително бе образуван печатарския синдикат, който бе обединил всички работници от двете български печатници и от тая на италианеца Акварони; в тоя синдикат влизаха и 7—8 души гръцки печатари от последната печатница.

Макар и да бе лишена от необходимото елементарно единомислие, политическата организация на българските работници все пак съществуваше и то главно поради това, че като бе откъсната съвършенно от масовото работническо движение и от острите политически борби, тя не бе още почувствувала нужда да се проявява активно в обществения живот. Тая политическа организация поддържаше връзки с подобните ѝ организации в градовете Скопие, Битоля, Велес, които също бяха още в зачатъчно състояние и бяха основали по един смесен синдикат, от които най-големия — тоя в Скопие, наброяваше не повече от 30 души работници. Тия организации имаха свой вестник — „*Работническа искра*“, двуседмичен, доколкото си спомням, и печатан в София. Главната задача

на тоя вестник беше да провежда разбиранията на тесните социалисти за самостойната и непримирима класова борба и за синдикално движение в най-тесни организационни връзки с партията, под ръководството на последната, както и да се бори против „общоделството" и „буржоазните оръдия" всред работническото движение. За такива оръдия бяха смятани всички, които помагаха на левичарското крило във ВМРО да се оформи като прогресивна политическа сила, а чрез това и за оформяването на прогресивната буржоазна левица в турската империя в здрава опора срещу монархизма, срещу агресивния национализъм и империализма. Това бе работа за изграждане на необходимия за времето „народен фронт", което изграждане бе съвсем немислимо без ръководната роля в него на левичарите-марксисти, преди всичко българи и арменци. Тесните социалисти от в. „Работническа искра" не можеха обаче да не се обявят най-енергично против подобно „общоделство" и да не го таксуват като измена по отношение на работническата класа.

Голямата задача, която стоеше пред поменатите зачатъчни още социалистически организации под ръководството на Васил Главинов, бе да застанат начело на работническото движение и да го канализират съобразно тогавашните разбирания на тесните социалисти. Първата крачка към това трябваше да бъде превземането на еврейската социалистическа организация в Солун и освобождаването ѝ от „буржоазните оръдия".

Това отношение на тесните социалисти към солунската соц. организация ни обяснява, защо тя бе третирана на станалата през м. декември 1910 г. конференция в Бялград на социалистическите партии и организации на Балканите като общоделска и не бе представена на тая конференция, докато скопската соц. орсанизация бе представена от трима души: Цоков, Душан Цекич и Дивлев, а останалите соц. групи — във Велес, Битоля и Солун — от Васил Главинов.

Макар и вътрешните „търкания" и недоразумения между двете соц. организации да бяха неотстраними на първо време, и от двете страни се прояви желание за съвместна работа и то благодарение преди всичко на това, че всяка една със сигурност очакваше, щото условията в бъдеще ще се изменят така, че ще осигурят възможност тя именно да се наложи на противната страна.

Така двете соц. организации образуваха две национални секции — еврейска и българска, на Социалистическата федерация в Солун, при сигурни изгледи, да бъдат създадени при тая федерация в скоро време и други секции — гръцка, турска, албанска, както и да бъде изградена в скоро време единната отоманска работническа социалистическа партия на федеративни основи, със отделни национални секции.

* * *

Солунската соц. федерация бе призована да играе много важна роля в изграждането на единната работн. социалистическа партия в Турция, както и в полагането здравите основи на обновяващата се турска държава и за по-нататъшното тържество на трудовата демокрация на Балканите. Тя отбелязваше бързи и все по-значителни успехи. Нейното влияние сред работническите и народни маси растеше с едно големо и ускорително темпо. В центъра на Солун тя разполагаше с огромно клубно здание, където се помещаваха и синдикалните ръководства на големите работнически синдикати в града, както и на съюза на тютюноработни-

ците. Вестникът на федерацията „Лаворадор" намираше вече доста широка читающа публика сред работничеството в Солун и Кавала.

Доколко значението на Солунската соц. федерация бе вече значително, изпъкна най-ярко през време на парламентарните избори, станали през 1911 год. В тия избори се бориха две големи коалиции: правителствена и опозиционна, начело с така наречените иттиляфчии. Опозиционната коалиция бе подкрепена от гръцкото и българското национално малцинство, по общо споразумение на патриаршията и екзархията. Съюзът на Българските конституционни клубове, а също и Народната федеративна партия вече не съществуваха. Националните малцинства се стремеха да изтръгнат чрез опозицията по-голями свободи и права, а същевременно да достигнат много важният резултат за еволюцията на новия режим — разцепването на турско-мюсюлманския блок на две големи съперници помежду си политически партии, принудени, за да могат да разполагат с властта, да си конкурират в отстъпките, които трябваше да правят на националните малцинства и народно-демократическите партии. Крайните националистически елементи от националните малцинства подържаха турската опозиция от своя страна и единствено от желанието да се противопоставят на новия младотурски режим, очертал се вече като подтиснически и агресивно-националистичен, по-ефикасно, с по-големи сили. Социалистическата федерация в Солун, при липсата на добре организирана социалистическа партия в Македония и в Турция, не излезе в тия избори с отделни свои листи, а реши да участвува в споразумение с опозицията. Това решение бе оценено добре от правителствената коалиция и бяха взети навременни мерки за неговото осуетяване. Предварително се направиха опити, за да бъде спечелена федерацията за поменатата коалиция с големи обещания в свръзка с новия парламент. Когато тия обещания не помогнаха, тогава се прибегна до остри заплашвания. Най-влиятелното лице от младотурския комитет в Солун, д-р Джавид бей, лично се яви в клуба на соц. федерация да преговаря със специално избрана за това комисия, един от членовете на която бях и аз. За неприятна изненада на тоя виден младотурчин, свикнал да среща навсякъде подчинение и любоугодничество, той се сблъска тук с една силно аргументирана и упорита неотстъпчивост. Той напустна клуба с груби закани.

Младотурското правителство си отмъсти; то показа силата на своя юмрук през време на изборите в Солун най-вече срещу хората на социалистическата федерация, от които мнозина бяха арестувани и малтретирани. Това обаче спомогна твърде много за моралното проваляне на правителството и за издигане на социалистическата федерация, която смело тръгваше в борческия път на пролетарските политически борби.

Войните на Балканите и разпокъсването на Македония туриха край на естественото развитие на Солунската социалистическа федерация. Все пак тя указа своето силно влияние върху работническото движение в Гърция и в изграждането на комунистическата партия в Гърция и Егейска Македония, която партия днес е гръбнакът на ЕАМ и главната сила в народо-освободителното движение.

Димитър Добрев

Македонецът в народните песни

Всякога когато пожелаем да разберем душата на един народ, всякога когато пожелаем да разкрием неговия духовен образ като народ, ние трябва да се обърнем към неговото колективно творчество. Така са разбирали значението на народното творчество великите синове на македонската земя братя Миладинови, родени в славната Струга, един от най-красивите градове на Балканския полуостров, и в предговора на сборника от Народни песни (1861) — събрани от самите тях — пишат със съзнание за общественото значение на тези прекрасни песни: „Народни-те пѣсни сѐ показалька на степен-от од умствено-то развитіе од народ-от, и огледало на негови-от живот. Народ-от в пѣсни излива чувства-та си, в них увековечвит живот-от му, и давнешни-те му подвиги, в них находвит душевна храна и развлѣченіе; за това в жальба и радост, на свадба и хоро, на жетва и грозіебраніе, на везаніе и преданіе, по поле и по гори, щедро изливат пѣсни-те, како од богат извор; за това можит да сѣ речит, че народ-от іе 'секогашен и велик пѣвец."

В творчеството на народните творци, както в произведенията на създателите на словесната художествена литература, душата на народа не е само скицирана със студенината на документите; в това творчество се открива пулсът и дълбочината, животът и борбите на този народ. Там ние откриваме цялостната душа на народа.

Това особено голямо значение има за народ, който векове под ред не е имал възможност да прояви своето единство в формите на държавна единица, а поради сметките на грабители — завоеватели този народ е бивал всякога изкупителна жертва.

В историята на балканските народи случаят с македонския свободолюбив народ е типичен факт на империалистичните поплъзновения за утвърждаване на капиталистическия строй. Но днес из развалините на този строй се утвърждават правата и свободите на всички народи.

Този исторически момент изтъкна на преден план обезправения, но свободолюбив македонски народ, който се развива и стремително показва на света своите ценности. Той показва своя народностен облик, своята народна душа със свои характерни народностни особености.

А тази цялостна народна душа най-добре откриваме в народното творчество, което братята Миладинови с грижа са събрали. Като се излезе от дълбочината на раздвиженото съзнание на тези родолюбиви и безсмъртни борци за утвърждаване на македонския народ, ние сме напълно улеснени да разкрием душата на македонеца, така както тя е дадена в техните песни.

Песните на братя Миладинови са песни на македонския народ. Те са зряла жетва на народния гений. Затова когато те се пеят, душите на слушателите тръпнат с възторг, сърцата бият в ритъма на песента, волята се проявява така, както народния творец е схванал волята на народа. Затова ние с право можем да съдим за характера на македонеца по творчеството и песните на братя Миладинови, чието дело е обезсмъртено с великия подвиг да събудят народните маси. Ето какво пишат Миладинови за събраните от тях песни:

„Во обще, си-ве пѣсни, имает печат од народно-то просто, ясно и силно творчество, кое така живо трогат сърцата ни. Народ-от наш в найголяма-та простота развил в себе си божева-та умствена дарба“

От народните песни на братя Миладинови ще може най-правилно да се отпочне изграждането на македонската литература. Тези песни ще дадат на езиковедите и етнографите обилен материал за цялостното обособяване на езика и бита на македонеца и ще утвърдят епическата традиция в неговата поезия.

Народните песни събрани от братята Миладинови са подредени в следните отдели: юнашки, баладни, битови и обредни мотиви, които разкриват не само дарованието на безсмъртните народни творци, но също така те са свидетелство за цялата македонска култура, вярвания, обичаи, мироглед — душата на македонеца.

Затова ние изхождаме от песните на братя Миладинови да изясним душата на македонеца, да посочим неговия характер като представител на самостоятелна народностна единица.

Процесът за обособяването на македонската самостоятелна държава, кървавите и героични борби на македонския народ намират естествено най-пълно отражение в творчеството, което народът и неговите творци създават с нежна любов и грижа. И за да можем да имаме правилна основа при определяне характера на македонеца, ще трябва да излезем именно от тази духовна проява на македонския народ.

Робското минало е вляло скръбта в душата на македонеца. Затова македонецът е дълбоко емоционална натура. И здрава по дух. Скърбта всъщност в повечето случаи предпазва от лекомислие. Понякога изхождайки от закона за противоречието — тя подхранва пориви и воля за радостен и бодър живот:

Планина, гора зелена!
Шчо ми си толко' убаа,
кога си иде пролетта,
кай се отвори шумата!
Юнаци идат от тугина,
двайца по двайца радостни,
полни со карагрошои!
Планина, гора зелена!
Шчо си толко нажалена,
кога си иде есента:
на тебе пегя сланата,
шумата пегя на земя;
младите бягат на тугина,
двайца по двайца жалостни,
кесиня празни, без пари!

Така в продължение на векове се градила дълбоко емоционалната душа на македонеца, тази която намира нежност за отношенията си към всичко, което я заобикаля — планина, гора, вода, земя, небе — намира опора за размисъл, като знае твърдата воля и пòлета към свободата и познава силно затрогрващата задушевност в битовия тесен кръг.

За да може човек да живее и твори, преди всичко му трябва да осигури свободата си. Затова в годините на робството се явяват закрилници на народа, които мъстят на турци и чорбаджии за неправдите. Така те стават предмет на уважение, на обич от народа, будейки удивление с храбростта и безстрашието си. Такива представители на хайдутството (харамийство) достойно заслужили възхвалата в песни. В пе-

сента се предава поезията на средата, която заобикаля хайдутина — наситена с бодро чувство за волност и подвиг, в нея е вложено твърде много от оная жизнерадост, която пълни гърдите на младото поколение. Дори гърдите на младите моми, защото и девойките не са могли да траят зверските, безчовешки золуми на поробителите и са повеждали чети в планините. Такъв е случаят с Сирма войвода, от дебърското село Тресанче, за която Димитър Миладинов разказва, че могла да измине за един ден 18 часа път, така щото да иде от Крушево до Прилеп и да се върне без да си почива. „Нея, осемнадесетгодишната, казва Миладинов, видяхме в Прилеп, и от нейните уста чухме за младостта ѝ. В одаята си под перница държеше кобурите пълни, и саби обесени на зида, висеха над нея.“ Това е било преди 80 години. Такава е и днес натурата на македонеца:

Де се чуло, видело,
мома войвода да биди,
на осемнадесет сеймени,
на тия гори зелени,
на тия води студени?
— Това со лютба не бива,
Това со скръдба не бива!
Земайте пръстен от ръка,
връзвайте пръстен на бука
фърляйте редом на нишан:
кой ке удари пръстена,
той ке си биди войвода,
и мене ке ме кердоса!
Сите фърляха со редом,
никой си пръстен не удари.
Мома си вели, говори:
— Подай ми, чауш, пушката! —
Пушката пукна от ръка,
падна ми пръстен от бука.
Пак мома вели, говори:
— Земайте камен, фърляйте,
кой ке ме мене надфърли,
той мене нека кердоса,
той млад войвода да биди!
Сите ми редом фърляха,
никой камен не надхвърли;
Сирма ми камен надфърли,
десет чекори по тамо.
И седемдесет дружина
отбраха Сирма войвода.

Македонецът ревниво пази своята свобода, своята национална чест. Но той също се бори за запазване славянството от погърчване. И в единия и в другия случай енергично издига глас на протест и срещу самозабравили се представители на буржуазната класа — духовенството дори и когато те се именуват „българи“. То граби за „богатьі обеды“, за „свилены и скпьі дрехи“ за обезпечаване на своето материално благополучие. Против тези неграмотни и злостни грабители Константин Миладинов високо се провиква в стихотворението си „Глас от далека земя“ („Цариградски вестник“ бр. 174/1860 г.) —

„Донеси ми (баба) тепсія широка,
и кога си отиде, се извика:
„Милий боже, милий,
и все небесньі силы!

За ова ли се молихме
оваква ли радост чекахме!
И Гърчьі ньі Владицьі мачеха,
но не ни тепсіи изимаха.
Ово ли е българин владьіка,
кой ни чини мака толика,
по добро іе още сто годиньі,
ако сме на мака нареченьі,
да имаме владьіцьі Гърцьі,
него ли оваквьі Българьі вълцьі".[1])

Това свидетелство е безспорно доказателство за пазенето народностното единство на македонците от посегателството на които и да било грабители. А борбата е стихийна, неспирна.

Спокойният и зрял живот се изгражда от стимулите на любовта. Македонската любовна песен е класическа по форма и съдържание, а образец на простота, естественост и чистота на чувството!

Македонецът гледа на хубостта като признак на здравина. И той предпочита вакли очи, черни гайтанови вежди. Разбира се, че от този основен принцип има отклонения. Девойкинята си знае добре цената и ако момъкът се фали с „три кемера паре", то тя има „повише" от него:

коси ми су торà ибришима,
вежде ми су морске пиявице,
оче ми су два бистри кладенци,
уста ми су медену котию,
зубе ми су два реда бисера,
снага ми е това равно поле,
раке ми су две тънке тополе,
ноге ми су два бора у гора.

Македонският народ като творчески народ е оптимист. Той гледа на любовта от положително гледище. Любовта е естествена проява на човека. Без майка се може, но без либе не може:

Отидох горе в планина
Шчо найдох грутка снегова!
Та се наведох, я зедох
та си я кладох в пазува;
топи се грутка снегова!
Така се топи млад юнак
за девойка от село!
Близу му беше комшия,
един плет ни делеше;
кога не я видувах,
чаша сълзина ронувах,
бяла махрама изперувах,
на градиве я изсушавах!

Македонецът живее с здраво отношение към девойката. Той си я представлява скромна, честна, но не свита, бездейна. Тя проявява будно чувство към действителността. Предпочита целувката пред скъпите подаръци, накити, гердани и др., които либето ѝ обещава:

То шчо ми даде яболко —
хай да се скапи как него;
то шчо ми даде злат пърстен
да би се провел низ него;
то шчо ме на сон целива —
дай ми го Боже на яве,
век да поминам сос него.

---

[1]) Предполага се, че се отнася за Партений Зографски, родом от Дебърско, който е бил назначен от Цариградската патриаршия за епископ на Полянинската епархия (Кукуш—Дойран). Бел. ред.

Любовта е естествена човешка проява за македонецът—тя е награда на верния син на битието. При това стопанските нужди го карат да се стреми чрез любовта да постигне своето семейно щастие, да изгради семейното си огнище. Обичаите при годежа и сватбата в различните области са различни и от тук различните песни и варианти. Момъкът не се жени за имот, а за умна и работлива жена.

Когато либето не дочака връщането на своя любим, мъката му е дълбока. И като го поканват кум на либето си да стане, той се отказва:

Кога си дойдох, тебе те найдох
пусто свършена, неомъжена.
Къде се сгодих кум да ти бида,
кум да ти бида, да те венчая!
Со кои нозе кум да кинисам,
со кои ръце венци да менвам
со кои уста да помолитвам?
Уста ми велит да се кердосаш,
сърце ми велит да н'се кердосаш!

За македонецът сватбата е най-богатият, най-свят обряд. Наистина, напредъкът в живота и културата изтласка в забвение много неща от тоя обред, но затова пък сватбените песни си остават все още едни от най-чистите бисери в народното творчество на македонския народ.

След женитбата семейството се брани с достойнство. Семейството е ядка на обществото. Семейството за македонеца е свято. Македонецът е единствения още, който не се е отказал да има многолюдно семейство. Това се изяснява от биологично гледище, както и стопански. „Всеки се ражда с късмета си", вярва македонецът и с тези думи посреща новороденото.

Положението на жената в семейството е подобно както в всички славянски народи: на нея се гледа, както квачката гледа на чуждото пиле — все й се иска да го клъвне. Снахата носи тежък кръст. Но тя се бори сроти всичко — животът й се превръща в подвиг.

Животът на македонецът е осмислен истински чрез работата. Той обича работата, а когато не може да намери приложение на своя труд в родната земя, излиза извън пределите й — отива на гурбет. И в родното място и в гурбет — работата е придружена с песен. За всеки труд той си е създал най-характерни песни: За орача — опората на живота, за любовта към земята: „Заплакала е голяма нива за орача", дето земята е усетена чрез душата на орача; за жетвата, за скотовъдството, овчарството главно и във всички други видове труд:

Заплакла ми голяма нива,
голяма нива на върх планина:
— Оф леле Боже, оф мили Боже!
Как не се найде най-добър юнак,
да ме изорат, да ме посеят
бяла пченица църнокласица!
Да му наполна девет амбари,
да си оженит девет сино'и,
да си омъжит девет девойки,
да си покърстит девет внучиня. —
На сбор се найде най-добър юнак,
мия изора, мия посея
бяла пченица църнокласица,
и му наполна девет амбари,

и си ожени девет сино'и,
и си омъжи девет девойки,
и си покърсти девет внучиня.

Гурбетчийството е било неизбежен съпътник на сиромащията. Но тогава и днес то е тежък кръст за мнозина. Затова народът проклина гурбетчийството — в чужбина жадния господар за печалби измъчва гурбетчията. Далеч от роден кът, без близки гурбетчията страда, боледува, понякога умира неуспял в борбата си да препечели издръжката на семейството. В някои места раздялата е тъжна, тя внася трагичен елемент в семейния живот, но затова посрещането на гурбетчиите е голяма радост в живота на македонския народ.

Пилето пее утрина рано,
утрина рано и во недела.
Пилето пее, на пат ке одам,
на пат ке одам тугà тугина
Дал ке ме жалиш, млада младино,
дал ке ме жалиш како јас тебе?
Три години шетав, како тебе не најдов,
од жал за тебе на смрт сум дошол,
ај ајде ајде, јагне калешо,
ај ајде ајде јагне сугаре.
Стани си рано, утрина рано,
утрина рано, ем во недела,
та да си влезеш в гулови бавчи,
в гулови бавчи, покрај цветјата:
таму ке најдеш ситна росица,
ситна росица, мој дребни солзи.
Да не ја мислиш от е од бога,
али да знаеш от е од мене.
Три години шетав, как тебе не најдов,
од жал за тебе на смрт сум дошол,
на смрт сум дошол, јагне калешо,
на смрт сум дошол, јагне сугаре.

С каква тъга, с каква болка и непосредственост са пропити песните на гурбетчийството. След любовните песни песните за гурбетчийството са най-хубавите. Македонецът при никой друг случай не разкрива и социалните си тежнения за честит живот. Истински поетични бисери.

Жали, моме, да жалиме,
како ке се разделиме, еј моме!
Како бевме посвршени,
сега ке се разделиме,
јас од тебе, ти од мене.
Јас ке одам на тугина, еј душо,
на тугина, на работа,
ке останам три години.

Над действителния живот на македонеца се носи полъхът на тайнственото—естествена последица от робуването през много векове. Сметката, която държи човек за природните сили, го прави по-човечен, защото отношението му към тези тайни сили в много случаи го възпира да не извършва зло. В тайнственото царство на природата живеят змейове — те олицетворяват мъжкото начало, самодивите — начало на женската хубост. Орисници предвещават бъдещето на новороденият човек. Това предвещание е нещо като опора в живота.

Суеверието — наследеност от епохата на езичеството — както у всички славянски народи — стои в кръвта на македонеца. В природата

той намира лек за всяка болка — за всяка болка има билка. Болестите се считат в повечето случаи за духове. Чумата ходи и мори. Но благородството и добротата на човека винаги са възнаградени. Създадени са редица поверия; вграждане на човек или сянката при строеж, за да се укрепи строежа; за превръщане човек в животно (вампирясване), за силата на майчината клетва, на първото либе; за урочасване и баене; за спазване на празници — вълчи, миши, за плодородие, за опазване на домашния добитък и т н.

Естествено, за душата на македонеца, за неговите характерни черти сведочат и множество други песни, така напр. за неговата хитрост, за различните възгледи на различните категории в занаята и в живота люде, за дълбокия хумор, хрумвания и др. може да се посочат много образци, но размера на една статия не дава възможност да бъде напълно изчерпен образа на македонеца. Във всяка песен има най-различни елементи.

Прочее, богатството на македонските народни песни е неизчерпаемо, огромно. При нашата бегла справка е засегнато незначително от онова, което всъщност крият народните песни на братята Миладинови и другите македонски народни песни, които не са още събрани в отделни сборници, но което час по-скоро трябва да стане. Констатацията, обаче, е една: *песните са неоспорвано поетично богатство, което е белег на високо духовно развитие на македонеца, а също така песните могат винаги да служат като богат материал за проучване живота на македонеца; те са верно отражение на материалния, духовния напредък на македонеца и неговото историческо битие.* На челниците в живота на македонската култура предстои тепърва да проучват народното творчество, което разкрива творчески богатата душа на македонеца за повдигане на народното самочувство и гордостта, че нему предстоят големи възможности и че трябва да се даде правилен път за културното развитие.

Не си правим илюзия, че с тези бегли бележки сме постигнали да разкрием нещо от общото цело, което изгражда характера на македонеца, но ние ще сме доволни, ако повдигнатия тук само един важен във всяко отношение въпрос получи допълнения и подтикне събирането на македонското многоценно народно творчество.

Д-р Ал. Б. Поповски

Интимни мотиви в лириката на Венко Марковски

По своите мотиви поезията на Венко Марковски е твърде разнообразна. В нея ние намираме интимни, социални, революционни, сатирични, политически и други мотиви. Това показва, че струните на неговата лира образуват една сложна гама от най-разнообразни тонове. Но един от най-силните тонове в лириката на нашия македонски поет се явява дълбоко интимният мотив, т. е. любовният живот на македонеца.

Като никой друг от по-старите македонски поети, включително и Константин Миладинов, лириката на когото не е лишена от известни дълбоки лични и лирични мотиви, Венко Марковски е съумял и успял да даде израз в много от своите стихотворения по един точен и непосредно силен начин на интимния, т. е. на любовния свет на македонската девойка и младеж. Ако в неговите социални и революционни стихотворения може да се намери някакъв чисто индивидуален начин на виждане, чувствуване и изразяване на македонската историческа, социална и политическа действителност, то в неговите любовни стихотворения тонът, изразът и ритъмът са чисто народни. Кой македонец не ще намери свои собствени чувства, свой собствен начин на виждане и преживяване на женската красота в следните строфи от стихотворението „Дафина" в стихосбирката „Народни бигори"?

— Изгоре народ, млада Дафино,
Сърце ми рана цело станало,
Сабя ме сече, щом ке поминам,
Ум ми се мени, щом те погледнам!

Кой ли со тебе век ке векуе,
Кой ли ке мърси коса свилена,
Кой ли на гради сон ке преспива,
Кой ли ке кърши снага мермерна?

Силни като огън чувства — това е основният елемент в лириката на Венко Марковски. Но в неговата интимна, т. е. любовна лирика тези чувства достигат до своя най-висок връх. Малко са поетите не само в нашата македонска поезия, но и в чуждите литератури, които в своята интимна лирика са успяли да покажат и да дадат израз на такива непосредно силни и чисти любовни чувства, както е бил в състояние да ни покаже това Венко Марковски в своята лирика. И следните стихове потвърждават в достатъчна мярка нашето гледище за непосредствеността и силата на изразените любовни чувства в интимната лирика на нашия поет:

— Излези, калеш Калино,
излези, пиле шарено,
излези малце на чардак —
севда ме мори голема!

Да ти се, леле, нагледам,
на тоа лице румено,
на тиа очи убави,
на таа коса кадрава! —

Пролет ѝ била постела,
Горска я сърна доила,
Ангели песни пеале,
Над неа сõлнце греало!

Ето с какви думи и необикновени образи ни предава поетът раждането на Алтана. Кой мъж може да остане равнодушен пред образът на тази чудно красива мома? Всеки мъж иска да я види и да се наслади на нейната красота, макар че с това той се излага на голема опасност, защото тя лесно може да му отнеме сърцето и с това да предизвика в душата му големи любовни мъки. Въпреки това, всеки иска да я види и доброволно се излага на опасност:

Кой не я видел Алтана?
Кому не сърце однела?
Женети венец фърлаат,
Ергени горат за неа!

С право твърди Тодор Павлов, че „Алтана" е една песен „която тежи и звъни като разтопено злато, толкова много тя е наситена с чувства, музика, движение и образност, гдето природата взима жив дял в раждането и откърмяването на народната хубавица".[1])

С не по-малко любовни чувства е наситена и баладата „Месецот", една от най-хубавите поетични творби на нашия македонски поет. Ако в „Алтана" покрай любовните чувства като интимен мотив служи още и необикновената хубост на момата, то в баладата „Месецот" като главен интимен мотив служи влюбването на месеца в Филя.

Месецът тръгва да дири мома. Тя трябва да бъде непременно хубава. Търсейки такава мома, месецът ходил дълги години по света, извървял много пътища, но никъде не намерил такава хубава мома, която да му се понрави, хареса. Най-сетне дошел над гр. Велес. Буйният Вардар излязъл пред него, отворил му градските врати и царски го посрещнал. Младият месец влязъл във Велес като делия, облечен в „чудно уваво либаде", като същевременно,

исчешлал коса сребрена,
насмеал лице цървено.

Месецът идва над Велес с засмено и весело лице. Но изведнаж той съзира една прекрасна мома, за каквато жадува вече толкова дълго време:

На порта Филя излегла,
за имрен и за приказна,
от пролет, море, по мила,
от ангел, леле, по бела.

Облекла руба сърмена,
разплела коса до земня,

[1]) Тодор Павлов: „Поезията на Венко Марковски", стр. 7, София, 1939 г.

на уво китка ставила,
на гърло бисер охридски.

Описанието на хубостта на Филя е почти също такова, както го намираме често пъти в нашите македонски любовни песни. И тука, както във всички други свои лирични песни, Венко Марковски майсторски ни показва и поднася онзи природно-наивен дух и тон, с който са изпълнени нашите народни песни. Както народът я вижда, чувствува и описва женската хубост, така също я вижда, описва и преживява и нашият поет. С това той същевременно показва, колко мила и близка до сърцето му е нашата македонска народна песен.

Сега идва едно от най-хубавите места в баладата „Месецот". Месецът се влюбва в Филя със страшна сила:

Се стресна месец, с'исплаши,
от чудо цел се скамени,
дотолку мома убава,
до сега уште не видел.

Понататък поетът сравнява влюбването на месеца в Филя с една природна стихия — бурята. Както е силна и страшна бурята с пакостите, които донася със себе си, също така е силна и любовта на месеца към Филя, която той вече е почувствувал в себе си, но която същевременно предизвиква и една мощна любовна буря в неговата душа:

Току що, море, застанал,
застанал и я огреал —
страшна се луня зададе,
сето се небо затвори.

Лунята в баладата е любовната мъка по Филя, която месецът е започнал да чувствува в своята душа. Тази любовна мъка е причина, щото неговото лице да пожълтее, да пребледнее и да се измени, а главата му да се изпълни с черни мисли, защото

Ни е да чека д'измине,
ни е да тръгне без неа.

Месецът не може да тръгне по своя път, защото неговата любов към Филя го принуждава да остане над Велес и ненаситно да я гледа и да се радва на своята любима. Но същевременно той не може да остане тука, защото като небесно тело той е принуден да се покори на своя природен закон, т. е. на своето вечно пътуване около земята. И едната и другата сила — природният закон и любовта в неговото сърдце, са природни стихии. Тези две стихии се борят помежду си за надмощие и поставят влюбения месец в едно нерешително положение. Това създава безкрайна трагедия в душата на месеца, тъй като

Ако ли чека д'измине,
зората ке го завари;

ако ли тръгне без неа,
од тага силна к'изгори.

Най-сетне месецът се покорява на своя природен закон и тръгва да върви по своя небесен път, но сред силни и огнени мъки, понеже не е могъл да остане повече при своята любима за да ѝ изрази своята голяма любов. А Филя, без да знае, че в сърцето на месеца е разгорила силно и мъчително любовно чувство, се прибрала на своята мека и топла постеля.

Баладата завършва с един такъв личен любовен драматизъм, какъвто рядко се среща в поезията:

И така вечни времиня,
времиня пусти — кървави,
пред таа порта запира,
щом таа доба настане.

Севда му сърце изела,
од жал му очи истекле,
у лице станал мъртоец,
а цела сенка на снага.

Сега ние знаем — това ни показва баладата на Венко Марковски — защо месецът, макар че е небесно тело, е жълт като мрътвец. Ние вече знаем, зашо той така тихо и мълчаливо като някаква сянка плува между облаците по небето. Той е жълт в лицето, а като сянка изглежда със своята снага затова, защото неговата любов към Филя е останала неудовлетворена. Поради това, той е принуден вечно да носи в душата си своята безнадежна любов.

Само по себе се разбира, че баладата „Месецот" на Венко Марковски е една алегория. Но тази негова алегория с едно небесно тяло е толкова сполучливо проживена и изразена, в нея има толкова много дълбоко преживени чувства, че ние, заедно с поета, „действително приписваме на месеца истински любовни чувства, страдания и мъки. Затова баладата „Месецот" ще остане едно рядко поетично творение, което блика с най-дълбоки любовни чувства. Тя ще остане такова творение затова, защото нашият поет наистина се е издигнал с конкретността, с обективността и реализъма на своята поетична дарба, както и с простотата и яснотата на съдържанието, с необикновената сила на чувствата, езика и ритъма, достигащи до своя най-висш израз в разглежданата балада, до височината на истинското поетично изкуство.

В духа и тона на „Алтана", „Дафина", „Месецот" са написани още и „Роса", „Изгора", „Излези", „Рани" и други песни на Венко Марковски. Всички те са плод на дълбоки и интимно проживени любовни чувства. При никой друг македонски поет не намираме толкова силни и толкова разнообразни интимни мотиви, изразени с такова топло чувство, с такъв ясен език, с толкова мелодичен ритъм, както това виждаме в лириката на Венко Марковски. Този факт е ценен не само за нашия млад поет, но въобще за всички македонци. Той показва, че ние, македонците, сме способни не само фанатично да се борим за нашата на-

родна свобода и държавност, за своя политически, стопански и социален напредък, но и да създаваме своя собствена култура.

Силен лиричен тон се крие не само в любовните песни на Венко Марковски, но и в неговите песни, които са пълни с политическо-революционни и социални мотиви. Местото не ни позволява да се спрем и на другите му стихотворения, затова тук се ограничаваме само на тия, които са изпълнени предимно с интимни мотиви. А в цитираните песни ние вече видохме, колко силни са тия мотиви в лириката на Венко Марковски. И песента „Рани" не прави никакво изключение в това отношение:

Уще не те сретнаф,
паметот ми летна
по тебе!
Де мори, Гроздано —
грозйе ле небрано
на лоза!
А кога те видоф,
от векот отидов
пред време!

И тука, в тия уводни стихове, поетът ни предава силата на хубостта на Гроздана, която е предизвикала силно любовно чувство в нейния поклонник. А качествата на красотата на Гроздана се крият в нейната коса, в нейните пламенни като чуден елмаз очи, в бялата й и стройна снага:

Таа коса — свила,
низ рамо се свила
до поас!
Тиа очи — пламен,
чуден елмаз — камен
под веги!
Таа снага бела,
стройна — змиа цела
на тебе!

Кой може да остане равнодушен пред такава женска хубост? Затова

Ногу цвет ке гориш,
ногу свет ке сториш
улави!
А пак белобради
ке цепат гради
на старос!
Де мори — Гроздано —
грозйе ле небрано
на лоза!

Венко Марковски е предимно лиричен поет. Неговото поетично вдъхновение е създало и други видове литературно творчество, напр. сбор-

ника от революционни поеми „Орлицата“, партизанските епоси „Робии“ и „Партизани“, автобиографичния роман в стихове „Климе“ и. т н. Поради своя специфичен литературен вид тези творби налагат едно по-умерено и по-спокойно чувство в поета, по-углъбена мисъл и ярко изразени конфликти между героите, които движат епическите събития. Въпреки това мощният и динамичен лиризъм, с който е преизпълнен Венко Марковски, блика и в тези негови епични творби. Този факт ни утвърждава в убеждението, че Венко Марковски в своето поетично творчество е преди всичко лирик, което обстоятелство, междувпрочем, е единствено по своя род в съвременната македонска литература.

Днес неговата поезия е изпълнена много повече с политически и социални мотиви, отколкото с интимни, а това значи, че днес много по-малко лични и дълбоко-интимни тонове се долавят от лирата на Венко Марковски, отколкото в миналото. Без да отричаме голямото значение и извънредната културна роля, която социалната и политическата поезия играе в живота на широките народни маси, все пак смятаме, че за младата култура на Македония ще бъде голяма загуба, ако Венко Марковски и другите млади македонски поети занемарят в своето творчество ония мотиви, които създадоха „Алтана“, „Месецот“ и т. п. бисери в македонската литература.

Г. Колманов

Армения днес

В СССР всички народи и раси, независимо от тяхното минало и настоящо положение, независимо от силата или слабостта им, имат еднакви права във всички области на стопанския, обществения, държавния и културния живот на обществото. Тук ние ще ви разкажем за резултатите на Ленино-Сталиновата национална политика в една от 16-те съветски републики — в Армения.

Ако народите могат да се раждат втори път, то тъкмо това е станало с арменците преди 26 години. За пръв път след дълги столетия на кървав терор, безправие и сиромашия арменците са станали свободни. Арменският народ е свалил с помоща на руския народ реакционното правителство и е установил съветска власт.

Арменската република не е голема по територията и населението си, което съставлява един милион и триста хиляди души.

Би ли могла Армения да има своя държава, какво би станало изобщо с Армения и арменците, ако през ноември 1920 год. не бе й оказала помощ Съветска Русия?

* * *

Ето какво разказва един арменски журналист, който е напуснал родния си край преди 26 години.

— Аз напуснах отечеството си в 1920 година, когато от обширната Армения оставаше малко парченце земя. Тука се бяха събрали последните стотици хиляди арменци — местно население и население изпъдено от турците от плодородните равнини на турска Армения. Те бягаха на север, търсейки спасение, но тук цареше терора на националистите, разрушение, глад и отчаяние. От юг продължаваха да настъпват турците. След себе си те оставяха разрушени арменски градове и села. Техният път беше усеян с труповете на мирното население.

И ето през ноември 1920 година арменците чуха гърмежа на топовете на Червената армия. Червената армия донесе на арменците не само независимост и свобода. Тя спаси от пълно физическо унищожение последните 700,000 души останали от някога многомилионното население на страната.

Сега, след 26 години, аз отново съм в отечеството си. Аз се разхождам по столицата на Армения — Ереван. Тя е станала 10 пъти по-голема. Изчезнали са кварталите от глинени къщи с плоски покриви. Изчезнали са калните, прашни и криви, по източен обичай, улички.

Пред мен се намира голям, нов, европейски град. Град с Академия на науките, с театри, град с широки улици, гъсти паркове и красиви многоетажни домове от цветен арменски строителен материал. Училища, институти, хотели, красива оживена тълпа по улицата, радио, предаващо арии от арменски опери, момчета и момичета, излизащи от университета!

* * *

А как изглежда днешното арменско село? Аз заминах в село Давала, намиращо се на брега на Аракса. Тук, преди 30 години, аз живеех в малка глинена къщичка и много селяни завиждаха на стопанина на тази къщичка, тъй като те живееха в полуземлянки. Малките участъци от обработените полета изглеждаха като оазиси сред прашната, изгоряла от слънцето степ. Мой съсед беше учител без училище; последното бе затворено поради липса на средства. Учителя, с малка заплата, пишеше на селяните писма и оплаквания.

Как изглежда селото Давала днес?

Целата долина до реката е покрита с лозя, обработени полета и плодородни градини. В селото са построени нови селски къщи. Между дърветата на големата градина се вижда белото здание на новата болница. Децата се връщат от училище. На края на селото се издигат големите сгради на циментната фабрика. Зад тех отново лозя и градини — до самия хоризонт. „Това се резултати от работата на нашия колхоз" — каза ми един стар селянин.

* * *

Нерсес Нуриджанян, един от най-известните деятели в областта на иригацията, говори:

„Аз сметам, че най-големото достижение на Съветската власт в Армения в областа на селското строителство е създаването на колхозите и мощната иригационна мрежа, която струва 250,000,000 рубли. В днешна Армения се използуват 550 хиляди хектара земя. От тех 154 хиляди хектара са почнали да се използват в годините на Съветската власт, благодарение на новата иригационна система. Колхозите и иригацията са изменили външния вид и характер на селското стопанство на

републиката. Стара Армения е произвеждала само жито, ечемик и грозде в количества, които са били недостатъчни за нуждите на местното население. Съветска Армения произвежда почти всички видове зърнени и технически култури, които могат да растат на нейната земя. Тя напълно задоволява нуждите на местното население, а големите излишни количества предава на братските републики.

* * *

Арменските икономисти са пресметнали, че повече от 80% от богатствата на Арменската република се произвеждат от индустриалните работници, техници и инжинери, макар че селското стопанство продължава да прогресира от година на година. Обема на индустриалната продукция на републиката се е увеличил в продължение на 25 години, 23 пъти.

Ереван е станал град на каучука, както е станал град на текстилната индустрия Ленинакан, друг голям арменски град. Появата на каучука е предизвикала производството на автомобилните гуми. В Зангезур, най-живописния планински район на страната, се намират, големи мини, добиващи мед, цинк и молибденова руда. Град Артик е станал център на добива на прекрасния строителен материал — цветния арменски камък-туф.

Днес нема нито един арменски град, който да не е заобиколен от фабрики. Довоенните съветски петилетки създадоха индустриалната Армения. Новата следвоенна петилетка ще помогне на Армения да увеличи 2 пъти в сравнение с 1940 година индустриалната продукция.

* * *

За развиващата се индустрия на Армения е необходимо все повече и повече електричество. За индустрията се използват водите на знаменитото езеро Севан. 58.000.000.000 куб. м. вода, която се е събрала в продължение на хиляди години в езерото, падайки от двакилометрова височина, движи неколко мощни електротурбини. Проектира се строителство на цела система от големи електростанции на Севанския водопад. Водите на Севан скоро ще оросят още неколко десетки хиляди хектара степи.

* * *

Културният вид на арменския народ се е много изменил за тези 25 години. Прост селянин от Степанован — е станал глава на републиката — председател на президиума на Върховния й съвет. Прост работник, който, преди 25 год. е строил железния път в Карс — днес е министър на техническите култури. Човек, родителите на който с 3 хиляди съселяни са били изгорени от турците в храма в Урфа, възглавява сложно електрохимическо предприятие. Народна артистка е сираче, възпитано в детския дом; академик е сина на овчаря. Арменските инжинери Иван Тевосян и Степан Акопов днес са министри на черната металургия и автомобилната индустрия на СССР. Генерала на армията Иван Багранян се прослави през миналата война. Арменският учен Леон Орбели продължава делото на великия руски физиолог Иван Павлов. Арменеца Арам Хачатурян, един от най-видните съвремени композитори, ръководи

в Москва съюза на съветските композитори. Каро Алабян е вице президент на Архитектурната Академия на СССР.

Ето ги плодовете на Сталинската конституция, които отвориха вратата на живота за милиони прости хора, които ги направиха учени и политици, инжинери и генерали!

* * *

В миналото западните държави години наред залъгваха арменците с обещания! Много красиви думи беха произнесени в техните парламенти в защита на арменците и за техното обединяване. Но само една страна — Съветския съюзт протегна към разсеяния по целия свет арменски народ ръка за помощ.

Големи тълпи от арменци са почнали да обсаждат съветските посолства в странство, когато е станало известно, че на намиращите се в странство арменци е разрешено да се върнат в СССР. 800,000 от намиращите се в странство милион и нещо арменци се обърнаха с молба да им се разреши да се върнат в СССР. Щастливо време преживява днес Армения — време на срещите. Брат се среща с брата си, баща със сина си. Все нови и нови групи арменци се връщат от странство в Армения.

Да чуем записания за радио разговор на депутата на Върховния Съвет на републиката Аствацатуряна, който ръководи правителствения комитет за оказване помощ на арменците в странство, с 89 год. арменец от Сирия Геворк Каринян. Висок, древен старец с червено фесче, нервно движейки с пръстите си зрънцата на броениците, говори на Аствацатурян: — Аз пристигнах като представител на 117 семейства, родом от Ван, избегали в Сирия. Турците изгориха нашите домове. Те ме превързаха за дърво, за да мога да видя, как те убиват 7-те ми сина и двете дъщери. Ние искаме да построим село, което да прилича на селото изгорено от турците. Господин депутат, дайте ни земя за това село, или дайте ни я под аренда! Жените и децата ни ще работят от ранна сутрин до късна вечер докато не се разплатят с вас.

— Драги татко, — отговори депутата, — ти в продължение на една минута три пъти ми предложи да наруша Сталинската конституция. Как аз мога да ти продам земята, или да ти я дам под аренда, когато земята принадлежи на народа? Мога ли аз да разреша на вашите деца да работят от ранна сутрин до късна вечер, когато децата трябва да се учат?

— Но на нас ни е нуждна земя! — каза стареца. — 117 семейства чакат в Сирия отговора ми!

— Приближете се към тази карта, драги татко. Погледнете: между железопътните гари Алагез и Аракс, ето тук, се намират 34 хил. хектара нито веднаж не разоравана земя. Нуждна е вода. Правителството се бори да ороси тази пустиня. Ние създаваме изкуствено езеро от изворите на река Ахурян. Езерото ще дава вода за оросителния канал. Искате ли да се поселите на тази земя?

— Но кой ще заплати вместо нас, стойността на канала? О, ние не сме привикнали да получаваме нещо безплатно!

В тези дни, когато вие пристигнете в Армения и получите съветски паспорти, — тази земя ще бъде закрепена към вас. Съобщете на вашите селяни от езерото Ван, че земята ги чака. Те ще получат земя и банков кредит за да си построят къщи.

Почва се прибирането в тяхната страна на всички арменци. Те пристигат от различните части на света, тези бездомни скитници, намерили в края на краищата своето отечество. Отечеството им дава земя, работа, образование, обезпечава техната старост.

Затуй, защото над Съветска Армения, също тъй както и над 15-те братя — съюзните съветски републики — свети слънцето на Сталиновата конституция.

превела от руски: д-р Д. х. Д.

Пеония

Една област на стара Македония

Пеония, пеонските племена и пеонската област не еднъж се споменават в хрониките на събитията, разиграли се в границите на стара Македония. Защото преди въздигането на македонската мощ при Филипа, Пеония завземала доста обширна област, стеснена по-късно и изтикана на север.

Според най-старите сведения, които дава Илиядата, пеонците населявали Долна Македония до устието на Вардара. Тази пеонска област по двата брега на Вардара от Демир-капия на долу до морето рано е била завзета от македонците, които образували от нея особенно княжество.

На север Пеония граничела с дарданите. Град Стоби (при Градско) се споменава у Ливия като пеонски. И град Билазора (дн. Велес) бил пеонски. Страбон казва, че Аксий (Вардар) извира от пеонска област. В областта на пеонците извирал и Искър. Еригон (р. Черна) трябва да се смята, че е текла също през пеонска област. Изобщо към север и запад пеонците едва ли имали строго определена граница. Може би те са достигали до планините Бигла, Баба и Суха гора. В тия покрайнини те са се смесвали със сродните им илирийски племена. На запад от Вардар те обхващали части от Прилепското поле, т. е. северната част на Битолската равнина.

Към изток долините на Брегалница (Астибос), Луковица и Струмица са били пеонски. Град Астибос (дн. Щип) е бил в римско време станция на пътя между Сердика и Стоби. Към изток Пеония се простирала до планината Месапион (Малашевските планини, според Киперт), която деляла пеонците от медите. В тая покрайнина лежи и град Добер (Доберос), който се споменава от Тукидит. В същата област трябва да се търси и пеонският град Астрей (при Струмица).

В неизвестно за историята време пеонците прогонили племето медовитини от Струма и се установили в долно-струмската област. Тук се намирали пеонските племена деопли, източно от тях сириопеони или само сирей, и пеонци при езерото Прасиада (Бутковското езеро).

Като отделни пеонски племена се явяват граите и леите, които живеели по Струма между Кюстендил и устието на Струмица, после аг-

рианите, които се простирали от горна Струма към запад до границите на дарданите. На юг от тях живеели медите. И агрианите, както други пеонски племена, влезли във време на Филипа в състава на Македонската държава, но царете им не били премахнати. В походите на Александра агрианите играли много важна роля. Те служили в леката пехота като метачи на копия (аконтисти), стрелци и прашници. Във всички битки между диадохите и епигоните до 160 г. пр. Хр., агрианите взимали участие като наемници, затова с време те били почти съвършено унищожени.

Хомер, както по-късно и Страбон, свързват пеонците с пелагонците, а изтъкнато е вече от историците, че името пелагони не може да се отдели от пелазги. Въпросът обаче за пелазгите е една от най-заплетените проблеми за старата етнография на Балканския полуостров. В гръцката историография пелазгите се явяват като голям отседнал народ, който е живеел в Тесалия, Епир, Пелопонес, западна Мала-Азия, а дори минал в Италия.

В действителност пелазги имало само в Тесалия и това било предгръцко, неиндоевропейско племе. Същото трябва да се приеме и за пелагонците. Те са били вероятно остатък от старото прединдоевропейско население в Македония и Тракия.

Други сказания свързват пеонците с алмопите, които в историческо време населявали областта Мъгленско.

Херодот (V 13) разказва, че пеонците при Струма били колонисти на тевкрите от Троя. На друго място Херодот (VII 75) свързва тевкрите с мизите. Наистина, в Мала-Азия е било известно името на тевкрите, но не и в Пеония. Повечето от учените приемат, че тевкрите произлизат от Тракия; но дали те имат някаква връзка с пеонците, неможе да се каже, защото етнографското положение па тевкрите неможе да се определи сигурно.

Известният учен — езиковед Кречмер приема, че между многото племена като дардани, мигдони и пеонците са участвували в поселението на Троядa, дето от тези пеонци са останали следи в Мала Азия.

Пеонците в Мала-Азия били познати като меонци. В Троянската война пък те са съюзници на Троя. Въпросът с меонците е тясно свързан с тоя на лидите. Областта, която в историческо време се наричала Лидия, у Хомера е позната само с име Меония. Богатата им страна давала възможност на меонците да подържат троянците с припаси, за което последните им плащали със скъпоценности.

Повечето от новите автори смятат, че меонците са пеонци, смесени може би с фриги, преминали в Мала-Азия към началото на XII в. пр. Хр., придружени от дардани и мизи, а също и от пелазги, чието име се крие в пулусати на египетските паметници.

От езиковите останки учените Томашек, Кречмер, Оберхумер и др. са на мнение, че пеонците имат илирийско потекло. Това не противоречи и на известията на старите автори. Томашек смята, че пеонците първоначално са излезли от горния Вардар и Илирийския запад. Тласкани от северните сродни племена, те ударили в южна посока към морето, дето по-рано живеели фригийски племена. Действително има следи, особенно в географските названия, които показват, че пеонците се смесили с завареното тракофригийско население, като възприели може би и някои гръцки елементи. Част от тях обаче преминали в Мала-Азия, дето по-късно изпъкват под името меонци.

В Хомеровия епос пеонците се числят между съюзниците на Троя. Поетът нарича пеонците криволъки, с дълги копия. Страната им носи прозвище тлъстопочвена, плодородна.

След несполучливия скитски поход на Дария (513 г. пр. Хр), персийският пълководец Мегабаз бил оставен да покори южна Тракия. Плодородното Серско поле, сребърните рудници на Дисорос (Круша-планина) и златните мини на Пангей не могли да не привлекат персите. Когато пеонците узнали, че иде против тях Мегабаз, те събрали войската си и тръгнали към морето, като мислели, че персите ще навлязат в страната им по крайбрежния път. Персите обаче минали по горния път, нападнали и превзели незащитените пеонски градове. Когато пеонците се научили за това нещастие, разпръснали се и някои се предали на персите. При тези събития Мегабаз преселил в Мала-Азия (Фригия) сириопеонците, пеоплите и съседните до езерото Прасиада (Бутково) племена. След йонийското въстание в 500 г. пр. Хр., преселниците пеонци се върнали в старите си жилища.

В похода си против Гърция (480 г. пр. Хр.) част от Ксерксовата войска минала покрай земята на пеонците, доберите и пеоплите. Част от пеонците били принудени да се присъединят като пехота към войската на персите.

По-късно част от пеонците били покорени от одрийския цар Ситалк (431—424 г., който достигнал до тях през необитаемата гориста планина Керкине. Дали и Севт, наследникът на Ситалка, е владеел пеонските племена, не се знае. Когато одрийското царство обаче почнало да отпада, пеонците придобили отново своята независимост.

При поемането властта в Македония от Филип II (359 г.), пеонците се възползували от отчаяното положение на Македония и нахълтали в нея за грабеж. Филип обаче бързо се справил с немирните си северни съседи и скоро им наложил върховната си власт (358 г.).

Съседите на Филипа скоро разбрали каква опасност ги заплашва надигащата се македонска монархия. Тракийският цар Кетрипор, илирийският Граб и пеонският Липпей се съюзили за задружна борба против Филипа. Към съюза била привлечена и Атина. Филип, обаче, който действувал винаги бързо и енергично, изпреварил съюзниците и ги разбил по отделно. Филип воювал против пеонците и през 352 г.

Други сведения за пеонската история през това време нямаме.

След Липпея на пеонския престол намираме Патрай (ок. 340—315 г.). И той, както Липпей, е сякъл сребърни тетрадрахми. Монетите на Патрая са били подражавани от келтите и другите варварски племена.

За пеонците се говори отново във време на Александър Велики. Последният, след похода си към Дунава против трибалите, се върнал през земята на агрианите и пеонците (335 г.). В походите на Александра Велики и Азия, като началник на пеонската конница в македонската войска, се явява някой си Аристон, може би член на пеонската династия. Броят на тази конница при Александър Велики не е много голям и след боя при Гавгамела пеонците не се споменават вече.

Във време на борбите между диадохите след разпадане на Александровата монархия, в Македония успял да затвърди властта си Касандър (316 г. пр. Хр.). В Македония сега вече се усещат първите вълни от движението на келтските племена.

Автариатите, притиснати от келтите, се нахвърляли върху пеонците, чийто цар тогава бил Авдолеон и дори заплашвали и македонската граница. Понеже Авдолеонт бил в съюз с Касандра, последният му помогнал в борбите против автариатите, които били принудени да се оттеглят.

Във връзка с тези събития старите автори съобщават, че автариатите поискали да се изселят от земята си, защото била унищожена от жаби и мишки. Съобщава се, че и в Пеония и в Дардания наваляло толкова голямо количество жаби, че жителите, като не могли вече да се борят с това бедствие, избягали от страната си.

В борбите на наследниците на Александра Велики, вземал участие по това време и Авдолеонт. Пеонския цар Авдолеонт виждаме и в съюз с епирския цар Пир, с когото бил в близки роднински връзки, после с Лизимах, Птоломей и Селевк против Деметрий Полиоркет, който мечтаел да възстанови Александровата монархия. В тези борби Авдолеонт ще да е играл една значителна роля, особено в помощта, която той оказал в Атина. Така, той между другото подарил на Атина 7500 медимна жито и със собствени средства го докарал в пристанището на Атина. По тези причини атинското народно събрание решава (289 г. пр. Хр.) да похвали царя Авдолеонта, да му подари златен венец и да даде нему и на потомците му атинско гражданско право. Най-после било решено да му се издигне на площада конна статуя от бронз.

Авдолеонт е сякъл сребърни драхми и тетрадрахми, а когато той взел титлата цар (Basileus), почнал да сече и атически тетрадрахми, по тип подобни на монетите на Александра Велики.

След смъртта на Авдолеонта, при когото Пеония достигнала до голяма мощ и благоденствие, избухнали разпри за престола. Синът на Авдолеонта, Аристон бил изгонен, неизвестно защо, но сега тук се намесил Лизимах. По този случай се описва коронясването у пеонците: новият цар трябвало да се окъпе в реката Астиб (Брегалница), след което била слагана царска трапеза за угощение.

Възвърнатият Аристон не се оказал много послушен на македонците, той бил скоро прогонен и Лизимах направил Пеония македонска провинция.

Във време на келтските нападения (279 г.) Пеония била разграбена и опустошена. Келтите тогава секат и свои монети по образец на монетите на Авдолеонта. След като минала келтската буря, Пеония отново добила независимостта си. Сега се явява тук като реорганизатор цар Дропион, при когото монархическото начало в държавата било съединено с федеративното, както е било и в епирската държава.

Но Пеония не останала дълго време самостойна. Антигон Гонат, който в 286 г. се затвърдил здраво в Македония, присъединил Пеония към държавата си.

Пеония е била важна за Македония като погранична област и като опора срещу дарданите, — вечните неприятели на Македония. Антигон основал в Пеония и град Антигония, 12 римски мили южно от Стоби, близо до железните врата на Вардара, на границата между Пеония и Македония.

С завземането на Пеония се възбудила наново старата вражда на дарданите против Македония, защото те отдавна претендирали за тази област. Започнали тежки борби, дарданите завзели цяла Пеония и нахлули дори в Македония. Дарданите били наскоро изтикани на север,

но пеонският град Билазора останал в техни ръце до 217 г., когато Филип V го завоювал обратно. При всички взети охранителни мерки, Пеония пак продължавала да страда от нашествията и опустошенията на дарданите. Така, през 197 г. пр. Хр. те нахълтали наново чак до Стоби, дето били посрещнати и разбити от Филип V.

След присъединяване на Пеония към Македония, македонските царе полагали доста грижи и за повдигане на културата в новите области, най-вече с основаване на нови градове, уреждани по образеца на македонските градове. Тогава (184 г. пр. Хр.) бил основан на р. Еригон (Черна), не далеч от Стоби и град Персеида в чест на сина на Филипа, Персей.

При римското владичество и при разделяне Македония на четири отделни самостойни области, дарданите предявили искане да причислят към себе си Македония. Римският консул обаче не се съгласил на това, но дарданите били допуснати да се снабдяват със сол в Македония, като я купуват на определена цена в Стоби.

По-късната съдба на Пеония е тясно свързана с общата съдба и история на Македония. Малкото останки от това племе постепенно се поглъща от еленизма, а от надпис от времето на Гордиана научаваме и за хиперпеони (надпеони, живущи на север от пеонците) като преселници в Августа Траяна (Стара-Загора), доведени там от император Траяна.

Пеония била богата с злато. Според Теопомпа реката Понт (Струмица) влякла каменни въглища, които в противоположност на дървените, когато се раздухвали, угасвали скоро, а като се поръсвали с вода, пламвали и горели по-хубаво.

В Пеония живеел в класическо време бизонът. Споменава се също и дивият бик (тур), чийто рогове пеонците употребявали за пиене.

Пеонците пили бира, направена от ечемик, също боза, приготвена от просо, примесена с някаква миризлива билка.

Пеонската жена била прочута по пъргавина и трудолюбие. В Сарди персийският цар Дарий видял една стройна и хубава пеонка, която едновременно носела делва с вода на главата си, водела на ръката си кон на водопой, и прела същевременно лен.

От Херодот, който познавал добре Македонска Тракия, са ни останали известия за наколните жилища на пеонците в езерата Керкинитес (Тахино) и Прасиада (Бутково), дето те давали на конето си и на другия добитък за храна риба. Предполага се, че първоначално пеонците са живели много по̀ на север, от дето са донесли обичая да строят наколни жилища и начина да хранят конете си с риба.

Както при траките, така и при пеонците владеело многоженството.

За религията на пеонците се знае малко. От траките те приели култа на Дионисa, почитан у тях под името Диал. Пеонските жени, както тракийските, принасяли на богинята Артемида (тракийската Бендида) жертви, увити в пшеничена слама. Предполага се, че в сламата бил поставен някакъв символ на демона на плодородието. По-късно с елинизуването си, пеонците приели и култовете на гръцките божества.

Оставили дълбока следа в древната история, пеонците се стопили и изчезнали във водовъртежа на народностните движения в Балканския полуостров. От това с голямо някога значение племе, е запазено сега само името на областта Пиянец и днешното илирийско име на Малешево, име на другата област, която някога е образувала част от антична Пеония.

Литература: Изчерпателни сведения за пеонците дава статията на проф. *Г. И. Кацаров, Пеония*, принос към старата етнография и история на Македония. Географска библиотека № 3, София, 1921 г. Подробна литература по въпроса се намира и в *Pauly — Wissowa — Kroll*, Real Encyklopedie der klassischen Altertumswissenschaft, Bd. XVIII 1, 2403 сл. s. v. Paiones.

Ив. Велков

Из живота на Народна република Македония

Конференция на разширения пленум на Земския отбор

На 9 февруари т. г. в Скопие била открита конференцията на разширения пленум на Земския отбор на Народния фронт на Македония от председателя на последния *Димитър Влахов*.

Министър-председателят *Лазар Колишевски*, секретар на Земския отбор, направил доклад върху задачите на Народния фронт в областта на плановото стопанство. Между другото той казал следното:

„През годините на изпълнението на нашия стопански план в Народна република Македония ще трябва да се извършат две основни постижения и основни промени в нашата стопанска структура. Първо, създаване на електрификация, създаване условия за използуване на нашите земни и рудни богатства, създаване на редица крупни и по-малки индустриални предприятия за преработване на местните сурови материали и задоволяване на основните нужди на народа. Второ, модернизиране на нашето земеделие и неговата преориентация към индустриалните култури. В нашия план влиза и създаването на материални условия за културното възраждане на нашия народ, каквито са големите инвестиции за построяването на първия македонски университет, на редица основни и средни училища, специални училища и т. н.

Нашият план обединява стопанската мощ на нашите отделни републики. В напредналите наши републики с плана се създават още повече условия за подпомагане стопанското развитие на изостаналите републики, тъй като в последните голяма част от плана се отнася до създаването на пълни условия за интензивното им индустриализиране. В една изостанала страна като Македония невъзможно беше планирането дори и при досегашните успехи на нашата народна власт без най-голяма и всестранна помощ на съюзното правителство и без помощите на по-напредналите братски републики. Това, разбира се, не желаят да видят, ония, на които напредъкът на нашия народ им е трън в окото. И не само, че не желаят да видят, но и се опитват да развиват теория за „стопанското пренебрегване“ на Македония. Тая тхяна теория не е нова. Теорията за „стопанското пренебрегване“ на Македония днес и теорията за „самостойна Македония“ са лицето и опакото на една и съща фалшива монета. Има за нас една друга не по-малко опасна линия, дори може би и по-опасна, защото на нея се подават и някои наши люде,

именно дори и някои наши приятели, за които не може да се каже, че имат лоши намерения, — когато се касае за стопански въпроси, склонни са да не виждат по-далече от своето градче или от околията си, от своето предприятие или министерство или не могат да виждат по-далече от Македония. Тук лежи опасността, която всеки ден ни отмъщава. Ако ние бихме гледали така на нашата стопанска политика, т. е. партикуларистически, еснафски, ще се лишим от стопанската здрава основа, на която стоим.

Погрешно, вредно и несъвместимо е такова гледане на стопанските въпроси, защото с това се спъва нашата планова политика и не рядко зад такива схващания се крие тенденцията на реакцията да посее у нас партикуларизъм, да руши нашия план. Външната реакция и нейната агентура у нас виждат огромните успехи на нашата народна власт, съзират и перспективите на по нататъшното наше развитие, виждат и морално политическото единство на нашите народи и в безсилието си да спрат или забавят нашето развитие, да разбият нашето морално-политическо единство, ще продължат и занапред своята вредителска и шпионска работа. Затова борбата за изпълнението на нашия стопански план трябва да се съпровожда от будност и постоянна активна политическа борба — против реакцията, против нейните опити за диверсии и саботажи за откриването на нашите държавни тайни и т. н. В борбата против реакцията ние трябва да бъдем колкото будни, толкова бързи и решителни и конкретни в унищожаването на отделни прояви на реакцията, в разобличаването на нейните пароли и т. н.“.

В развилите се живи разисквания върху доклада на Колишевски участвували почти всички присъствуващи делегати.

Министърът *Диме Бояновски — Дизе*, се спрял на въпроса за стопанския партикуларизъм, като между другото казал:

„Това е един от най-сериозните въпроси, който може да донесе голяма вреда, ако на време не се вземат мерки. Стопанският партикуларизъм се явява по всички линии, но днес се показва в най-остра форма по въпроса за изхранването. . . Неговите корени се намират в реакцията, в шовинистическите групи. Пред народния фронт се поставя голямата задача да изкорени това голямо зло“.

Подпредседателят на правителството *Любчо Арсов* отхвърлил разпространяваната от някои външни и вътрешни врагове теория, че в НР Македония се развива държавен капитализъм. В Македония се развива не държавен капитализъм казал Арсов, а общонароден, обществен, социалистически сектор на стопанството. Народният фронт има задача да популяризира всред народните маси това схващане за характера на държавния фактор в нашето стопанство.

Арсов осъдил опитите на някои околийски народни отбори да получат повече храни отколкото им са нуждни, като вреден партикуларизъм, като израз на обективно влияние и дейност на неприятелски елементи. „Борбата за правилното изхранване, за правилно извършен откуп и правилно разпределение на разполагаемите храни е не само стопанска, тя е преди всичко политическа борба против ония елементи в нашето село, които от една страна искат да минират нашите усилия за обезпечаване изхранването на работните люде, а от друга страна да държат селската емиграция в зависимост и под свое влияние, тъй като по-рано едното и другото им даваше възможност да спекулират с храните и да забогатяват за сметка на нашите трудящи се люде.

В НР Македония има големи възможности за увеличение на земеделското производство

Докладът на Земеделския изпитателен институт в Скопие за извършената от него дейност през стопанската 1945—1946 година между другото съдържа следните общи констатации:

В НР Македония благодарение на пълната подкрепа от страна на народната власт и на усилията на специалистите и работниците научно-изпитателната работа в областта на нашето земеделие получи широк размах и се постави на нови основи, като се свърза в същото време с практиката.

Благодарение на приложението на най-модерни агротехнически мерки и употребението на селекционирано семе, през изтеклата 1945—1946 година средните добиви се увеличиха във висока степен в сравнение с 1944—1945 стопанска година. Ето няколко примери: добивите от пшеницата са увеличени от 132 на 180 кгр. на декар, ечемикът — от 106 на 164 кгр., слънчогледовото семе — от 70 на 171 кгр., доматите — от 1,210 на 4,000 кгр. На отделни парцели получените добиви са още по-големи. Така например, благодарение употребението на изкуствен тор, на правилна обработка и на селекционирано семе на някои места от декар е получен добив 320 кгр. пшеница. Това показва, че са големи възможностите за увеличение на нашето земеделско производство.

Новият президиум на Народното събрание на НР Македония

Новият Президиум на Народното събрание на Народната Република Македония има следния състав:

Председател — Богоя Фотев, I подпредседател — Наум Наумовски, II подпредседател — Ирфан Дика, III подпредседател — Кемал Сейфула, секретар — Борко Темелковски. Членове: Лазар Колишевски, Димитър Влахов, Страхил Гигов, д-р Стерйе Боздов, Вера Ацева, Акиф Леши, Панко Брашнаров, Александър Мартулков, Люба Богоевска, Димче Зографски, Бане Андреев и Тихомир Милошевски.

Новият Върховен съд на Републиката

Народното събрание на НР Македония избра нов Върховен съд на НР Македония в състав: председател — Коста Тасев, подпредседател — Асен Групче, членове: Илия Митревски, Осман Мифтари и Ордан Лазаревски,

Народното събрание гласува закон за избора на отборници за народните отбори

На 8 февруари т. г. Народното събрание гласува закон за избор на отборниците за народни отбори. В разискванията по приемането на закона се подчерта неговата демократичност. С неговото приемане се цели да се даде на народа възможност да прочисти народните отбори от такива отборници. които незаслужават да бъдат там и особено ония. които умишлено провеждат враждебна на народните интереси политика. С приетия закон на народа се дава правото да отзовава, да лишава от мандата им недостойни членове на народните отбори.

Присъдата по делото против нелегалната организация „Национал шиптаре демократик"

На 26 януари т. г. в Скопие започна разглеждането на делото против 17 члена на нелегалната противонародна организация, наречена „Национал шиптаре демократик". Обвинителят Никола Вражалски обвинява подсъдимите, че през 1945 год. са организирали, ръководели и били членове на спомената организация, на чело на която от юни 1946 год. се намирал Централен комитет със седалище в Скопие. В обсега на дейността на тая организация влизали областите Косово и Метохия, както и Македония. Целта им е била по пътя на въоръжена борба да откъснат от ФНР Югославия Косово, Метохия и голяма част от Македония със Скопие и да ги присъединят към Албания, в която пък се стремели към сваляне на сегашното народно правителство. Поддържали връзки с намиращи се в чужбина враждебни на Югославия организации и елементи, а в Скопие с английския и турския консули. Извършили редица убийства на югославянски граждани, между които и народния герой Милован Попович, член на Главния отбор на Народния фронт в Македония.

Присъдата бе прочетена на 7. II. Съдът намери, че „Национал шиптаре демократик" е противонародна организация с фашистки характер, че със своята дейност заплашва съществуващето държавно устройство на ФНРЮ, нейната външна сигурност и основните демократически политически, национални и стопански придобивки, както и сигурността на Народната република Албания, с която Югославия поддържа приятегски отношения.

Осъждат се: *Кемал Искендери, Азем Морани, Руди Хусни и Мамут Буши* на смърт, останалите на затвор от две до двадесет години

Македонската младеж ще участвува в направата на нова младежка ж. п. линия Шамац—Сараево

Във връзка с изпълнениито 5-годишния стопански план югославската младеж е поела пред маршал Тито задължението да направи нова младежка железопътна линия, Шамац—Сараево. Тя ще бъде дълга около 220 клм., а в направата ѝ ще участвуват около 180,000 младежи. От Македония ще участвуват около 11,000 младежи в прокарването на новата младежка ж. п. линия, докато на линията Бръчко—Бановичи работиха около 5,000 македонски младежи.

В НР Македония има 43 народни университети

Културно-просветната дейност на разни дружества и институти в НР Македония се подкрепя енергично от народната власт. В културно-просветното издигане на населението народните университети имат важно предназначение. Почти във всички околийски центрове има организирани народни университети, които в цялата страна са 43. 14 от тях работят постоянно, останалите проявяват дейност при отделни случаи. През изтеклата 1946 година народните университети в цялата република са устроили 689 сказки, които са били посетени от 68,570 души.

Досегашните резултати от борбата против неграмотността в НР Македония

Според сведенията на Министерството на просветата до 31. XII. 1946 г. от всички околии и до 21. I. 1947 г. от някои околии в нашата народна република има организирани 1443 курса за неграмотни с 38,185 посетители т. е. републиканският план е реализиран 59·1 на сто от предвидените курсове и 41·7 на сто от предвиденото число посетители.

Основната причина за досегашните слаби резултати от кампанията против неписменността е тая, че народните отбори и масовите организации не се отнасят към въпроса с оная сериозност, която той изисква.

Като резултат от правилното поставяне на кампанията и на ангажирането в нея на повече сили, особено с помощта на младежките бригади, в някои околии плановете не само са реализирани, но и са надхвърлени. В Тетовска околия, където работят 80 бригадири, планът е реализиран 111·8% от посетителите; в Кратовска околия — 107·8%; в гр. Куманово — 101·2%.

Голям напредък в развитието на македонското учебно дело

През учебната 1944—45 година числото на учениците в основните училища на НР Македония беше 92,231 срещу 58,250 ученици през 1943 г. През 1945—46 г. това число се увеличава на 113,271, а тая година — на 113,556.

Основният проблем, който трябваше да разреши народната просветна власт, беше тоя за учителския кадър. Веднага след освобождението наличният брой на учителите в страната, пенсионирани и непенсионирани, беше 450. А имаше нужда от учители за 972 основни училища, колкото бяха всички основни училища през 1944—45 учебна година. Народната власт разреши тоя голям проблем чрез организирането на двуседмични курсове за средношколска младеж. В същата година бяха открити за пръв път 42 албански и 22 турски основни училища. Откриха се и две сръбски основни училища. Общият брой на всички основни учители възлизаше на 1,456, от които 104 албански, 47 турски и 2 сръбски.

През учебната 1945—46 числото на основните училища се увеличи на 1,201 т. е. с 25% по-вече, а това на албанските основни училища стана 157, турските 62 и сръбските 11. Броят на основните учители се увеличи на 1960, от които 164 албански, 125 турски и 48 сръбски.

През тая, 1946—47 година учителският кадър се увеличи с 178 македонски учители, 124 албански и 36 турски учители. С откриването на педагогически училища (учителски школи) в Скопие, Битоля и Щип броят на учителите в близко бъдаще ще стане значително по-голям.

През 1945—46 г. в гимназиите имаше 14,567 ученици и в трите педагогически училища 549 ученици. През текущата 1946—47 има 11 пълни и 16 непълни гимназии с 16,846 ученици, а в трите педагогически училища — 664 ученици. В стара Югославия, през 1941 г. в Македония имаше 15 пълни и непълни гимназии с 4,364 ученици.

В 1946 г. започна незапомнен по размерите си градеж на училищни постройки за основни училища, прогимназии, гимназии и специални училища, за която цел народната власт отпустна кредит 94,794,000 динари. Тия постройки възлизат на $^1/_3$ от училищата, построени от 1918 г. насам.

За бедните ученици се откриха 16 пансиона и 6 стола в среднит училища, а в основните — 19 пансиона и много столове.

Пристъпи се към издаване на учебници, каквито в началото ня маше никак. Вече са напечатани голям брой учебници за основните средните училища.

Новата административна поделба на НР Македония

Народното събрание в Скопие е гласувало Закон за администра тивната поделба на НР Македония. Съществената промяна, която с внася с тоя закон, е премахването на окръзите т. е. разформируването на окръжните народни отбори.

Новата административна поделба е крачка напред в усъвършенству ването държавната сграда на републиката.

С премахването на окръзите околийските отбори, допълнени опитен кадър, значително ще се засилят.

Б. Б.

Втората изложба на македонските художници

Втората художествена изложбо на македонските художници, която бе открита неотдавна в Скопие, е събудила голям интерес не само сред ценителите на изобразителното изкуство, но и сред широките народни слоеве. Тя само по себе си е едно голямо културно събитие в свободния живот на македонския народ и бележи един значителен успех в разви тието на младото македонско изкуство. При това, според преценката на критиката, втората изложба на македонските художници разкрива твор ческата интензивност на макед. художник и неговия стремеж да доближи изкуството си до тематиката на нашето време. Освободен от всякакво декадентство, той се явява принципален проводник на художествения реализъм и така поставя изкуството си на здрава основа. А едно такова вътрешно преустройство на самия творец показва и желанието му да слее своето творчество с общия подем на народа. Това именно придава и новият облик въобще на младата македонска национална култура която днес се развива и оформява в съвсем други условия от онияпреди войната.

Ето защо тази изложба е едно доказателство, че македонският народ върви с бързи крачки напред и скоро ще достигне културното ниво, което имат вече останалите югославянски народи.

Критиката с задоволство и единодушно бележи още за липса на всякакво рутинерство и маниерност в изкуството на македонските художници. В изложените им критики е показано не само стремежът им да отразят пълнокръвно новия живот, но и усилието им проблематиката на времето да се предаде със собствени изразни средства.

В това отношение за ярък пример се сочи картината „Пионерът" на Мартиновски. Той се налага със силата на своя талант и в изложбата е застъпен с много портрети и композиции.

Ала най-упорит в търсенето на тематика, от всички представени художници в изложбата, си остава *Томе Владимирски.*

Здраво и самобитно е творчеството и на *Лазар Личеноски,* който е представен с няколко пейсажа. Неговата, обаче, картина „Автопортрет" единодушно се изтъква за една от най-зрелите творби в изложбата.

За майстори на графиката общопризнати са *Н. Мартиновски, Цицо Попович, Д. Протугер,* най-добре застъпени в изложбата и още няколко нови и нешироко известни имена.

Скулптурата в изложбата е застъпена с няколко работи от *Димче Тодорски* и *Д. Коцо.*

Покрай имената на известни вече на македонската общественост художници, в изложбата участвуват със свои работи и много млади художници, които дебютират за втори път.

Несъмненият успех на втората обща изложба на Макед. художници е несъмнен успех на македонското изкуство, на македонската национална култура, въобще. По броя на участващите в нея, по изпълнение и идейния замах, вложен в картините, тя е голяма крачка напред от първата изложба. С тези положителни качества тя събужда големи надежди.

Втората обща художествена изложба, впрочем, показва голямата отговорност, която македонските художници възлагат на своето изкуство. С това те стават не само пионери на македонската култура, но и инженери на душата на новия македонски човек.

Такова изкуство не само възпитава народа, но и движи живота му напред. То е толкова по-необходимо за македонския народ, за да догони не само останалите югославски народи в щастливата общност на *ФНРЮ,* но и другите културни народи в света.

След борбата на македонския народ за свобода, той днес се бори и за културна победа в полето на духовното съревнуване между народите.

Хр. С.

Антон Великов

За родината

(разказ)

Старши-механикът на асансьорите от небостъргач „Атлантик" отстрани повредата в една от машините и се прибра в стаичката си на 57-и етаж. Изобилната дневна светлина, промъкваща се ведно с чистия въздух и слънце през отворения прозорец, го плисна по очите и Павле Митрев, полусляп и замаян, напипа кушетката и легна по корем. Слънчевите лъчи пробиваха платнената му рубашка, галеха вехнещото от годините тяло, сгряваха оредялата кръв.

Когато силите надвиха умората, Павле се подпря на лакти, обърна се и затърси да прочете вестника. Но, очите му се спряха на белия лист хартия върху масата. Хартията му напомни нещо и той скочи, сграбчи я и ха да я накъса и хвърли в кошчето, ала двата реда думи, написани в началото с пишуща машина, го сковаха и той отпусна жилести ръце. Стенният часовник с гръмки звучни удари отбеляза единадесет.

— „Хей сега ще дойде Даме!" — сепна се механикът, седна на стола и зачака.

Замъчи го вълнението от предстоящата среща. Мислите му се разбъркаха. Двамата с Даме ги свързваше здрава нишка на другарство още от Македония и ето, сега, Павле трябваше да реши за винаги: да бъдат ли пак приятели или да сложат кръст на миналото. Мненията им по Вардарска Македония се различаваха и оттук произлезе разривът помежду им. Павле твърдеше, че там управляват пак сърбите и че народът си робува както и преди. Вместо да спори със стария си приятел, Даме му пъхна тая хартия и му даде срок до днес да покрие подписката. Вместо да събира пари, вече две седмици откак Павле се готвеше за тази среща. Държеше на своето, а не искаше да се раздели и с Даме. Тъй или иначе, този стар приятел беше късо от оная страдална земя, край Вардара. Като дружеше с него, Павле си спомняше за детството, робския живот и за младите комитски години. „Изгубя ли Даме, няма да имам ни един близък човек!“ — изпъшка тежко механикът.

— Ха-ло-о, мистер Павле! — изръмжа хрипкав бас зад вратата и прекъсна мислите му.

— Влез, Даме! — зарадва се механикът.

Вратата се открехна и в рамката ѝ се показа набит мъж с дълга сива брада. Позастоя се, сякаш обмисляше нещо, после влезна решително като шумолеше с кремавата си мушама. Кръглите му орлови очи се спряха на бялата хартия и когато ги обърна към Павле, този не изтрая огнения им блясък, наведе плешивата си грапава глава.

— Две седмици, Павле, и ти нищо да не направиш! Сра-мо-та!... Не, ти не си Павле Митрев!... Оня бе друг — предан другар, честен борец и организатор на стачки против стоманените тръстове!

Без покана, Даме или Брадата, както го наричаха работниците, подгъна краищата на мушамата си и седна на масата срещу механика. Павле почака да премине „бурята“ на приятеля му, стрелна го със сините си и кротки като на дете очи:

— Казвал съм ти, братко Даме, и нищо ново няма да прибавя. За мене Македония си е робска страна... Болница искате да правите в Скопие?... Правете!... Сърбите ще ви благодарят! — повиши тон той и чукна с кокалчетата на пръстите си по масата.

Павле се излъга. Брадата не се впусна в обяснение, както предполагаше той, а извади мукавена кутийка от джоба на палтото си, взе си цигара и спокойно предложи на Павле:

— Запуши!

— Аз с лулата...

— Но тези са македонски.

— Ами!?...

Павле посегна, взе една цигара и почувствува облекчение, че спорът им взе да се измества в друга насока. Изгледа недоверчиво цигарата, попипа я и се спря на жълтите ситни букви.

— Хм... истина... скопска е!

— Скопска, зер!

— Как?... Ти значи, си получил писмо?

— Получих.

— А новини има ли?... Не знам що стана с Димче, синът на сестрата. Учеше се в Белград, кога нахлуха германците. Пет години вече нямам вест от него... А малко му оставаше да изкара за доктор — занарежда Павле с отпаднали нотки.

И все разглеждаше цигарата, въртеше я между грубите си пръсти, не я запалваше, сякаш струваше повече от къс злато. Нали бе от родината, от буца крайвардарска земя?

Даме хитро го наблюдаваше, примига и застърга с хрипкавия си бас:

— А ние, Павле, събрахме вече 100,000 долари. Вдигнахме мерника на 200,000!... Сега ще се разбере кои американци македонци обичат истински стария роден край!... Македония ни чака, Павле, оная земя, в която и ние с тебе оставихме по нещо от младините си... Само че... ти май си забравил всичко онова, плюл си на старото...

Павле не възрази.

— Отърси се от заблуждението си, приятелю — продължи Даме. — В главата ти са се втълпили сърби, та сърби... Я ми кажи ти искренно, не се ли нареждаш, без да искаш на страната на Коле Струмишанчето? Той не признава свободна Македония, защото беше пандурин на краля... А тази отрепка, драги, там сега я няма... Там е маршал Тито!...

Остро зазвъня алармения звънец в стаята на механика. В матовото правоъгълно стъкло под часовника се нарисува цифрата 3. Павле скочи тревожно, грабна куфарчето с инструментите си.

— Пак повреда!... Даме, почакай, аз ще се върна!.. Искам да се разберем!...

— Ти още довечера ще ме потърсиш сам... Хем подписката ще бъде покрита и куп долари ще ми изтърсиш! — каза в гърба му Даме.

— „Хм... Ще видим... Брадат дявол!" — промърмори механикът.

Повредата в асансьор № 3 се оказа сериозна. Протрило се беше стоманеното въже и на всяка цена трябваше да го сменят с ново. Помощник-механикът Джексън работеше чевръсто редом с Павле и весело му разказваше за днешния боксов мач в „Зеления парк". Старши-механикът мълчеше. Джексън разбра, приятелът му не е добре и млъкна. Една дама, заседнала ведно с машината между 24-ти и 25-ти етаж, отчаяно писукаше по микрофона с тънкото си чучулигино гласче: „Пропадна ми сделката, Томи ще отиде с друга, няма да ме чака!"

— Сега, госпожо, свързваме въжето, не се тревожете. Предупредихме мистер Томи. Той е така любезен и ви чака! — успокои я машинално Павле по микрофона.

А мислите му се скитаха далеч зад океана, между планините на Македония. Там, край Вардар, има едно градче — Прилеп, с каменна крепост и неувяхващата слава на Крали Марко... Ех, да има и Павле коня Шарколия, та да прескочи океана и да види схлупената къщичка на наклона!... А дворчето с калдаръмче и зелена тревица между огладените от времето камъни?... Прелистя Павле страниците на тевтера години. Връща се много назад, още в турско. Той лази по калдаръмчето и изведнаж се изправя на крачетата си и литва с разперени ръчички към жената, която върти ръчката на чакръка. „Мамо!" — произнася плахо той — „Ой, маминото, проходи!" — грабва го младата жена в обятията си.

Като приведоха в ред машината, Павле каза:

— Джексън, моля те, понаблюдавай вървежа на № 3, а аз ще се кача горе, имам гост.

Той бързо взе друг подемник, но Брадата го нямаше в стаичката. Павле намери само един бял плик върху подписката. В него имаше снимка пощенски формат. „Хм... Брадат дявол... Какво ли му е хрум-

нало пак?“ — изръмжа механикът и се приготви да я скрие ведно с подписката. Но от картичката го погледна усмихнат младеж, в спретната военна униформа и с петолъчка на накривената си шапчица. Пръстите на Павле изтръпнаха.

— Ах, та това е Димче!?... Не!... Не е той! — ревеше в недоумение и радост механикът.

Издърпа чекмеджето на масата, порови, извади друга пожълтяла фотография на момче в ученическа куртка. Приликата беше слаба, но Павле стовари юмрука си на масата.

— Той е, нашият Димче!... Какъв левент е пораснал!... Ах, ти брадат дяволе, защо ми не каза веднага! — закани се Павле от върха на небостъргача, по посока на далечния работнически квартал, където беше къщичката на Даме.

Той обърна картичката и прочете на отвъдната страна с запъване и вълнение:

— „Драги, вуйчо Павле, жив и здрав съм. И мама е жива. Надяваме се писмото ни и тебе да завари в добро здраве. Бех три години в войската на маршал Тито. Сега съм лекар-капитан от армията на ФНРЮ. Другарите настояват да се уволня и да работя в Скопската болница. Вуйчо, ние тук много се зарадвахме, като научихме, че събирате пари за болница. Народът ни е пре много щастлив, че се оттърва от фашизма. Желанието за труд и живот у всеки македонец е огромно. Още сме бедни, но и това ще преодолеем (та малко ли ни разораваха и ограбваха разни окупатори?). Пиши ми, вуйчо, та да знаем жив и здрав ли си? Особено се тревожи мама. Смърт на фашизма, свобода на народа! Твой винаги предан Димче.“

Павле дълго още държа снимката в ръцете си и очите му се възхищаваха на младежа в военна униформа. В главата му бучеше. Не можеше да си подреди мислите от радост. Когато това му се отдаде, той се почувствува отпаднал и стар. Приятелите му тук, в Америка, работят, не забравят старият край, а той, Павле, водач на металическите работници, участник в безброй стачни комитети, изтърва инициативата!... В болницата, която ще бъде изградена от средствата на американците — македонци, ще работи неговия племеник, Димче. Стотици хора от страдална македония ще намират изцеление в тази болница, а той, Павле, хич и не иска да знае. . . А старостта го тегли все натам, през океана... С кои очи ще погледне хората, сестрата като се върне? . . Той простена и скочи.

Вечерта се спусна над Детроит ведно с хилядите електрически слънца. Бричката на Джексън хвърчеше по огледалния блясък на асфалтовите улици, в които се отразяваха фасадите на грамадните и красиви сгради. До негъра, който сам шофираше колата си, седеше Павле и измисляше все нови и нови приятели славяни и всякакви, с които беше работил повече от двайсет години. Всеки слагаше своите разкривени йероглифи върху бялата хартия или удряше палец и даваше своята лепта за Македония. Без да се стеснява, но някак скъпернишки, Павле показва пред пиещите работници в бар „Гробницата на рудничарите“ снимката на племенника си.

— Рус! — провикна се холандеца Ван Дик.

— Не, македонец! — възгордя се механикът.

И той пламенно им разказа, как югославските партизани със своята храбро пролята кръв задържаха десятки фашистки дивизии на Балканите, та американци и англичани да стъпят по-леко на европейския бряг.

— Да пием, другари, за работника — маршал Тито! — дигна пълната с бира халба Ван Дик и като облиза бърни с дългия си волски език, отсече: — За Македония давам 20 долара!

— Аз 30! — последва го полякът Владислав.

— От мене 5! — не искаше да остане по-назад и французина трудов инвалид Жак, като заскърца към масата на Павле с дървения си крак.

Но, механикът скоро се досети: в тази акция трябва да бъдат обхванати предимно македонците, а те не са малко в Детроит. За негово огорчение, обаче, цялата подписка вече така беше изпълнена с цифри и подписи, че липсваше място за иглен връх.

Беше превалило полунощ, когато спряха колата пред къщичката на Даме. Той сам им отвори.

— Е, казах ли ти че още тази вечер ще ме намериш? — потриваше ръце той.

— За родината! . . Давай друг лист хартия, че много свят имаме да обикаляме още! — викна му Павле и показа натъпканите си с банкноти джобове.

Васил Ивановски

На нивата

(разказ)

Когато Филйо излезе на двора, той бе поразен от меката слънчева ведрина на утрото. Тя сякаш му взе очите. Дигна глава. Огледа се Върбалакът край замътената рекичка се бе раззеленял. Тополите пред портите на чифлика бяха наляли снага, изопнали гладка и лъскава бяла кора, като кожата на млада забременяла жена. По клоновете кората се зеленееше, а плодните пъпки бяха набъбнали до разпукване. Две зайчета подскачаха из угарите и си играеха като влюбени. От време на време се спираха с щръкнали уши, озъртаха се плахо и пак се навеждаха да ръфат от крехките стръкчета на поникналата в угарта трева. От към юг се силеше, морно размахвайки крилца, първата лястовичка, закъсняла с една нощ да предизвести за пролетта.

— „Хм, — очуди се Филйо, — още сме в малкия, а пък . . . Тук много рано идвала пролетта! Но какво се унесох? — сепна се той. — Работа ме чака!“

Филйо махна ръка и влезе в обора, за да изкара воловете. Животните взеха да душат с дебелите си и влажни ноздри, после замукаха и завъртяха радостно опашки. Когато Филйо се опита да ги впрегне, те се опъваха, не даваха щиите си в хомота.

— Ди-и-й, — подбутваше ги той, — какво сте пощръклеяли. Хайде сиромашки, хайде фукарлар, работа ни чака! Закъсняхме. Вчера господарят ми се кара, за гдето още не съм почнал да ора.

И сетне на себе си с яд: „Толкоз разбира той от полска работа и кога почва оранта!“

Филйо бе на нивата. Слънцето се издигна колкото един остен и оттам като че надзираваше работата на орача. Напредването на времето тормозеше Филйо.

И той надсилваше животните:

— Ди-и, сиромашки, ди-и фукарлар! — подмушваше ги Филйо с остена, — какво спряхте. Господарят скоро ще се появи с коня си да види колко работа сме хвърлили до сега.

Животните напрягаха мишци, шиите им се изпъваха напред, а подире им острия триъгълник на палешника се врязваше дълбоко в земята и разпаряше нейната гръд. И браздите се проточиха, нижеха се една след друга, черни и напоено рехави, готови за сеидба. Още един два пъти Филйо обърна оралото и последния къс от нивата беше изоран.

Изморен, той отхвърли оралото на страна и като пусна воловете да пасат, седна върху него да си почине.

— „О-о-х!“ — изпъшка той с облекчение и като килна калпака си назад, изтри с ръка потта, която бликаше в гънките на челото му. После извади кесията с тютюн и запуши.

Откъм пътя се зададе конник.

— Той ще е, каза си орачът. Стана, хвърли цигарата с яд и се изплю, като че го отврати горчевината и лошия вкус на неферментиралия още „домашен“ (чифликчийски) тютюн. Той изгуби време, докато откъсне воловете от вкусната росно-избуила трева; още толкова време изгуби, докато отново им превие врат в хумота. И когато грабна остена от земята, готов да подкара животните, пред него се изпречи Трифон Вангелов, гордо изправен върху своя кон, арабска порода, като истински велможа.

Никога той не бе толкоз представителен и горд. Всичкото възхищение от днешното първо утро на пролетта в него бе избила на гордост. Гърдите му — издадени напред, главата му — леко вирната нагоре, а заобленните му кестеняви мустаци, потръпваха властно на неговото едро и пълно лице. Но най-силно изпъкваше неговият поглед, — един властно възбуден поглед, с който господин Трифон от висотата на своето положение обгръщаше цялата равнина наоколо. Тук той беше цар. Цялото това обширно имение бе негово. За него то се бе събудило към живот и за него самата пролет сякаш се бе пробудила.

Конят пръхтеше запъхтян и ровеше земята с копитата на предните крака. Трифон Вангелов ласкаво потупа коня по шията и без да слезе от него, като пътник, който за малко се отбива, поздрави орача с „добро утро“.

— Добро утро! — отвърна му Филйо и го изгледа в очите.

Той се успокои, като видя, че господарът му е в добро настроение.

— Работата тръгна, а? — подхвана чифликчията.

И като хвърли поглед върху прясно изораната нива, димяща под слънцето като подпалена, той прибави доволен:

— Много хубаво. Но защо си спрял до тука, зашо не караш напред?

Филйо го изгледа очудено.

— Но тая нива, — започна той, като сочеше към слънчогледовото стърнище — не е наша.

Той каза „не е наша“, за да смекчи. И господарят му добре го разбра.

— Ще бъде наша! — каза той, като се усмихна под мустак. И после строго и властно. — Аз не мога да търпя да се врязва нивата на един турчин в моето имение. Карай наред!

Орачът се колебаеше.

— Чуваш ли каво ти казвам? — натърти господарят.

Филйо го гледаше в очите. Те бяха решителни.

— Карай наред! — отсече чифликчията.

Орачът подкара и влезе в чуждата нива. Господарят удари зингините. Конят подскочи и го отнесе в галоп по посока към втория орач, един турчин от селото, който бе почнал да оре от другата страна на имението. А пред препускащия конник, изплашени плеснаха криле и изхвръкнаха няколко яребици.

Унесен в работа, Филйо не усети, как до него се приближи един човечец с окастрена посивяла брадичка и с червен фес, обвит в бяла измърсена чалма. На дясното му рамо стърчеше берданка.

— Тази нива е на моя господар, комшу, — забеляза той на турски, като се изпречи пред воловете, които сякаш, това и чакаха, за да спрат.

Орачът усети всичкото неудобство на положението. Той гледаше пъдарина в очите и не знаеше какво да каже. За него беше ясно, че тоя човек има право. Това го караше да се срамува заради господаря и самия да се чувствува виновен, нещо като съучастник в едно своеволие и бруталност спрямо изпадналия в покорност турчин. Към деянията от такъв род Филйо беше особено чувствителен. Хубаво ли му беше на него, когато го обиждаха турците в Македония под властта на султана и беговете? Трябва ли сега „нашите“ да отговарят със същото? Във всеки случай той поне няма да постъпи така. Филйо няма да се кара с този човечец: колко е смирен и добър! Макар че носи пушка, не се развиква, а само осведомява. Пък и въобще има ли смисъл да се кара с когото и да било? Защо да си създава неприятности заради тоя ненаситник, Трифон Вангелов, който през зимата едва не умори семейството му с глад.

Тия мисли му минаха, докато съобрази какво да каже на пъдаря

— Знам, комшу, — отвърна той на турски, влизайки в същия приятелски тон, — но какво да правя, моя господар ме застави.

— Господин Трифон може да не е знаел, — стараеше се да я изкара с добро пъдарят.

— Той знае, как да не знае, пък и аз му казах и все пак ми заповяда да карам наред.

— Ай, ай, ай! Туй не е хубаво, — каза турчинът на развален български език, като зяпна от очудване и се залови мазно за брадичката.

В дъното на очите му, обаче, светеше ненавистта. Неговата престоре ност подразни орача.

— Е, не е хубаво, ама аз не мога. Иди с господаря да се разправяш — и той подмушна воловете с остена.

— Чакай, недей, не може така! — упорствуваше пъдарят, блъскайки животните назад.

Орачът спря. Изгледа го с един нито приятелски, нито враждебен поглед.

— Слушай, Али-баба, — така наричаха пъдаря — аз не искам да се бия с тебе. Остави да разора нивата. Твоя чорбаджия няма да загуби нищо от това, че други са му изорали нивата. Стига да си я възвърне от господин Трифон. Щом е негова, как така ще му я присвоява той. Ходжа ефенди може да се оплаче в управлението. Пък и да ти кажа ли? — тук Филйо сниши гласа си и смигна: — Нека нашите господари сами се разправят за нивата. Защо ние с тебе да си разваляме комшилъка?

Пъдарят се почувствува разоръжен. Той не очакваше, че един „гяурин" в днешно време ще вземе към него — турчина, такова дружеско отношение. И какво странно разбирателство му предлага тоя човек! Ами че това е предателство към техните господари, един вид заговор против тях. Ах тия гяури, тия гяури . . . на какво са способни! Той гледаше орача в лицето с едни недоверчиви, изпитващи очи: дали тук не се крие някаква опасна хитрост? Но като срещна простия, откровен поглед на Филйо, като видя неговата простодушна, чиста усмивка, той бавно се отдръпна настрана. И навел глава като победен, мълвеше:

— Имаш право, комшу, защо ние да се караме? Нека господарите се разправят сами.

Той направи едно късо турско метане, извърна се и си отиде. Берданката на рамото му се клатеше унило в такт с неговия ход, сякаш мълвеше наскърбено: „Не-е, не съм тук потребна аз, не-е, не съм тук потребна аз . . ."

Ангел Жаров

Звезда

на Яне Сандански

Пирин не е заспал,
Пирин е още буден.
Дълбока жал
Изплакаха горите...
Там в бяла жар
Гореха долините...

Но тежката печал
отмина.
Пирин е днес разбунен:
отново
на плещите си
железни,
изрезани
от бойни рани —
бездни,
гърми една тревога.
Тревожно тръпне Солун,
тревожно тръпне Серското поле,

земята
и нагоре
и надоле
люлее се,
кипи
като море.

Пак бурята реве,
пак яростният вятър
разпъва орлови крила
и над кипящата страна
развява знамена.

Там —
Яневия дух —
могъщ пиринski вихър,
пак робите зове.
Народът изтерзан
прорязват
остри
тръпки,
сърцата бият
с нова вяра.
В потоци кръв окъпана,
в страната
бликат
хиляди
огньове,
нови,
готови
да изгорят
жестоката
робия.

Камбани бият с рязък звън,
изкачат хората навън,
а вълци вият
в планините.

А горе —
звездите,
сърца на
борците,
угаснали
в боя,
блестят с нечовешка любов
в небето — златиста преграда
и гледат родината жадно...

О, колко ли страдат
при воя на дивия враг!
О, колко ли искат
в среднощния мрак

да разплискат
над черните днеска села
огньовете на своите тела
и да запалят,
да убият
с пламтящи секири
робията!

На фона оловеносин
над Пирин
грее ярка звезда.
Тя се взира
в селата,
в града,
в безумна тя жажда гори:
да слезе
из ниви
и пътища
и пламъка
свой
да развее
сред
жътварите,
дърварите,
копачите,
въглищарите...
сред
черните селяни
и със светкавичен гръм
да разбие
на раите веригите...

Надоле тя слиза
и пак се издига,
поспира,
гори и говори:

„Дигнете, братя мои,
мотиките остри,
копрали и брадви,
топорите
тежки,
дигнете
и удряйте гневно
до край,
до гдето
и сетнята
черна верига
в родината
стане на прах!
И заедно,
братя до братя,
вие — чеда на земята

и ние — звезди на небето:
цял народ
жилав,
стоманено твърд,
към
свобода или смърт
напред!“

Пирин е днес разбунен,
с размахнати крила
приветствува Бабуна
И цялата страна,
развяла знамена,
върви
към битки
нови.
Над малките села
зората се вестява
сред пурпур и олово.
И светлата звезда
полита над града
и слива се
с пламтящите огньове.

София, 1936 год.

Д. С. Бодрин

Роден край

Македония любима,
наша борческа страна —
бодра, волна, неделима —
ти си жар и светлина.

Слънцето над тебе щедро
братска радост ще пелей —
ой, републико свещена,
роден край, здравей, здравей!

На сестрите си балкански
най-възлюбена сестра —
ти на Гоце и Сандански
знамето сама избра . . .

И пое след вожда Тито —
на народа верен син —
и се сбъднаха мечтите
на бунтовника Пирин.

Ще оглежда ведро чело
той в водите на Егей —
и за дивното ти дело
песен слънчева ще пей.

И ще му пригласят стройно
твоите чеда от Шар,
Костур, Охрид и до Дойран —
с езерата — плам и чар . . .

Волна, светла, неделима —
щастието теб ще грей —
ой, републико любима,
Македония, здравей!

КНИЖОВЕН ПРЕГЛЕД

Населените места в Тракия и Македония под гръцка власт. Стари и нови названия. Съставил Веселин Н. Трайков, София 194[illegible]. С картова скица на административното им деление. Цена 1[illegible] лева.

Злополучната Балканска война (1912—13 г.) и последвалите я междусъюзнически кръвопролития през същата 913 г. нанесоха тежък удар върху македонското население и главно върху цялостта на македонската земя. Раздробяването на Македония на три отделни части и включването им в три отделни и враждуващи помежду си държави удари не само политическата и културна цялост на македонския народ, но и неговата стопанска общност, която имаше от векове за свое естествено средище беломорското пристанище Солун. Гърция заграби вратата на Македония — нейния Егейски бряг. Нещо повече. Тя не се задоволи само с Егейска Македония, а с подкрепата на реакционните империалисти тури ръка и на съседната Западна Тракия, исторически, географски и стопански принадлежаща на България. Чрез тези чужди тям македонски и български земи гръцките империалисти стигнаха до гр. Одрин и по този начин отдалечиха Югославия и България от пристанищата на Егея.

След това гръцките империалисти, които водят люти и кървави борби с юначния и демократичен гръцки народ, са се запретнали от редица години да заличат всяка негръцка и славянска следа и в топонимията на Егейска Македония и Западна Тракия.

В топонимията — селищна (демографска), земеписна (орографска) и водописна (хидрографска) на тези земи има исторически напластени имена през много столетия и от много народи: трако-илири, елини, римляни, славяни, турци, западни кръстоносци, албанци, куцовласи, гърци, и др. За историческата, етнографска и географска наука тези имена са богати извори за съответните тям изследвания. И книгата на г. В. Трайков ни въвежда в тези извори и запознава с тяхното, с нищо не оправдано заличаване посредством изкуственото им гърцизиране.

От точните и грижливо подредени списъци на старите и нови имена, дадени в органическите им връзки, се вижда, че повече от трите четвърти на селищните имена носят негръцки езиков облик. Докато вътре в Елада и Пелопонес още се съхраняват множество славянски селищни и местни имена, в Македония и Тракия гръцките шовинисти се мъчат да заличат всякакви славянски и негръцки следи. От хубавите славянски имена, като Борово, Брезница, Българска блаца, Бъмбоки, Бяла църква, Ветрен, Владая, Градище, Доляни, Драгомир, Зелениград, Елешница, Калиново, Лесковец, Забърдени, Росен, Самоков, Сокол, Трънка, Щърково и пр. и пр. са премахнати от македонския и тракийски именослов. От векове славянското население в Македония и Тракия е предимно, да не кажем изключително, работно, трудово население и много от неговите селища са носили чужди нему етнографски имена.

Голям дял от селищните имена имат турски корени. Това обстоятелство се дължи не само на големия брой на тур-

ските колонисти в двете области Не толкова и на политическото господство на турските управляващи класи. Тъй големият процент на турските имена в Македония и Западна Тракия може да се обясни предимно с икономическото владичество на турсите спахии, паши, бегове и аги, с феодалното устройство на доскорошното турско владичество. По името на чифлик-сайбията е било наричано и селото, независимо от факта, че цялото му население е било нетурско. Значи, докато славянските имена са били винаги в много по-малък брой от действителния брой на славянските селища и на славянското население, турски имена са били наложени, по силата на феодалните права, на много селища с чисто славянско или християнско население. Но при феодалната наредба подобна топонимия все е могла да намери някакво оправдание. Съвсем неоправдателно е, обаче, гръцкото шовинистическо заличаване на славянския именослов. Едни съвсем са премахнати, а други нескупосано са погърчени: на славянски коренн са дадени гръцки окончания.

Но не може и не бива да се отказва, че в Егейска Македония и Западна Тракия има и доста голямо гръцко население, което също така има историческите и народностните си права да нарича своите селища със свои народностни имена.

При коварната поделба на Македония, Гърция заграби 32,892.8 квад. клм. от 67,741.2 кв. клм., които съставляват цялата територия на Македония в нейните естествени географски граници, или близу половината от македонската земя премина в гръцко владение. Върху това землище живееше едно население от 1,167,617 души, от което една значителна част бе прокудена или „разменена" по силата на несправедливите договори. Гърция отне от България по още по-несправедлив начин Западна Тракия с 8,706 кв. клм. и население 2 2.632 души, част от което бе също така прогонено от историческите му огнища. По силата на мегалоидейната си авантюристическа политика гръцките шовинисти предизвикаха изселването на малоазиатското гръцко население, от което 538,593 души бежанци бяха настанени в Македония и 96,264 души в Западна Тракия. А според преброяването от 1928 г. общият брой на бежанците са показани за Македония 638.253 души от общия брой на населението 1,4 2,477 души и в Западна Тракия — бежанци 107,607 д. от население общо 305,171 д.

Посредством заселването на бежанци и изселване на славянския елемент, шовинистическата гръцка политика се е стремяла да измени етнографската карта на Македония и Западна Тракия и да засили и у чужденците това впечатление, тя предприе още с завладяването на тези земи и топографската чистка на славянските и другите негръцки елементи в македонекия и тракийски именослов.

Пълна, точна и добросъвестна картина за тази „чистка" ни дава трудът на младият наш учен г. Веселин Трайков, сам македонец. Тя е написана като едно научно, а не шовинистическо помагало за четене на новите карти и разбиране на новите статистически годишници на южната ни съседка. Този обективен труд е една жива връзка между вчерашното минало и настоящето. По отношение на Македония г. Трайков сочи историческата истина и само чистата истина. Защото, като отечество-фронтовец, той знае, че Народната република България е вече ликвидирала с велико-българския шовинизъм и не таи никакви завоевателни аспирации към земите на братска Македония. Македония трябва да принадлежи само на македонците, без разлика на расови и народностни различия. Не бе мъчно на гръцките шовинисти да променят географската номенклатура на Егейска Македония, но те не можаха да задушат онова чувство на братска солидарност между гърци и славяни, което ги изправи на единен фронт против велико-гръцкия шовинизъм и фашизъм.

Въпреки всички старания на великогърцизма да изличи старите имена от живата карта на Македония, македонските славяни няма да забравят, че с. Василиас векове под ред се е наричало Загоричани и че то е родното село на великия борец за правда и свобода Димитър Благоев; че в гр. Килкис, т. е. Кукуш е роден най-славният борец за македонската свобода и за споразумение на балканските народи, включително гръцкият — Гоце Делчев.

След селищните промени, които авторът ни дава в два списъка, според старите и новите названия, в края на труда си г. Трайков ни дава в част III списък на старите и нови названия на планини, реки, езера и заливи. По този начин авторът не е пожалил труда си да ни даде здрав ключ за дешифриране на новата гръцка номенклатура в Македония и Западна Тракия. И с право заслужава похвала и благодарност.

П. Д.

Македонската книга в Нар. Реп. Македония. Със създаването на Държавното книгоиздателство в Македония се тури началото на едно модерно, технически

безупречно и във всяко отношение прецизно книгоиздаване. За един кратък период от време то разви такава огромна дейност, която надхвърли очакваното. А до неговото основаване книгоиздаването в Македония имаше съвсем случаен характер и водеше едно анемично издателско съществуване. Това се дължеше до голяма степен на причини от обективен характер. От една страна липса на материали и технически възможности, а от друга страна до голяма степен пречеше и самата военно-временна обстановка.

Естествено за книгоиздаване в Македония, за издаването на македонска книга, може да се говори в буквалния смисъл на тази дума, след обособяването на Вардарска Македония през 1944 год., като федерална единица в братската общност ФНРЮ.

Но ето че през 1945 год. с основаването на Държавното книгоиздателство всички тези трудности бяха преодолени и книгоиздаването в НРМ бе турнато на правилни и здрави основи. Излезлите още в началото няколко книги направиха силно впечатление със своята външна угледност, въобще, с една високо художествена техника.

При това първите издания на Държавното книгоиздателство бяха предназначени не само за училищата, а и за широките народни слоеве, между които гладът за знание и просвета се чувствуваше особено силно.

Така се сложи началото в свободна Македония на оная широка просветителна дейност чрез книгата, която, нека се надяваме, в близко бъдаще ще изтръгне напълно македонския народ от мрака на невежеството за да достигне и той културният уровен на останалите братски югославски народи, да стане един високо просветен народ, за което той има всички данни.

Първите издания на Държавното книгоиздателство, които са посветени изключително на народното творчество, дойдоха да задоволят една вопиеща нужда на морално здравния и непокварен македонски четец. Те са издания, включили в своите страници материализиран народния ни дух, мисъл, въображение. Това бе богатото народно творчество, създадено през вековете от македонския народен гений, събрано и издадено в отделни популярни издания. То със своята сила на художествените образи и блясъка на езика уталожи жаждата на петимния за знание и просвета македонец. Защото това свещенно негово право да чете книга на роден език бе му успорвано жестоко от поробителите през време на дългото робство.

Между тези първи излезли на македонски език книги бяха: „Македонски правопис", в която книга се очертават контурите на нашия литературен език, „Сборник народни песни" — редактиран от Бл. Коневски, „Сборник народни приказки" — съставен от К. Тошев и В. Ильоски, „Силян Щъркелът" и „Кузман Капитан" — редактирал К. Тошев и по-късно „Галички свадбарски песни.

Народният облик на горните книги преди всичко отговори на интереса и духовните потреби на македонската читателска маса, която тепърва ще култивира у себе си потребата да чете.

Преди това Бл. Коневски бе издал твърде интересната си студия „Македонската литература и македонският литературен език", издание на книгоиздателство Култура — Скопие 1945 г., книга предназначена за читатели с по-широки литературни и езикови интереси. Тя е по-скоро хронологическо изследване развитието на македонската литература и македонският литературен език.

Поменатите по-горе издания безспорно са един голям принос в младото македонско книгоиздаване. Още повече те не само популяризираха богатото народно творчество, в което замайваща сила има блясъка на народния ни език, народната фантазия и художествената народна реч, но те, най-важно, допринесоха за изграждането и обогатяването на македонския литературен език, за който народното творчество ще си остане неизчерпаем извор, за да може той да расте, да се обогатява и да се развива правилно.

Естествено бе при това на първо време Държавното книгоиздателство да задоволи още и голямата нужда в училищата от учебници и учебни помагала. Така то извън литературно художествената книга, сложи под печат и пусна в хиляди екземпляри учебници и учебни помагала за всички видове училища в страната.

При това Държавното книгоиздателство подчерта демократичния принцип, който е легнал в основата на НРМ, като издаде учебници и на езика и на останалите народностни малцинства в Македония— на турски и албански.

Младите македончета, които вече с нетърпение очакваха да видят в ръцете си учебници на македонски език, останаха изненадани от прелестта на тези първи свои учебници, особено от богатата илюстрация на първия македонски „Буквар с читанка".

Ето защо събитие от голямо историческо значение бе не само за нашето учебно дяло, но въобще за македонската култура, излизането от печат на македонския „Буквар с читанка“ — „радостта на първото македонско учащо поколение“.

Така се заредиха непосредствено след тях следните учебници Македонска граматика от К. Кепевски, Читанка и сметанка за II, III и IV отделение, Природознание за II и IV отделение, История на стария век, История на средните векове, Нова история — от М. А. Ефимов и Най-нова история. Издадени бидоха още Отбрани четива за I, II и III клас, както и Ботаника за I клас от Ст. Яковлевич, Учебник по руски език от Ст. Митропан, Курс по физика I дел и Алгебра за V, VI и VII клас.

Но, между това, извънредно голямо внимание Държавното книгоиздателство показа и към македонските писатели и поети, към произведенията на македонския творец, въобще. То издаде не само произведенията на някои македонски класици, но и творби на млади македонски творци. До сега на македонски език са излязли от печат следните оригинални книги: Сердарот — от Гр. Пърличев, За македонските работи, от К. П. Мисирков, първата книга написана на македонски език, излязла през 1903 год., чието второ издание книгоиздателството издаде в края на изтеклото лето. Порои, Гламии, Климе (роман в стихотворна форма) и Робии от В. Марковски. Песни от Коста Рацин, Песни от Коле Неделковски, Кървава низа от Славко Яневски и За новата пролет от Гого Ивановски.

Днес в Македония се проявяват особени грижи към младото подрастващо поколение. Тези грижи са особено ревниви по отношение духовното оформяване на младия македонски гражданин. Ето защо, броя на досега излезлите детски книги там почти достига броя на художествената книга за възрастни. От друга страна, поради голямото значение на детската литература за правилното възпитание на малкия гражданин, към издаването на детски книги се пристъпя с голяма отговорност. С оглед здравото възпитание на детето и с изработването у него на един положителен мироглед, тези издания за малките представляват един изряден подбор в съдържание и илюстрация. По безупречната си външност и богата художествена илюстрация днес детската книга в Македония не само не отстъпя, но и съперничи на изданията за деца, както в останалите народни републики на Югославия, така и на изданията в много културни народи, които се радват на едно дълголетно печатарско дело.

Това безсъмнено е успех от първостепенно значение за книгоиздаването в Н. Р. М., в което се проектират и неговите бъдещи възможности.

Детската библиотека на Държавното книгоиздателство на Македония включва в своята първа годишнина няколко номера от оригинални и преводни книги за деца. Голям, радостен прием са намерили между малките македончета четци, произведенията на нашите даровити поети: „Македонче“ — стихове от В. Николевски, Пионери от Сл. Яневски и Детски народни песни — редактор Сл. Яневски и В. Николевски и излязлата неотдавна стихосбирка за деца от младия наш поет — Лазо Каровски — Овчарче, която според критиката е допринесла много за разнообразието в тематиката на нашата детска литература.

Преводната пък детска литература е застъпена от следните майстори класици на художественото слово. — Максим Горки с „Разкази и приказки“ и Гершин с „Жаба пътница.“ После се редят: повестта „Черната кокошка“ от А. Погорелски, Разкази за Фрунзе от Лебедев, разкази от В. Бианки и др.

Голям успех за македонската поезия през изтеклата година бе стихосбирката „Песни“ — издание на отбора на НОМС, в която участвуват младите поети; Ацо Шопов, Блаже Коневски, Сл. Яневски, Гого Ивановски и Лазо Каровски.

Борческите песни в тази стухосбирка са намерили радушен прием всред младежите македонци и с това нейното излизане е и един обществен факт.

Преводната литература в Македония за късо време си е извоювала завидно място. Миналата година излязоха на македонски език забележителните творения на руската литература: Майка от М. Горки, Хляб от Алексей Толстой, Зоя от Марг. Алигиери, а в началото на м. януарий тази година и Разораната целина от Михаил Шолохов. На македонски език е преведено вече и епохалното творение на нашия век История на ВКП. Предвижда се издаването на една Антология разкази из отечествената война на СССР. През втората половина на м. декември книгоиздателството пусна от печат книгата „Сърбия на изток“ от Св. Маркович.

Държавното книгоиздателство на Македония е отделило голямо място не само за съветската литература, но и за руските класици, от които на първо време ще бъдат застъпени Пушкин с Евгений Онегин и Гогол с Ревизор и др. От световните класици предвиден е Шекспир.

Занапред книгоиздателството ще застъпи на широко южнославянската литература, едно от средствата за опознаване на македонския народ с бита и духа на останалите южнославянски народи. В специален отдел „Южнославянска литература" ще бъдат издадени: „Горски венец" от Ньегош, „Смъртта на Смаил ага Ченгич" от Ив. Мажуранич, „Слугата Йерней" от Ив. Цанкар, „Избрани разкази" от Бора Станкович и една Антология разкази от народоосвободителната борба.

За правилното развитие и духовното оформяване на македонския читател Държавното книгоиздателство издава и научно популярна библиотека, от която за сега са излезли следните номера: капиталния труд на Б. А. Келер „Еволюционната теория на Дарвина", „Как е устроена вселената" — от И. Ф. Полак, „Произхода на небесните тела" от В. А Воронцов, „Голямите и катастрофални явления в природата" от А. Володин, „Как се е зародил живота на земята" от Б. А. Келер, „Сън и съществуването" от З. Косенко, „Произход и старост на земята" от М. Ф. Суботин и др., както и книгите за народа: 1. Какво са колхозите от В. Крапински и 2. Сталинград се възражда от А. Чуянов.

Със своята огромна и плодовита дейност, която Държавното книгоиздателство развиде за един кратък период от времето вече се налага като едно предприятие, пред което се разкриват широки перспективи на издателска дейност. С нея то служи преди всичко на македонската култура, за което пък македонската държава му дава своята безрезервна широка подкрепа. Тази подкрепа ще даде възможност от друга страна на книгоиздателството да направи македонската книга наистина народна, достъпна за всекиго.

Покрай предстоящите за излизане от печат художествени книги и учебници, книгоиздателството предвижда да издаде в най-скоро време произведенията и на следните македонски писатели: Сборник песни от Конст. Миладинов, Кървава кошуля — поема от Р. Жензифов, Сборник приказки за деца от Славко Яневски и др. Нека се надяваме, че държавното книгоиздателство ще отдели голямо място в своята бъдеща издателска програма особено на новата македонска художествена литература. С това то ще насърдчи не само македонския писател към по интензивен творчески труд, и косвено ще подпомогне за разцвета на родната ни литература.

Впрочем, дейността на Държавното издателство идва да покаже с какъв широк замах днес се работи в Македония в полето на културата и с какъв ентусиазъм и любов македонският народ доизгражда своето възраждане и своето завидно бъдаще. Той със сигурни крачки върви напред, за да догони културно изпреварилите го народи, които отдавна са извоювали своята национална свобода и независимост.

Пред нашия народ днес безсъмнено се откриват необхватни възможности и светли перспективи. Той изгражда в неговата пълнота македонското възродително дело. Принос към него е и книгоиздателството в Македония. То е още и една културна победа по пътя на духовното утвърждаване на македонския народ.

Христо Стойков

Допустнати грешки в кн. 3—4 на сп. „Македонска мисъл“ :

Разменени са местата на стр. стр. 131 и 139.

Началните думи на стр. 111, ред 10-и от горе „Скендер бег, с Александър Кастриори“ трябва да се четат: „Скендер бег (Александър Кастриоти)“.

На стр. 116 думите от 10-ия ред отгоре „Јов. Ф. Трифоноски“ са начални за следващата статия — „Скопската котлина“.

В кн. 5—6:

На стр. 166, третия ред отдолу, след двоеточието, да се чете: Н. Р. Сърбия, Н. Р. Хърватско, Н. Р. Черна-Гора...

Молим читателите да ни извинят за тия грешки.

От редакцията

Редакционен комитет: Юрдан Анастасов, Павел Делирадев, Димитър Томчев

Всичко за списанието да се изпраща на адрес: Македонски нуачен институт, за сп. „Македонска мисъл“, ул. Маршал Тито № 5 — София. Пощ. чек. с/ка № 4954.

Годишен абонамент 500 лева. Отделна книжка 50 лева.
Настоящата двойна книжка — 100 лева.